

อนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ

ร.ต.ต. ฟิ่ง พันธเสน

๒๕ มกราคม ๒๕๑๓

อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

ร.ต.ต. พุ่ง พันธุ์เสน

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร
วันอังคารที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike BY NC SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่ผลงานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ปาฐกถาของ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
และบทความของ อภิชาติ พันธ์เสน
พิมพ์เนื่องในงานฌาปนกิจศพ ร.ต.ต. พุ่ง พันธ์เสน
ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร
วันอังคารที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๗

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์พิมพ์เอเชีย

๕๕ - ๕๗ แขวงธรรมศาสตร์ ถนนตะนาว กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ ๒๒๒๗๕๐ - ๒๒๕๓๖๕

นายขรรค์ชัย บุนปาน

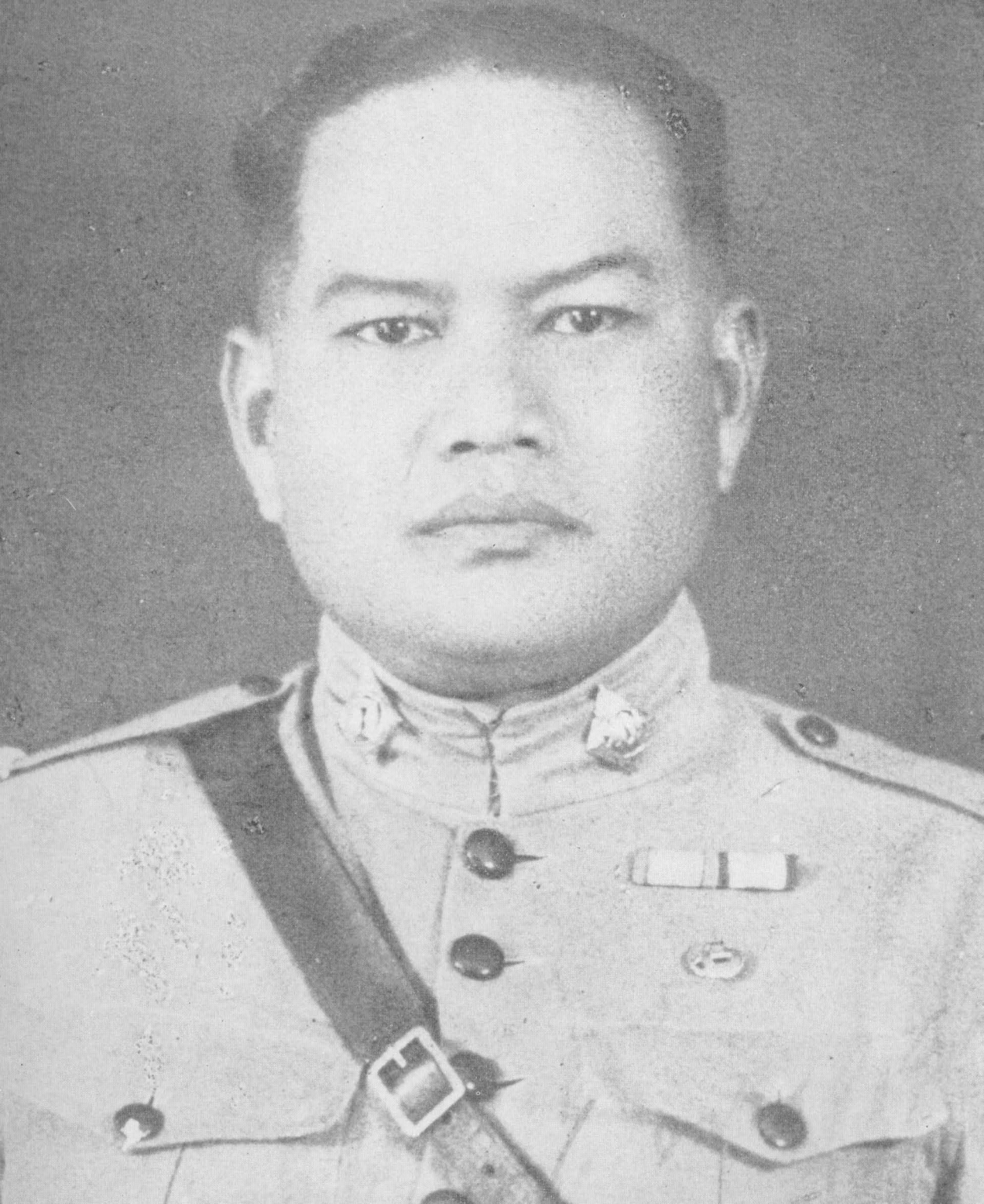
ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา มกราคม ๒๕๑๗

ประวัติโดยสังเขป

ร.ต.ต. ฟ้า พันธเสน

ชาติ : ๑๐ กันยายน ๒๕๓๕

มรณะ : ๒๙ มกราคม ๒๕๑๕

รูปถ่ายคุณพ่อเมื่อประมาณ ๓ เดือน ก่อนท่านเสียชีวิต

หอมเอ๋ยหอมดอกไม้
เหมือนพุ่มพวงดวงพยอม
เฟดฟ่ายกระจายจอม
ฟังอยู่แล้วตรงหน้า

มาหอม
อยู่ฟ้า
พรหมโลก นะพ่อ
พ่อฟังพรหมหอม

ประวัติโดยสังเขป

ของ

ร.ต.ต. พึ่ง พันธเสน

ร.ต.ต. พึ่ง พันธเสน เป็นชาวสมุทรสงคราม เกิดที่ตำบลนางตะเคียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม บิดาชื่อนายมอญ และมารดาชื่อนางพลอย มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งสิ้น ๕ คน คือ

๑. นางแดงไทย	พันธเสน	(ถึงแก่กรรม)
๒. นายหาบ	พันธเสน	(„)
๓. นายไป๋	พันธเสน	(„)
๔. ร.ท. เหลี่ยม	พันธเสน	
(หัวหน้าแขวงแสนแสบ เขตอำเภอมีนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานนามสกุล พันธเสน)		
๕. นายแกละ	พันธเสน	(ถึงแก่กรรม)
๖. ร.ต.ต. พึ่ง	พันธเสน	(ผู้ว่าชนม์)
๗. นางฉิม	พันธเสน	(ถึงแก่กรรม)
๘. นายจิว	พันธเสน	(„)
๙. นายผิว	พันธเสน	(„)

ในปฐมวัยเมื่ออายุย่างเข้าได้ ๑๓ ปี บิดามารดาได้ส่งไปเรียนหนังสือกับอาจารย์ผล ที่วัดนางตะเคียน ศึกษาอยู่ที่นั่นได้สองปีก็ได้เดินทางเข้ามาในกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาต่อโดยได้อาศัยอยู่กับพระภิกษุชม ๗ วัดพระพิเรนทร์ ที่ตำบลวรจักร หลังจากนั้นได้ทำการอุปสมบทเป็นสามเณร และศึกษาต่อที่วัดบพิตรพิมุข ต่อจากนั้นได้ลาจากสิกขาบทและศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จน

สำเร็จชั้นประถมศึกษา (เทียบเท่า ป. ๗ ในปัจจุบัน) อยู่ระยะหนึ่ง แล้วเข้าเรียนเป็นนักเรียนนายดาบ
หลักสูตร ๒ ปี ที่กรมทหารราบบุรี สอบไล่ได้และออกจากราชการเป็นนายดาบที่กรมทหารพราน
กาญจนบุรี โดยเข้ารับราชการเมื่ออายุได้ครบ ๒๑ ปีบริบูรณ์

ที่จังหวัดกาญจนบุรีนี้ ได้ทำการสมรสเป็นครั้งแรกกับ น.ส. เสรียม โดยไม่มีบุตรด้วยกัน
ต่อมาหลังจากรับราชการทหารมาครบ ๒ ปี และได้รับการปลดจากประจำการ ได้ไปสมัครเป็นพะทำมะรง
(ตำแหน่งพัศดีเรือนจำ) ที่อำเภอไชยา จ. สุราษฎร์ธานี ได้ภรรยาอีก ๑ คน ชื่อนางเอียด ด้วยความ
เต็มใจของนางเสรียมภรรยาซึ่งไม่สามารถมีบุตรด้วยกันได้ ได้มีบุตรร่วมกับนางเอียดหนึ่งคนคือ

นายประโยชน์ พันธเสน

ทราบว่าปัจจุบันเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนรัฐบาลแห่งหนึ่ง ใน อ. หลังสวน จังหวัดชุมพร

หลังจากที่รับราชการในตำแหน่ง พะทำมะรง ระยะหนึ่ง ได้เกิดมีความขัดแย้งกับผู้ว่าราชการ
จังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงลาออกมาประกอบอาชีพส่วนตัวอยู่ระยะหนึ่ง แล้วจึงขอกลับเข้ารับราชการ
ในแผนกพิมพ์ลายนิ้วมือกรมราชทัณฑ์ ต่อมาได้โอนงานแผนกนี้ไปขึ้นกับกรมตำรวจ จึงได้โอนไปรับ
ราชการกรมตำรวจ ได้รับยศเป็นนายสิบตำรวจเอก และได้ทำการสมรสกับนางจีบ เสริมสิริ มีบุตรธิดา
รวมทั้งสิ้น ๖ คน คือ

๑. ด.ช. พ้าพันธ์ พันธเสน (ถึงแก่กรรม)

๒. นางเอื้อเฟื้อ น้อยอยู่นิตย์

๓. นายสมศักดิ์ พันธเสน

ปัจจุบันรับราชการเป็นปลัดจังหวัดตรัง

๔. นายไพบุลย์ พันธเสน

ปัจจุบันรับราชการอยู่แผนกประมง จ. พิจิตร

๕. นางพิสมร มุสิกะถาวร

ปัจจุบันรับราชการอยู่กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

๖. ด.ช. จรสมุทร พันธเสน (ถึงแก่กรรม)

ภายหลังได้หย่าขาดจากนางจีบ เสริมสิริ และได้ทำการสมรสใหม่กับนางสำอางค์ เกษรมณี
มีบุตรด้วยกัน ๑ คน คือ

ดร. อภิชัย พันธเสน

ปัจจุบัน เป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปี ๒๔๘๐ ได้เลื่อนตำแหน่งจากตำแหน่งที่ได้รับก่อนหน้านั้นคือ จ่านายสิบตำรวจ เป็น
นายร้อยตำรวจตรีจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้ออกจากราชการแล้วมาประกอบอาชีพส่วนตัว จนถึง

อายุ ๗๗ ปี จึงได้พักอาศัยอยู่กับพันจ่าเอกวิเชียร และนางเอื้อเฟื้อ น้อยอยู่นิตย บุตรชายและบุตรสาวที่สนิทชิดชอบ จนถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๕ รวมอายุได้ ๘๐ ปีบริบูรณ์

ร.ต.ต. พุ่ง เป็นผู้มีความรู้ทางภาษาศาสตร์ และมีความรู้พิเศษทางโหราศาสตร์ (ท่านได้ทำนายตนเองไว้ล่วงหน้าตั้งแต่เมื่ออายุ ๖๐ ปีว่า ท่านจะมีอายุขัยเพียง ๘๐ ปีบริบูรณ์เท่านั้น) ได้มีญาติมิตรและผู้คนรู้จักเป็นจำนวนมากได้ขอให้เป็นผู้ตั้งชื่อบุตรหลานของตน และช่วยประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ให้ด้วยในบางกรณี ในเวลาว่างมักจะเขียนคำกลอนและแหล่งเทศน์จากชาคคต่างๆ นอกจากนี้ยังปรุรงยาอายุวัฒนะแจกจ่ายในระหว่างญาติพี่น้องและมิตรสหายอยู่เป็นประจำ ประกอบกับเป็นผู้มีอารมณ์ที่อุปนิสัยสุขุมเยือกเย็นจึงได้รับความเคารพรักใคร่จากผู้รู้จักทั่วไป.

แด่คุณพ่อของเรา

ป พ.ศ. ๒๔๗๙ ลูกเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนราษฎร์เล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ที่ถนนข้าวสารใกล้ ๆ โรงพักชนะสงคราม ชื่อ “โรงเรียนจักรพงษ์” ครูใหญ่เป็นสุภาพสตรี รูปร่างอ้วน ท่าทางใจดี แต่ถ้านักเรียนคนไหนทำผิดโดนครูใหญ่ตีเมื่อใดเป็นเซ็ดและหลบจำไปนาน เพราะครูใหญ่เข็นเจ็บเหลือเกิน ตอนนั้นคุณพ่อเป็นตำรวจยศสิบตำรวจเอก บ้านเราอยู่ใกล้โรงเรียน พอโรงเรียนเลิกลูกก็กลับบ้านกลับไปเล่นซุกซนตามประสาเด็ก คุณพ่อกลับบ้านเกือบหกโมงเย็นทุกวัน ตอนนั้นลูกจะทำการบ้านเรียบร้อยแล้ว เพราะมิฉะนั้นเป็นโดน “นาบ”

ในไม่ช้าคุณพ่อก็ได้เลื่อนเป็นจ่านายสิบตำรวจ แต่อีกไม่กี่เดือนต่อมาลูกเห็นพ่อกลับมาแต่งเครื่องแบบสิบตำรวจเอกอีก สงสัยเลยถามคุณแม่ดู คุณแม่บอกสั้น ๆ แต่เพียงว่า คุณพ่อถูกลงโทษลูกมารู้เอาภายหลังเมื่อตอนโตแล้วว่า ที่คุณพ่อถูกลงโทษเพราะไปต่อยเอาอธิบดีกรมตำรวจ คือ พล.ต.อ. อตุล อตุลเดชรัตน์ เข้าให้ ในฐานะที่ฝ่าฝืนจะเข้าไปในกองพิมพ์ลายนิ้วมือในยามวิกาลโดยไม่แสดงตัวว่าเป็นใคร และไม่แต่งเครื่องแบบเสียด้วย แต่การถูกลงโทษนั้นไม่ใช่เพราะต่อยอธิบดี ๆ ดอก แต่เพราะคุณพ่อทั้งเวรออกไปทานอาหารเย็นแล้วก็จุ่มมาหน่อย ๆ เควาะหัตถ์ที่คุณพ่อเป็นตำรวจที่ชอบไม่พกปืนม้ายังนั้นคงเกิดเรื่องใหญ่กว่านั้น

คุณพ่อถูกลงเป็นสิบตำรวจเอกได้ ๒-๓ เดือน ก็กลับได้เป็นจ่านายสิบตำรวจอีกตามเดิม และในไม่ช้าคุณพ่อก็สอบเป็นนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรได้ กรมตำรวจแต่งตั้งให้เป็น ร.ต.ต. และให้ไปเป็นผู้บังคับหมวดสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองนครราชสีมา ลูกก็ย้ายโรงเรียนตามไปด้วย ตอนนั้นลูกอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๓ (ป. ๗ เทียบวัน) แล้ว จำได้ว่าคืนวันหนึ่งคุณพ่อไปเข้าเวรเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. ยังไม่มีใครนอน มีพลตำรวจมาบอกว่าคุณพ่อออกไประวังเหตุกรรมกรรุดไฟยกพวกจะตีกัน คุณพ่อนำกำลังบุกเข้าไปในโรงจักรซึ่งมีคามาก พลัดตกลงไปในบ่อน้ำมันเครื่องที่เขาถ่ายออกจากหัวรถจักร เพราะคุณพ่อเดินนำหน้า ลูกนั่งเลยปลอดภัย ส่วนคุณพ่อสลบเหมือด ส่วนคืนนั้นก็ไม่มีเหตุการณ์กรรมกรรุดตีกัน อาจเป็นเพราะรู้ว่าจะมีตำรวจไปจับก็ได้

๓ ปีต่อมา คุณพ่อถูกย้ายไปอยู่สถานีกฎหมายอำเภอเมืองหนองคาย สมัยนั้นตำรวจไม่มีรถยนต์ใช้ไปไหนมาไหนต้องขี่ม้า ลูกเรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๖ (ม.ศ. ๓ เดียวกัน) มีหน้าที่พิเศษกับคุณพ่อในฐานะลูกชายคนโต คือต้องไปนอนที่โรงพักทุกครั้งที่คุณพ่อเข้าเวร ทุกครั้งที่อยู่เวรพ่อก็ทำทุกคุณพ่อต้องออกตรวจตลาด ระหว่างนั้นอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง โจรผู้ร้ายชุกชุม ลูกมีหน้าที่ต้องติดตามออกตรวจกับคุณพ่อด้วย คุณพ่อเดินพอรู้สึกเมื่อยก็พัก ให้ลูกเขยหาหม่องนวดขาให้พอหายเมื่อยก็เดินกันต่อ คุณพ่อไปคนเดียว และไปปลุกสายตรวจที่แอบไปนอนหลับตามที่ต่าง ๆ ให้ลุกขึ้นปฏิบัติหน้าที่ วันว่างเสาร์-อาทิตย์ ที่บ้านจะออกไปซื้อมะพร้าวหัวตามตำบลต่าง ๆ มาขายต่อ เป็นรายได้พิเศษของครอบครัว ลูกก็ออกไปบ่อย ๆ ซื่อได้แล้วก็จ้างเกวียนบรรทุก ส่วนคนก็เดินบ้าง เมื่อยนักก็นั่งเกวียนบ้าง แต่นั่งเกวียนสมัยนั้นเมื่อยกว่าเดินเสียอีก เพราะทางสมัยนั้นขรุขระเหลือจะพรรณนา

ปีต่อมาสงครามสงบคุณพ่อก็ส่งลูกเข้ากรุงเทพ ฯ ให้มาเรียนต่อที่โรงเรียนเตรียมธรรมศาสตร์ พอเรียนจบเข้าเป็นนักศึกษาหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตไปได้ ๒-๓ เดือนเท่านั้น ปรากฏว่าคุณพ่อถูกปลดออกจากราชการเสียแล้วฐานยกยอกของกลาง คือ ผ่าตัดเสื่อยาว ๕ เมตรครึ่ง ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงไม่มีใครเชื่อ เพราะคุณพ่อเป็นตำรวจมาเกือบยี่สิบปีบ้านของตัวเองยังไม่มี ที่ดินก็ไม่มีแม้แต่ตารางวาเดียว คุณพ่อเป็นผู้มีปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดเสมอต้นเสมอปลาย ทุกวันในตอนเช้ามีตและตอนกลางคืนคุณพ่อจะสวดมนต์เป็นประจำ การพนันไม่เล่น เครื่องทองของเมานั้นตี๋มบางโอกาส และเลิกตี๋มโดยเด็ดขาดหลังจากอายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ เมื่อคุณพ่อออกจากราชการเดินทางกลับมายู่ทางฝั่งธนบุรี ได้ไปเช่าที่ดินวัดกฤหบดี ตำบลบางยี่ขัน อำเภอบางกอกน้อย ปลูกบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงอยู่กับลูกเมีย คุณพ่อหันเข้าหาอาชีพค้าขายรับน้ำตาลปี๊บและมะพร้าวแห้งจากญาติ ๆ ทางสมุทรสงครามมาขายกรุงเทพ ฯ รับข่าวสารจากคุณลุง ร.ท. เหลี่ยม พันธเสน ซึ่งเป็นกำนันอยู่ตำบลแสนแสบ อำเภอมินบุรี ไปขายสมุทรสงคราม โดยใช้เรือแจวเป็นพาหนะบรรทุก เพราะสมัยนั้นถนนไปสมุทรสงครามยากเย็นมาก มีอีกทางก็คือรถไฟสายคลองสาน - แม่กลองซึ่งก็ยังแยะอยู่ ลูกเคยไปในเรือสินค้ากับคุณพ่อ ออกจากวัดกัลยาณมิตร ตอนเช้ามีตไปปลบค้าเอามหาชัยหรือเลยไปหน่อยต้องจอดพักค้างคืน มีลูกจ้างแจวหัวท้าย บางเวลาลูกจ้างเหนื่อยคุณพ่อต้องโดดเข้าแจวเองก็มี คุณพ่อผอมและดำไปมากแต่ไม่เคยเห็นบ่น นอกจากบางทียิวราคาน้ำตาลปี๊บถูกพ่อค้าทางกรุงเทพฯ ขจรคาคุณพ่อก็ปลบหัวไป การเดินทางไปพักค้างคืนที่มหาชัยหรือเลยเข้าคลองสุนัขหอนไปนั้น พ่อก็ทำโม่งเย็นต้องหุงหาอาหารให้เรียบร้อยแล้ววางมุ้งกินข้าวกัน เพราะพ่อกำลังบ่าจากจะมากขึ้นเป็นก้อน ๆ ขนาดจุกกาบมะพร้าวเอาควนรมช่วยยังสู้ไม่ค่อยไหว ตอนเช้ามีตเหมือนกัน ต้นชั้นล้างหน้าแปรงฟันจะนั่งอยู่ที่เดียวไม่ได้ กว่าเสร็จเรื่องก็ปานาติบาตยุงเสียหลายสิบตัว และย้ายไปมาเสียหลายเที่ยว

คุณพ่อออกจากงานมาประมาณ ๑ ปี เกิดมีเรื่องโจรบ้านกอไม่อาละวาดอยู่ที่เขตสมุทรสงคราม - ราชบุรี กรมตำรวจมีหนังสือมาเรียกตัวคุณพ่อให้กลับเข้ารับราชการเพื่อไปร่วมปราบโจรชุมนี้ แต่คุณพ่อเช็ดเขี้ยวกับชีวิตตำรวจเสียแล้วเลยตอบปฏิเสธ ทั้ง ๆ ที่ระยะนั้นการค้าฝิ่นคึกคักถูกพ่อค้าคนกลาง เล่นงานเอาเสียย่าแม่ ที่สุดคุณพ่อต้องเลิกขายเรือเอาเงินใช้หนี้ญาติพี่น้อง ซึ่งก็ใช้ไม่หมด ญาติพี่น้องหลายคนส่งสารคุณพ่อก็เลยยกหนี้สินให้คุณพ่อหันมาหากินทางนายหน้าบ้าง เป็นตัวแทนบริษัท ห้างร้าน รวมทั้งทำยาแผนโบราณขายแต่ฐานะก็ไม่ดีขึ้น เพราะคุณพ่อทำอะไรตรงไปตรงมา ถูกหลอก ถูกโกงหมด ที่สุดลูก ๆ ก็ขอให้เลิกทำ เพราะตอนนั้นคุณพ่ออายุมากเกินกว่าที่จะไปเดินตลาดแล้ว คุณพ่อจึงเลิกมาอยู่กับบ้านซึ่งย้ายจากที่เดิมไปปลูกใหม่เป็น ๒ ชั้นในที่คืนวัดกฤษณ์ตามเคย แต่คุณพ่อคงทำยาอายุวัฒนะแผนโบราณออกขาย แต่ไม่ได้เป็นอุตสาหกรรมใหญ่โตอะไร ถ้าตอนนั้นลูก ๆ เรียนสำเร็จชั้นสูง ๆ กันเหมือนเดี๋ยวนี้คงช่วยคุณพ่อปรับปรุงกิจการให้เจริญก้าวหน้าได้ดีเป็นแน่ แต่นี่คุณพ่อต้องทำงานคนเดียว ด้วยเครื่องมือแผนโบราณ เพราะขาดเงินทุนจะขยายกิจการ หามาได้ก็ใช้ไปวันหนึ่ง ๆ ลูก ๆ ที่มีครอบครัวไปแล้วก็ช่วยคุณพ่อไม่ได้มากนัก

ในที่สุดคุณพ่อก็ได้รับการขอร้องให้ไปอยู่เสียที่สัทธิกับพี่วีเชียร น้อยอยู่นิตย์ และพี่เอื้อเฟื้อ (พันธุเสน) น้อยอยู่นิตย์ ซึ่งเป็นผู้ดูแลประทับประคองคุณพ่อตลอดมาจนถึงแก่กรรม วันที่คุณพ่อถึงแก่กรรมคือวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๑๕ นั้น ลูกได้รับทุน เอ.ไอ.ที. ไปศึกษาและทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัย ซีราคิสต์ รัฐนิวเจอร์ซีย์ สหรัฐอเมริกา อภิชัย พันธุเสน กำลังทำปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์อยู่ที่มหาวิทยาลัยแวนเดอร์บิลท์ รัฐเทนเนสซี สหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกัน เราจึงไม่มีโอกาสเห็นคุณพ่อในวาระสุดท้าย

เมื่อคุณพ่อไปอยู่ที่สัทธิกับพี่เอื้อเฟื้อและพี่วีเชียรนั้น คุณพ่อยังคงปฏิบัติตนยึดมั่นในพระพุทธานุชาอย่างเคร่งครัด แต่การไปวัดในระยะ ๑ ปีเศษก่อนถึงแก่กรรมนั้น ทราบจากพี่เอื้อเฟื้อว่าคุณพ่อไปไม่ไหวเพราะสังขารไม่อำนวยให้เสียแล้ว ก่อนที่ลูกจะเดินทางไปสหรัฐ ฯ ลูกไปกราบลาคุณพ่อที่สัทธิ คุณพ่อก็มีอาการหลง ลูกก็ได้แต่นึกภาวนาขอให้อำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงคุ้มครองอภิบาลให้คุณพ่อยืนยาวต่อไปอีกเถิด เพราะคุณพ่อไม่มีอาการป่วยรุนแรงอะไรนัก แต่ที่สุดท้ายก็จากพวกเราไปตามวัฏฏสงสารด้วยอาการสงบ มรดกที่คุณพ่อทิ้งไว้ให้แก่อีก ๆ ทุกคนก็คือมโนธรรมแห่งความซื่อสัตย์และความกตัญญูรู้คุณคน ความดีของคุณพ่อที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดเป็นกรรมดี วิญญาณของคุณพ่อจึงต้องไปสู่สุคติภพอย่างแน่นอน ลูก ๆ ทุกคนยังคงยึดมั่นอยู่ในมโนธรรมที่คุณพ่อทิ้งไว้ให้ หากชาติหน้ามีจริงลูก ๆ จะขอไปเกิดเป็นลูกของคุณพ่ออีก ขอวิญญาณของคุณพ่อจงรับรู้ปณิธานของลูก ๆ ทุกคนไว้ด้วย.

จาก ลูก ๆ ที่เคารพคุณพ่ออย่างสูงสุด

วีรชนของผม : คุณพ่อ

คุณพ่อกับผมอายุต่างกัน ๕๐ ปีพอดี ความแตกต่างในอายุอย่างมากเช่นนี้ในกรณีทั่วไปมักจะเกิดมีปัญหาคความแตกต่างระหว่างวัย แต่สำหรับผมมิได้มีปัญหาเช่นนั้นเลย อาจจะเป็นเพราะว่าผมมีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดกับคุณพ่อมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ ก็ได้ และประกอบกับระยะที่ผมโตขึ้นมาั้นเป็นระยะที่คุณพ่อมิได้รับราชการ และพี่ ๆ ทั้งหลายก็เติบโตไปหมดแล้ว คุณพ่อจึงมีเวลาพูดคุยกับผมและทำอะไรต่ออะไรด้วยกันในหลายโอกาส พอผมเริ่มจะโตขึ้นและจำความได้คุณพ่อก็ค้อกจากราชการ และพาครอบครัวอพยพมาอยู่ที่จังหวัดธนบุรี โดยปลูกบ้านอยู่ในที่วัดกฤตยาศรี ในตอนต้น คุณพ่อหันมาค้าน้ำตาล โดยลงเรือขึ้นล่องอยู่ระหว่างกรุงเทพ ฯ และสมุทรสงครามเป็นประจำ ผมจึงอยู่กับคุณยายแต่ตามลำพัง หลังจากนั้นคุณพ่อได้หันมาเป็นผู้รับส่งสุรา โดยซื้อจากผู้ผลิตไปจำหน่ายให้ผู้ขายปลีกในที่ต่าง ๆ แห่่งที่คุณพ่อเคยมีลูกค้ามากที่สุดคือบริเวณเขาดิน ซึ่งแต่เดิมมีการอนุญาตให้ผู้ประกอบการค้าตั้งแผงลอยจำหน่ายสุราอาหารได้ จากนั้นคุณพ่อได้มาประกอบอาชีพเป็นนายหน้าขายจักรซิงเกอร์ เนื่องจากขณะนั้นคุณพ่ออยู่ในวัยชรามากแล้ว (อายุ ๗๒ ปี เศษ) ไม่สามารถประกอบธุรกิจประเภทนี้ได้คล่องแคล่ว จึงหันมาทำงานอยู่กับสำนักงานรับหางานเอกชนอยู่อีกระยะหนึ่ง จนอายุได้ ๗๖ ปีพวกลูก ๆ จึงได้ขอร้องให้คุณพ่อหยุดทำงานเพราะทุกคนโตพอช่วยตัวเองได้หมดทุกคนแล้ว คุณพ่อถึงได้ยอมเลิก จนกระทั่งมันปลายของชีวิตได้ไปอาศัยอยู่กับลูกเขยและลูกสาวที่สตั๊ดหีบจนถึงแก่กรรม

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ได้ปฏิบัติกิจวัตรทางศาสนาเป็นประจำ เมื่อผมยังเล็กอยู่นั้น (ประมาณ ๘ ขวบ) คุณพ่อจะปลูกให้ลูกขึ้นสวนมนต์ด้วยกันตั้งแต่ตอนที่ห้า ส่วนตอนกลางคืนนั้น ผมมักจะสวดไม่ทันจบก็หลับไปก่อนแล้ว เวลาก่อนสวนมนต์ตอนกลางคืน และเวลาว่างในตอนเย็น ๆ หลังจากทำสวนครัว อาบน้ำอาบท่าแล้ว คุณพ่อมักจะเป็นผู้อธิบายธรรมะ เล่าชาดก และบางครั้งถ้าคุณพ่ออารมณ์แจ่มใสเป็นพิเศษ จะนำเอาเหล่าชาดกที่ท่านแต่งขึ้นเองมาร้องให้ผมฟัง ในบางครั้งท่านก็เล่าประวัติตั้งแต่ชีวิตในเยาว์วัยและประวัติส่วนตัวของท่านให้ผมฟัง ผมจึงได้มีโอกาสทราบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าผมเกิดหลายสิบปีอย่างละเอียดพอสมควร

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีอารมณ์เย็นและไม่ค่อยจะมีความทุกข์ร้อนมากนัก คงจะเป็นเพราะยึดมั่นใน
รสพระธรรม อุปนิสัยในข้อนี้คุณพ่อมีมาตั้งแต่เป็นเด็กแล้ว ความข้อนี้ได้รับการบอกเล่าสนับสนุน
จากคุณลุง (ร.ท. เหลี่ยม พันธเสน) ซึ่งเล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่าสมัยเป็นเด็กเรียนอยู่วัดเดียวกัน คุณพ่อ
เรียบร้อย ท่านอาจารย์ผลซึ่งเป็นผู้สอนหนังสือชอบคุณพ่อมาก แต่ที่สำคัญที่สุดคือคุณพ่อเป็นคนซื่อสัตย์
สุจริตที่หาตัวจับยาก เหตุผลที่คุณพ่อต้องออกจากราชการส่วนมากนั้นเพราะไม่สามารถที่จะร่วมมือกับผู้ที่
ทำการทุจริตได้ ในขณะที่ท่านรับราชการเป็นตำรวจประจำอยู่ที่จังหวัดหนองคายนั้น เป็นเวลาที่มีการ
ลักลอบนำข้าวสารและสินค้าประเภทอาหารอื่น ๆ เช่น โคน กระบือ ข้ามทางชายแดนไปขายประเทศลาว
เป็นประจำ และในการนี้ก็มีข้าราชการในระดับต่าง ๆ ร่วมมืออยู่เป็นอันมาก การปฏิบัติอย่างตรงไป
ตรงมาของคุณพ่อ จึงก่อความไม่พอใจให้แก่ผู้ที่ปฏิบัติงานร่วมด้วยโดยทั่วไป คุณพ่อปฏิบัติหน้าที่ได้
อย่างซื่อสัตย์สุจริต ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นคุณพ่อบีบุตรของท่านเอง ๔ คน และบุตรของคุณแม่อีก ๓ คน
รวมทั้งผมด้วยเป็น ๘ คน ทั้งที่ท่านมีเงินเดือนเพียง ๘๐ บาทเท่านั้น ทั้งนี้เพราะคุณแม่และพวกพี่ ๆ
ทุกคนต่างทำงาน (ยกเว้นผมคนเดียวที่อายุยังน้อยมาก) คุณแม่ขายอาหารในโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด
ในตอนกลางวัน พี่สาวที่โต ๆ แล้วขายขนมจำพวกบัวลอย ไข่หวาน ตอนกลางคืนด้วย วันหยุดก็ไปหา
ซื้อของจากต่างอำเภอหรือต่างตำบลมาขายส่งในเมือง และเอาไว้ประกอบอาหาร มีงานวัดที่ใดครบครวั
เราก็ก่อร้านขายของด้วย ตอนที่คุณพ่อออกจากราชการนั้น คุณพ่อไม่มีเงินเหลือสะสมอยู่เลย มีเพียง
แต่เงินที่คุณแม่สะสมไว้ได้บ้างนิดหน่อยมาปลูกเรือนไม้หลังเล็ก ๆ มุงด้วยหลังคาจากอยู่ในเขตของวัด
เท่านั้น

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีมานะบากบั่นและสู้ไม่ถอย ถึงแม้จะเคยรับราชการเป็นถึงชั้นสัญญาบัตรอยู่
ต่างจังหวัดมาก่อนก็ตาม เมื่อต้องมาประกอบอาชีพที่ใช้แรงงานในอายุบั้นปลายท่านก็ทำได้ทุกอย่าง
โดยมิที่ถอยหรือบ่นน้อยใจในโชคชะตาของตนเอง ผมเคยได้ยินคุณพ่อรำพันบ้างบางครั้งราวเหมือนกันว่า
แข่งเรือแข่งแพพอแข่งได้แต่แข่งบุญแข่งวาสนาแข่งไม่ได้ แต่คุณพ่อก็มิได้ถือเป็นเรื่องอุปสรรคและท้อ
แท้ต่อการดำรงชีวิต ในครั้งที่คุณพ่อบีอาชีพส่งสุรา ผมเรียนหนังสืออยู่ โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร คุณ
พ่อมุ่งกางเกงขาสั้น สวมหมวกและหัวกระเป่าหวายใบใหญ่ บรรจงสุราสองใบ พวกเพื่อน ๆ ผมล้อผม
ว่าพ่อเสื่อมาแล้ว (เพราะแต่งตัวเหมือนลูกเสื่อ) ในขณะนั้นผมมีความอายเพื่อน อายที่มีคุณพ่อที่อายุ
มากและทำงานไม่มีเกียรติ (ความคิดแบบเด็ก ๆ สมัยนั้น) แต่เมื่อพอผมโตขึ้นเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย
ผมมีความรู้ สักภูมิใจคุณพ่อของผมมาก และคิดว่าเป็นโชคดีที่เกิดมาเป็นลูกคุณพ่อ ท่านเป็นตัวอย่างที่สอน
ชีวิตในการต่อสู้ ให้แก่ผมด้วยบทเรียนที่เป็นชีวิตจริง ๆ เด็กหลายคนที่เกิดมาในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกับ
ผม คงจะไม่มีโอกาสดีเหมือนอย่างผมที่ได้เรียนรู้ชีวิตของการต่อสู้เช่นนี้

ถึงคุณพ่อจะมีการศึกษาไม่มากนัก แต่ถ้าหากเทียบกับเด็กในท้องถิ่นเดียวกันรุ่นราวคราวเดียวกันกับท่าน นับว่าท่านมีการศึกษาคือ ท่านจึงตระหนักถึงการศึกษายู่ตลอดเวลา แม้จะไม่มีทุนทรัพย์ เงินทอง แต่ท่านก็ได้ให้กำลังใจและใช้จิตวิทยาเป็นเครื่องช่วยกระตุ้นและชี้ให้ลูก ๆ เห็นความสำคัญของการศึกษา และชวนช่วยหาการศึกษามาให้ตนเอง พี่สมศักดิ์และผมจึงเป็นตัวอย่างที่ชวนช่วยหาการศึกษากันเอง

คุณพ่อเป็นทั้งบุพการี เป็นทั้งครูและเพื่อนที่ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผมทุกอย่าง เป็นผู้สอนบทเรียนแห่งชีวิตด้วยชีวิตการต่อสู้ของท่านเอง ชีวิตของท่านจึงเป็นบทเรียนที่มีค่าและเป็นตัวอย่างแห่งการดำรงชีวิตของผมเอง เป็นที่น่าเสียดายที่ผมยังไม่มีโอกาสทดแทนพระคุณของท่าน ท่านก็มาด่วนลาลับไปก่อนตามอายุขัย แต่การจากไปของท่านมิได้ทำให้คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ความตรงไปตรงมาซึ่งเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวของท่านเลือนหายไปจากจิตใจของพี่ ๆ และของผม ในทัศนะของคนทั่วไป คุณพ่ออาจจะประสบความสำเร็จล้มเหลวในการดำรงชีวิต ถ้าหากจะถือสุภาษิตว่า “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” แต่ท่านคงจะไม่ประสบความสำเร็จล้มเหลวในคุณธรรมทุกอย่างที่ท่านได้กระทำไว้ และสิ่งที่ท่านทิ้งเอาไว้ในตัวของผม.

อภิชัย พันธเสน

๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๖

โดยที่คุณพ่อเป็นผู้สนใจทางการศึกษา ถึงแม้ท่านเองจะไม่มีการศึกษาสูงนัก แต่ท่านก็สนใจในเรื่องนี้มาก ท่านเองเคยได้ตั้งความหวังไว้ในตัวผมตั้งแต่มผมยังเล็ก ๆ ว่า ผมจะเป็นครู และบุคคลอีกท่านหนึ่งที่ผมเคารพท่านเทียบเท่าบิดาของผมคือท่านอาจารย์ ปวย อิงภากรณ์ ซึ่งท่านเองก็มีความสนใจในเรื่องนี้มากเป็นพิเศษ ผมจึงขออนุญาตท่านนำบทความของท่านในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา และบทความของผมเองที่เขียนเอาไว้เกี่ยวกับเศรษฐกิจการศึกษา มาลงไว้ในหนังสือที่ระลึกฉบับนี้ โดยหวังว่าอาจจะมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการศึกษาบ้างไม่มากก็น้อย

อภิชัย พันธเสน

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๖

สารบัญ

ป่วย อิงภากรณ์

ปาฐกถาเรื่อง ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ	๑
ปาฐกถาเรื่อง ทรรศนะการพัฒนาการศึกษา	๒๗
ปาฐกถาเรื่อง ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกับสังคม	๓๙ ๔๗

อภิชาติ พันธเสน

ผลของการกระจายรายได้จากระบบการศึกษาในปัจจุบัน	๖๑
การวางแผนการศึกษาและแผนกำลังคนในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	๘๓

ป๋วย อ๋องภากรณ์

ปาฐกถา

เรื่อง

ศีลธรรมและศาสนา ในการพัฒนาชาติ

อนุสรณ์ ชินแคลร์ ทอมป์สัน

ก.ศ. ๑๕๖๕

สารบัญ

สตูดิโอ ชินแกลร์ ทอมป์สัน

ตอนที่ ๑ ลัทธิของคนที่ขาดศรัทธา

คริสต์ธรรมกับพุทธธรรมผสม

ความจำเป็นของศรัทธา

หลักศีลธรรมประจำตัว

ทางไปสู่ธรรมคติ

หลักความเจริญแห่งสังคม

ตอนที่ ๒ ลักษณะของสังคมที่เจริญและหลักการพัฒนา

ทางเจริญของสังคม

คติในการวางแผนพัฒนาชาติ

(ก) ความสงบและการบริหารเรียบร้อย

(ข) เป้าหมายในการพัฒนา

๑. เพิ่มรายได้และสุขภาพปัจจุบันและอนาคต

๒. รักษาเสถียรภาพในการพัฒนา

๓. กระจายผลให้ทั่วถึง

(ค) ขบวนการดำเนินงานพัฒนา

(ง) อำนาจในการพัฒนา

ตอนที่ ๓ การพัฒนาคน

การศึกษาระดับต่าง ๆ

การศึกษาอบรมนอกโรงเรียน

ตัวอย่างของผู้ใหญ่ในความประพฤติ

ความสำคัญของความรัก

สตุดี ซินแคลร์ ทอมป์สัน

วิทยาลัยพระคริสตธรรมในประเทศไทยและสภาคริสตจักรในประเทศไทย ได้ให้เกียรติแก่ผมอย่างสูง โดยเชิญให้แสดงปาฐกถาเป็นอนุสรณ์ครั้งที่ ๖ สำหรับ ซินแคลร์ ทอมป์สัน ประจำปี ค.ศ. ๑๙๖๙ นี้ ปาฐกถาในชุดอนุสรณ์นี้ที่แล้วมาทั้งห้าท่าน เป็นศาสตราจารย์และมหาเปรียญผู้เชี่ยวชาญในศาสนธรรมและศาสนศาสตร์ทุกท่าน ปีนี้เป็นปีแรกที่ท่านผู้อำนวยการเรื่องนี้ได้นำเอาผู้ที่อยู่นอกศาสนจักรอย่างผมมาแสดงปาฐกถาอนุสรณ์ จึงทำให้ผมรู้สึกสำนึกในเกียรตินี้เป็นพิเศษ และรู้สึกห่วงไหวอยู่ว่าคำบรรยายนี้จะนำไปได้สมดังความประสงค์ของวิทยาลัยฯ และสภาคริสตจักรฯ หรือไม่ ประการใด

วิลเลียม เจมส์ ซินแคลร์ ทอมป์สัน เป็นศาสตราจารย์ซึ่งเข้ามาบำเพ็ญประโยชน์สอนศาสนาที่วิทยาลัยนี้ตั้งแต่ปี ๒๔๘๐ ใ้โอกาสศึกษาความสุขส่วนตัวของท่านเพื่อศิษยานุศิษย์ในประเทศไทย ทั้งก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สองตลอดมาจนสิ้นชีวิต ท่านทั้งหลายคงจำได้ว่า อาจารย์ ซินแคลร์ ทอมป์สัน ถึงแก่กรรมโดยอุบัติเหตุรถไฟ และในวันเดียวกันก่อนการเดินทางครั้งสุดท้ายของท่านนั้น ท่านได้ช่วยอนุเคราะห์มูลนิธิโรคเรื้อนที่ลำปางโดยแสดงปาฐกถา ใ้ว่าที่ เก็บเงินบำรุงมูลนิธินั้น อาจารย์ ซินแคลร์ ทอมป์สัน ได้ทำการค้นคว้าวิจัยวิทยาศาสตร์เปรียบเทียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบระหว่างพุทธธรรมและคริสตธรรมโดยละเอียด เป็นที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก เพราะประการหนึ่ง ครูบาอาจารย์ที่ประเสริฐนั้นย่อมไม่พึงพอใจในการสอนศิษย์ด้วยพื้นความรู้เดิมของตนแต่อย่างเดียว ย่อมต้องชวนช่วยหา

ความรู้เพิ่มเติมด้วยการศึกษาวิจัยสืบสาววิชาการอันเลิศค่านำมาเผยแพร่ต่อไปอย่างมีวางมือ อีกประการหนึ่งเมื่อนักปราชญ์ทางศาสนาหนึ่ง นิกายหนึ่ง อย่างอาจารย์ทอมป์สัน เบิกใจและสติปัญญาให้กว้าง ศึกษาหลักธรรมและรายละเอียดของอีกศาสนาหนึ่ง เพื่อให้รู้แจ้งเห็นชัดนั้น ย่อมเป็นการกระทำที่น่าสรรเสริญ เพราะชอบด้วยเหตุผลทั้งในด้านวิชาการและทางปฏิบัติสมควรแก่การสดุดีเป็นอย่างยิ่ง

ดังที่ได้เรียนไว้ตอนต้น ผมเองจัดได้ว่าเป็นฆราวาสนอกศาสนจักร ปราศจากความรู้ซึ่งในพุทธธรรมและคริสต์ธรรม และค่อยในปัจจัยสำคัญทางศาสนา คือความศรัทธาแบบศาสนานิยม ถึงกระนั้นก็ตามผมมีความรู้สึกสรรเสริญและนิยมท่านศาสนาคารทุกศาสนา ที่อุทิศโลกยสมบัติและสละความทะเยอทะยานทางโลก ใฝ่แต่ธรรมสภาวะและธรรมวินัย นำเอาหลักธรรมเผยแพร่แก่สัตว์โลก โดยหวังช่วยให้พ้นทุกข์บรรลุดังสุขอันประเสริฐโดยทั่วหน้า

ตอนที่ ๑

ลัทธิของคนทั่ขาดศรัทธา

คริสต์ธรรมกับพุทธธรรมผสม

เมื่อเด็ก ๆ ผม ได้มีโอกาสเข้าศึกษาใน โรงเรียนซึ่งศาสนาคารย ทางคริสต์จักรนิกายคาทอลิกเป็นผู้ก่อตั้งและดำเนินการ ได้ศึกษาอยู่เป็นเวลา ๙ ปี และเป็นครูฆราวาสอยู่อีก ๔ ปีเศษในโรงเรียนนั้นได้เริ่มคุ้นกับคริสต์ศาสนาตั้งแต่เล็ก ได้อ่านประวัติทั้งก่อนพระเยซูคริสต์ และประวัติของพระเยซูโดยสรุปพอสมควร ครั้นต่อมาเมื่อออกไปศึกษาในยุโรปก็ได้คุ้นกับนิกายอื่นของคริสต์ศาสนาซึ่งแยกและแตกต่างจากนิกายคาทอลิกออกไป นับว่าไม่สู้จะมีข้อแก้ตัว

บางคนก็จะอ้างว่าไม่รู้เรื่องศาสนาคริสต์ ส่วนทางด้านศาสนาพุทธเล่าก็ได้รับการอบรมทางบ้าน มาตั้งแต่จำความได้ ชะรอยจะเป็นเหตุบังเอิญที่ท่านอาจารย์ในวิทยาลัยนี้และสมาชิกคริสตจักร ๆ ถือเป็นข้อสนับสนุนให้เรียกตัวมาบรรยายในคราวนี้ ทั้ง ๆ ที่ปราศจากความเชี่ยวชาญลึกซึ้งในทางธรรม

ถ้าจะจำแนกประเภทของผลแห่งการอบรมศึกษาศาสนาและจริยธรรมแล้ว คงจะจำแนกได้เป็นผลทางตรงประเภทหนึ่ง ผลทางอ้อมประเภทหนึ่ง ผลทางตรงนั้นคือก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเชื่อมั่นในคติสำคัญแห่งศาสนานั้น เช่น ในศาสนาคริสต์ก็เชื่อมั่นในพระผู้เป็นเจ้า เชื่อว่าความมุ่งหมายชั้นสุดท้ายของคริสตศาสนิกชนคือการมีชีวิตใหม่ ถือกำเนิดในอาณาจักรและกฤตกาภินิหารแห่งพระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงไว้ซึ่งความจริงอันเลิศ ความงามอันเลิศ และความดีอันเลิศ ในศาสนาพุทธโดยแท้จริง (ไม่รวมถึงนิกายบางนิกายซึ่งถือพระพุทธเจ้าเป็นพระผู้เป็นเจ้าตามแบบไสยศาสตร์) ความมุ่งหมายชั้นสุดท้ายได้แก่การบรรลุถึงโลกุตระธรรมพ้นเสียจากความเกิดซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ หรืออีกนัยหนึ่งบรรลุถึงพระนิพพาน ผู้ที่สอนศาสนาย่อมมุ่งที่จะปลูกความศรัทธาเชื่อถือในจุดมุ่งหมายดังกล่าวเป็นสำคัญ ซึ่งนับว่าเป็นผลทางตรงของการสอนศาสนานั้น ๆ

ส่วนผลทางอ้อมของการสอนศาสนา ซึ่งในที่นี้มิได้หมายความว่า เป็นผลที่สำคัญ ต่ำกว่าผลทางตรง ได้แก่การปลูกฝังให้ผู้รับการสอนนั้นประพฤติดี มีธรรม จริยวัตร รักษาศีล กลัวบาป เป็นต้น เป็นโลกีย์ธรรม คือ ธรรมซึ่งรักษาความดี ความงาม และความจริงไว้ในหมู่มนุษย์ ทำให้มนุษย์แต่ละคนที่ประพฤติตามคำสั่งสอนนั้น มีจิตใจผ่องแผ้ว อยู่ร่วมกับผู้อื่น ในครอบครัว ในหมู่มิตรสหาย ในวงงานและในสังคมได้ โดยมีสันติคือความสงบและโดยมีสุข

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นความเข้าใจส่วนตัวของผม อันเกิดจากความระลึกย้อนหลัง ไปถึงการสั่งสอนอบรมที่ได้มาจากบ้านและโรงเรียน ทั้งทางด้านศีลธรรมและศาสนา ผลที่

ผมจะเสนอจากการประเมินตนเอง พอจะสรุปได้ว่า ผลทางตรงคือความศรัทธาสำหรับตัวผม นั้นแทบจะไม่มี แต่ผมเข้าใจว่าผมได้รับผลทางอ้อม ทางศีลธรรมจรรยามากพอใช้ ซึ่งเห็น จะต้องขยายความให้ชัดสักเล็กน้อย ณ ที่นี้

ความจำเป็นของศรัทธา

การที่กล่าวว่าผมยังไม่สามารถรับผลทางตรง คือความศรัทธาเชื่อมั่นจากการศึกษา ศาสนานั้น ก็เพราะยังไม่สามารถรับรองกับตนเองอย่างสุจริตใจว่า พระผู้เป็นเจ้ามีอยู่หรือไม่ มี นิพพานเป็นจุดจบแท้จริงอย่างสมบูรณ์แน่ชัดหรือไม่ ที่กล่าวมานี้ไม่ได้คัดค้านว่า พระผู้เป็นเจ้าหรือนิพพานไม่มีแน่ เพียงแต่ว่าไม่แน่ใจสนิทว่ามีแน่ ประเด็นเรื่องที่พ้นไปจากชีวิต ในโลกปัจจุบันนั้น เป็นเรื่องนอกเหนือไปจากโลกมนุษย์ อย่างที่ในภาษาฝรั่งเรียกว่า Metaphysics ถ้าผมจะลำเอียงไป ก็คงจะลำเอียงไปทำนองบอดสี รับเอาแต่สิ่งที่เห็นประจักษ์ สิ่งที่ใคร่ตรองได้ด้วยเหตุผลเป็นสำคัญ จะแย้งว่าถ้าไม่เชื่อ ไม่มีความศรัทธาแล้วจะไม่ดี ก็ยังไม่เห็นว่าจะไม่ได้อย่างไร เพราะการขาดศรัทธาดังกล่าวนี้ ถ้าจะถือเป็นข้อบกพร่องก็เป็นข้อบกพร่องเฉพาะตัว ไม่มีผลทำให้เกิดเสียหายแก่ผู้ใด ตราบใดที่ยังยึดมั่นในศีลธรรม และผู้ที่ปฏิบัติตามธรรมะแล้วถ้าพระผู้เป็นเจ้ามีจริงพระผู้เป็นเจ้าจะปล่อยให้ได้รับทุกข์ทรมานหรือ คงเป็นไปไม่ได้สำหรับพระผู้เป็นเจ้าที่ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันไม่รู้จบ ถ้ามีพระนิพพานจริงที่จะไม่บรรลุดังความพ้นทุกข์นั้น คงเป็นไปไม่ได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้น เมื่อไม่มีศรัทธาก็ต้องปล่อยไปตามบุญตามกรรม อนึ่ง ความขาดความศรัทธาเชื่อมั่นในโลกุตรธรรมบางประการนั้น ก็ใช้ที่จะปราศจากหลักการเสียทีเดียว ในกาลามสูตรตามพุทธประวัติก็ปรากฏมีพุทธโอวาทดังนี้:-

“ท่านทั้งหลาย อย่าพึงเชื่อถือสิ่งใด เพียงแต่เพราะเหตุที่ได้ฟังตามกันมา หรือเพราะเคยเป็นเช่นนั้นต่อ ๆ กันมา ก็อย่าเชื่อ หรือโดยข่าวเล่าลือ ก็อย่าเชื่อ หรือโดยมีผู้อ้างตำรา ก็อย่าเชื่อ หรือโดยฟังเดาเอาเอง ก็อย่าเชื่อ หรือโดย

คาดคะเนเอาเอง ก็อย่าเชื่อ หรือโดยการตรึกตรองตามอารมณ์ ก็อย่าเชื่อ หรือ เพราะชอบใจว่าต้องกับลัทธิของตน ก็อย่าเชื่อ หรือเพราะเห็นว่าผู้พูดสมควรจะ เชื่อถือ ก็อย่าเชื่อ หรือเพราะเห็นว่าสมณะผู้หนึ่งเป็นครูเรา ก็อย่าเชื่อ แม้แต่คำ ของพระพุทธเจ้าที่สอนมานี้ ก็อย่าฟังเชื่อ ท่านจงเอาข้อที่ได้ยินได้ฟังไปตรึกตรอง กรองดูด้วยเหตุผล จนเกิดความชัดแล้วจึงค่อยเชื่อ ”

แท้จริง การเชื่อถือพระอย่างฉาบฉวยโดยไม่มีศีลธรรมค้ำจุนอยู่โดยมั่นคงนั้น ตาม ความเข้าใจของผมจะเป็นโทษยิ่งกว่าเป็นคุณ ผู้เรียกตนว่าพุทธศาสนิกชนไปเข้าวัดฟังเทศน์ โดยมีชาติ เข้าตัดกับาตรเป็นนิจสิน แต่สายๆ หน่อยพุดปก จ้อโก้ง และละเมิดศีลอื่น ๆ ย่อม เป็นคนแล้ว ไม่ว่าจะใช้มาตรฐานอะไรมาวัด เทียบได้กับคริสตศาสนิกชนซึ่งนึกว่ามีพิธีได้บัพ ทางศาสนาแล้วไม่กลัวบาป หรือนิสิตนักศึกษาศึกษาซึ่งหัดให้สับบนตั้งแต่เด็ก ๆ โดยบบนบานพระเจ้า ขอให้สอบได้ จะนำเครื่องสักการะมาเช่นไหว้ ดังนี้ ผมคิดว่าไม่ได้ปฏิบัติตามทำนองคลองธรรม

ปัญหาที่ผมใคร่จะวิชันนาเกี่ยวกับหัวข้อของคำบรรยายนี้ก็คือ การที่ชาติศรัทธาตั้ง กล่าวมาแล้วนั้นเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาชาติหรือไม่ คำตอบโดยสรุปของผมก็คือ (ก) ถ้า ชาติศรัทธา แต่ไม่ละเมิดศีลธรรม ก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ (ข) ถ้ามีทั้งศรัทธา และมีทั้งศีลธรรม ก็ยังไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ อาจจะเป็นการสะดวกสบายสำหรับ บุคคลผู้มีศรัทธาด้วยซ้ำ และ (ค) ถ้าผู้ใดมีแต่ศรัทธา แต่ละเมิดศีลธรรม ผู้นั้นจะเป็น ปรปักษ์แก่การพัฒนาชาติแน่นอน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ่มชัดขึ้น ผมเห็นสมควรที่จะกล่าวย้าว่า การที่ผมบังอาจ มากล่าวในวิทยาลัยพระคริสตธรรมนี้ว่า ศรัทธาไม่ใช่เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งยอดในการพัฒนานั้น จะได้ประสงค์ลบหลู่ท่านอาจารย์ทั้งหลายและวิทยาลัยนี้ก็หาไม่ ความมุ่งหมายของผมต้องการ แก่ความเข้าใจผิดในวงการศึกษาในประเทศไทยที่ย้ำเรื่องความศรัทธามากเกินไป ไม่ว่าจะเป็น การศรัทธาแบบฉาบฉวยหรือหน้าไหว้หลังหลอกก็รับกันว่าดี ส่วนศีลธรรมไม่ย้าให้พอ คำโฆษณาชวนเชื่อในวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาล ก็ยังพูดได้ว่าคนที่ไม่เชื่อศาสนานั้นเป็น

คอมมิวนิสต์หรือผู้ก่อการร้าย เด็ก ๆ ครูสอนมาแบบนี้จะเข้าใจไขว่เขว คนที่ไม่มีศาสนาแต่ประพฤติธรรมก็ควรได้รับการยกย่องนับถือเพราะเป็นธรรมจารี อนึ่ง ผมใคร่เสนอว่า ท่านศาสนาจารย์ทั้งหลายทั้งทางพุทธและคริสต์ อบรมสั่งสอนให้คนเรามีทั้งศรัทธาและศีลธรรม ถ้าศาสนิกษ์ได้รับทั้งศรัทธาและศีลธรรมไปจริง ๆ ก็เป็นสิ่งประเสริฐ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาติ แต่แม้ว่าศาสนิกษ์ของท่านจะบกพร่องไปในด้านศรัทธา หากมันคงทางด้านศีลธรรม ผลของการสั่งสอนอบรมของท่านก็เกิดเป็นบุญได้โดยสมบูรณ์แล้วทางการพัฒนาชาติ

ข้อเสนออีกกล่าวข้างต้นนี้ ผมจะขอขยายความต่อไปในคำบรรยายนี้ทั้งสามชั่วโมง ในขั้นนี้ ผมใคร่จะกล่าวต่อไปถึงผลทางหลักศีลธรรมที่เราพึงได้จากศาสนาทั้งทางด้านคริสต์และด้านพุทธ และการนี้ก็เป็นที่ผมจะต้องพิจารณาระลึกถึงหลักศีลธรรมซึ่งตนเองยึดถือ อันเนื่องมาจากการอบรมทั้งพุทธและคริสต์ รวมกันจนแยกไม่ออกชัดเจน หากผมนำเรื่องของตนเองมากล่าวมากเกินไปก็ขอได้โปรดให้อภัย

หลักศีลธรรมประจำตัว

หลักธรรมใหญ่ในชีวิตที่พอจะยึดถือได้นั้น ผมได้มาจากคริสต์ซึ่งล้าดับไว้ที่ถูกต้อง ผมเพราะง่ายและได้ความ กล่าวคือ ความจริง ความงาม และความดี แท้จริงทางศาสนาพุทธก็มีปรัชญาไปในทำนองเดียวกัน แต่มิได้ล้าดับไว้ในตำราให้ครบถ้วนในที่เดียวกันอย่างนี้ การล้าดับโดยสมบูรณ์อย่างสิ้น ๆ นี้ทำให้ยึดถือประจำใจได้ง่าย ทำนองเดียวกับที่ทางพุทธสอนให้ท่องคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งถือประจำใจได้ง่าย แต่ไม่ได้บังระบุดตรงถึงหลักธรรมที่เข้าใจชัด

ความจริง ความงาม และความดี ทั้งสามประการนี้ เป็นคุณธรรมสำคัญในการพัฒนาทั้งบุคคลแต่ละคนและชาติหมู่คณะให้เจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองไปโดยสมบูรณ์ดังนี้ :-

ความจริง หรือที่ทางพุทธเรียกว่าสัจจะนั้น เป็นธรรมที่คนเราควรเฝ้ามองทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งทางวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ที่เห็นได้ง่ายคือความก้าวหน้าทางวัตถุ การอยู่ดีกินดี ซึ่งอาศัยวิทยาศาสตร์ช่วยอยู่มีใช้น้อย และวิทยาศาสตร์

จะเจริญก้าวหน้าขึ้นได้ ก็โดยมนุษย์เราสามารถค้นพบความจริงจากโลกวิทยาศาสตร์ แล้วนำมาใช้ได้เป็นประโยชน์แก่มนุษยชาติ ความจริงทางวิทยาศาสตร์อย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ จำเป็นจะต้องได้สัจจะทางสังคมศาสตร์ช่วยด้วย จึงจะต้องแพร่ประโยชน์ทางวัตถุนั้นให้เป็นไปตามต้องการในหมู่ชนที่รวมกันเป็นสังคม ฉะนั้นสัจจะจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาติอย่างหนึ่ง

ความงาม เป็นคุณธรรมที่จิตใจของมนุษย์เรียกร้อง เพราะมนุษย์เราแตกต่างกับสัตว์เครื่องจักรที่ตรงที่เราไม่ได้อยู่ด้วยวัตถุอย่างเดียว เราต้องมีความพึงพอใจลึกซึ่งเข้าไปในจิตใจด้วยภาพศิลปะทั้งงดงาม คนที่มีหน้าตารูปาร่างแจ่มชัด ภูมิประเทศที่ตรึงใจ ดอกไม้ที่สวยงาม กลิ่นหอม คำพูดที่จับใจ คนตรีไพเราะ จินตกวีนิพนธ์ วิศวกรรมและความเสียสละของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้อยู่ในประเภทความงามทั้งสิ้น รวมทั้งอาหารที่อร่อย สิ่งที่ต้องใจเมื่อสัมผัส และนักกีฬาที่สามารถกระทำสิ่งที่เกินปกติวิสัยของมนุษย์ สิ่งที่มีความงามเหล่านี้ทำความเจริญให้แก่ใจ นับเป็นปัจจัยสำคัญของความเจริญของมนุษยชาติเสียมิได้

ความดีนั้น เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงและกำกับโลก ถ้าโลกเรามีแต่ความชั่วเป็นเกณฑ์ มนุษย์จะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แทนที่จะช่วยกันบำรุงหมู่คณะให้เจริญในด้านความดี ทั้งศาสนาพุทธและคริสต์ย้านักย้าหนา ชั้นแรกก็คือ ให้อภัยแก่ผู้อื่น อดใจอดใจ อดใจอดใจ อดใจอดใจ พุทธเรียกว่า หิริโอตตปิยะ ทางคริสต์เรียกว่า มโนธรรม หรือ Conscience ต่อมาก็คือศีลที่ห้ามมิให้ทำการบางอย่าง เพราะเป็นภัยแก่มนุษยชนและมีคำสั่งสอนให้มีธรรมะ คือการกระทำเป็นหน้าที่ต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อหมู่คณะ สังคม ประเทศชาติ ความดีก็เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทั้งคนและชาติ

สรุปความว่า หลักธรรมเรื่องความจริง ความงาม และความดี ซึ่งเป็นหลักอันประเสริฐ ทั้งในด้านคริสต์และด้านพุทธนั้น ใช้ได้เป็นปัจจัยขั้นมูลฐานแห่งการพัฒนาชาติ

ทางไปสู่ธรรมคติ

เมื่อกำหนดแน่แก่ใจแล้วว่า ความจริง ความงาม และความดี เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาแล้ว จะมีหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าวอย่างไรบ้าง

เรื่องนี้ผมหาสูตรจากคำสั่งสอนทางคริสต์ได้ยาก อาจจะเป็นเพราะไม่รู้แจ้งจริงก็เป็นได้ แต่เมื่อจะหวังพึ่งจากมรรค ๘ ของอริยสัจ ๔ ตามพุทธคติ ก็ไม่จุใจ เพราะมีแต่เรื่องให้คิดชอบ ทำชอบ โดยไม่บอกว่า ชอบอย่างไร ที่สุดไปพอใจเอาจากคำเทศนาทางพุทธ ซึ่งแสดงถึงจุดพละ คือกำลัง ๔ ประการ ซึ่งพอจะนำมาใช้เป็นสูตรประจำใจสำหรับการพัฒนาตนเองและพัฒนาชาติได้

กำลัง ๔ ประการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการปฏิบัติขั้นนี้ ทางพุทธแสดงไว้ดังนี้ :-

๑. บัญญาพละ กำลังคือปัญญา
๒. วิริยพละ กำลังคือความพากเพียร
๓. อนวัชชพละ กำลังคือการทำสิ่งที่ไม่เป็นโทษ
๔. สังคหพละ กำลังคือการเก็บกอดสงเคราะห์

ผมชอบใจสูตรนี้ เพราะเห็นว่าครบถ้วนบริบูรณ์อยู่ การที่จะพึงรู้ว่าอะไรเป็นวิชา อวิชาอะไรเป็นความงามนั้น ต้องอาศัยปัญญาเป็นเบื้องต้น และต้องอาศัยปัญญาอีก เพื่อหาช่องทางไปสู่จุดหมายอันประเสริฐ แต่ปัญญาอย่างเดียวไม่พอ ถ้ารู้จริงแต่เกียจคร้านเสีย หรือเพิกเฉยเสีย ก็หาประโยชน์อันใดมิได้ ฉะนั้น จึงต้องใช้กำลังที่สองคือ ความพากเพียร แต่มีเพียรและมีปัญญา ก็เหมือนรถมีเครื่องยนต์ มีผู้ขับชี่ชำนาญไม่พอ ต้องมีห้ามล้อและหางเสือคือ สติ คอยเหนี่ยวรั้งไว้ไม่ให้ปฏิบัติสิ่งที่ เป็นโทษและมีภัย นอกจากนั้นยังต้องคิดถึงผู้อื่น ต้องมีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง ทำการสงเคราะห์เกื้อกูลผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ได้ถึงสุข จึงจะเป็นความงามและความดีจริง

การที่นำเอาขนมของคริสต์มาผสมกับน้ำยาของพุทธนี้ ผมไม่หมายความว่า จะชักชวนให้ท่านผู้ฟังกระทำตาม เพียงแต่ใครจะเห็นว่า หลักธรรมของพุทธและคริสต์นั้นไม่ขัดกันกลมกลืนกันได้ง่าย และหากเราเผชิญมีวาทสนาได้รับทิพยรสของทั้งสองศาสนา เราก็จะมีกุศลบุญเพิ่มขึ้น เพราะมีให้เลือกได้ง่าย คัดเอาแต่ที่ถูกต้องและประทับใจเป็นสูตรจำได้ง่ายมาใช้คิดตัว เป็นสิ่งพิเศษประจำตัวได้สะดวกตายยิ่งขึ้น

หลักความเจริญแห่งสังคม

ถึงแม้ว่าเราแต่ละคนจะได้รับธรรมทางพุทธหรือทางคริสต์หรือทั้งสองทางมาใส่ใจ ทำให้มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปโดยดีก็ตาม และถึงแม้ว่าหลักธรรมศาสนาทั้งสองจะมีลักษณะเป็นอมตะและอกาลิก คือใช้ได้ตลอดไปไม่มีวันตาย และใช้ได้ทุกกาลเทศะก็ตาม สำหรับผมเองรู้สึกว่าเป็นสังคมปัจจุบันยังมีลักษณะพิเศษประจำสมัย และหลักธรรมจากศาสนาโดยทั่วไปนั้นแม้จะใช้ได้แก่ลักษณะพิเศษนี้ แต่ก็อาจจะมีความหมายกว้างขวางเกินที่มนุษย์ธรรมดาจะเข้าใจได้แน่ชัดประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเห็นว่าถ้าเราเอาหลักธรรมอมตะทั้งสองศาสนานี้ มาเป็นรากฐานและปลูกฝังหลักขึ้นบนฐานอันมั่นคงนั้นเสียเองคงจะเหมาะสมและยึดเป็นคติประจำใจได้ง่ายกว่า ด้วยเหตุนี้ ผมจึงพยายามศึกษาพยายามวางหลักซึ่งเป็นของตนเอง แต่ซึ่งมีพุทธธรรมและคริสต์ธรรมรองรับอยู่เป็นฐานสำหรับการศึกษาและพัฒนาสังคมในกาลปัจจุบันให้เจริญขึ้น แล้วนำหลักนั้นมาเสนอต่อนักเรียนในรุ่นปัจจุบัน รู้สึกว่าจะสะดวกและได้ผลดีกว่าที่จะเสนอคติธรรมตามแบบศาสนาโดยไม่ดัดแปลง อย่างน้อยก็เป็นภาษาและถ้อยคำที่คนนอกจะเข้าใจได้ง่าย

ฉะนั้น เมื่อเราถามตัวเราเองว่าสังคมปัจจุบันนี้อาศัยคุณธรรมอะไรบ้างจึงจะเจริญพัฒนาได้ คำตอบของผมก็จะเป็นดังนี้ คือ:-

๑. หลักสมรรถภาพ
๒. หลักเสรีภาพ
๓. หลักยุติธรรม
๔. หลักเมตตากรุณา

ซึ่งผมจะขอบรรยายขยายความในปาฐกถาชั่วโมงที่สองต่อไป ในที่นี้จะขออธิบายแต่เพียงว่าสมรรถภาพนั้นเป็นคุณธรรมที่ใกล้เคียงกับหลักความจริง และต้องใช้ปัญญาพลังและวิริยพลังเป็นเครื่องมือ เสรีภาพและยุติธรรมเกี่ยวข้องกับจิตใจของมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีทำนองเดียวกับความงาม คือก่อให้เกิดความงามขึ้นในสังคมมนุษย์ ต้องใช้อนุวัชพลังเป็นกำลังนำไปสู่ ส่วนเมตตากรุณานั้นตรงกับความดี และอาศัยสังคหพลังเป็นสื่อ

ท่านนักธรรมทั้งทางพุทธและทางคริสต์อาจจะติเตียนผมได้ว่า ผมผสมผสานเอาแพะ
 ชนแกะปนกันยุ่ง แต่ผมเชื่ออยู่แก่ใจของคนว่า อย่างน้อยก็เป็นเรื่องที่เราแต่ละคนเข้าใจได้ง่าย
 เหมือนอาหารที่เราปรุงขึ้นเองให้ถูกปากของเรา

ตอนที่ ๒

ลักษณะของสังคมที่เจริญและหลักการพัฒนา

ทางเจริญของสังคม

สังคมจะเจริญรุ่งเรืองได้ต้องเป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ ๑ บุคคลในสังคมนั้นมี
 อิศระเสรีภาพ ๑ มีความยุติธรรมครบถ้วนอยู่ ๑ และคนในสังคมนั้นมีความเมตตากรุณา
 ซ้ำกันและกัน ๑

สมรรถภาพ ในที่นี้หมายถึงความสามารถของบุคคลในสังคมที่จะประกอบกิจต่างๆ
 ให้มีผลเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น อัตราประโยชน์ที่ว่ามีแบ่งออกได้เป็น ๓ คือ ประโยชน์
 ทางวัตถุ ประโยชน์ทางปัญญา และประโยชน์ทางธรรม ประโยชน์ทางวัตถุได้แก่การอยู่ดี
 กินดี ทำให้สุขภาพ ประโยชน์ทางปัญญาได้แก่การสร้างสรรคความงามให้เกิดขึ้นในประเทศ
 ต่าง ๆ ทำให้เจริญใจ และประโยชน์ทางธรรมได้แก่ความอึมเอบในดวงจิตเพราะความรู้สำนึก
 ว่ามีอะไรดีเกิดขึ้น ความสามารถจากปัญญาโดยกำเนิดทางหนึ่ง และมาจากการศึกษาอบรม
 อีกทางหนึ่ง และเมื่อบุคคลในสังคมมีความสามารถเป็นเบื้องต้นแล้ว บุคคลเหล่านั้นก็ย่อมจะ
 รู้จักสะสมความสามารถขึ้นมาเป็นทุนประกอบขึ้นเป็นเครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องกล ทำให้
 มีสมรรถภาพสูงขึ้นสืบต่อไป วิธีใช้เครื่องมือและความสามารถของบุคคลประกอบกันนั้น ก็ยัง
 ส่งเสริมวิชาการและความถนัดให้สูงยิ่งขึ้น เป็นมรดกตกทอดแก่ชนรุ่นต่อไป ฉะนั้นสมรรถ
 ภาพในที่นี้จึงควรแยกได้ว่าเป็นทั้งสมรรถภาพในปัจจุบัน และสมรรถภาพอันเป็นทุนสำหรับ
 อนาคตของสังคม การสะสมทุนทางวิชาการต้องอาศัยการวิจัยเป็นสำคัญ ฉะนั้นประเทศใดไม่

มีการวิจัย เฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัย หรือมีการวิจัยแบบนั่งประชุมกันเฉย ๆ หรือแบบวิจัยด้วยลมปากอย่างบางแห่ง ประเทศนั้นจะต้องค้อยในเชิงสะสมทุนเป็นแน่ หนึ่ง ความสามารถของบุคคลแต่ละคนเมื่อมีการประสานซึ่งกันและกันโดยวิธีจัดการที่ดี และวิธีบริหารที่ดี ย่อมทำให้เกิดความสามารถส่วนรวม ซึ่งสูงกว่าผลบวกธรรมดาของความสามารถของแต่ละคน โดยสรุปสมรรถภาพของสังคมเป็นกำลังชักจูงให้สังคมและบุคคลในสังคมเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป นี่แหละเป็นเรื่องที่เราเรียกว่าการพัฒนา

เสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกับสิ่งของปราศจากชีวิตหรือเครื่องยนต์กลไก หรือสัตว์ไตร่จกาน ถ้ามีแต่สมรรถภาพแต่ปราศจากเสรีภาพของบุคคล สังคมนั้นก็เป็นสังคมท่อน แม้จะมีกำลังทำให้เจริญได้ก็จะเจริญไปได้ไม่ตึก เพราะผลของความสามารถนั้นคงจะมีไปในการทำนองเดียวกันสำหรับทุกคน เสรีภาพทำให้มนุษย์เราสามารถเลือกจุดหมายและวิถีทางแห่งชีวิตและการประกอบกิจของตนได้ตามใจชอบ และใจของมนุษย์รวมทั้งรสนิยมและความเอนเอียงย่อมต่าง ๆ กันออกไป เมื่อมีความแตกต่างกัน สังคมนั้นย่อมจะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หนึ่ง เมื่อมนุษย์เราทำอะไรด้วยใจชอบ คือด้วยฉันทะตามคติของพุทธศาสนา ท่านว่าจะทำได้ผลดีกว่าทำโดยไม่ชอบฝืนใจทำ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมปัญญาอันเป็นอนุสนธิแห่งสมรรถภาพตามคริสตคติ มนุษย์แต่ละคนเกิดมามีศักดิ์ศรีของตนติดตัวมา ตั้งแต่พระผู้เป็นเจ้าประทานให้ ศักดิ์ศรีนี้จะลบล้างเสียมิได้ ฉะนั้นเสรีภาพจึงเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาชาติ ไม่ว่าจะพิจารณาจากแง่พุทธคติหรือคริสตคติ และฉะนั้น หลักการประชาธิปไตย จึงเป็นหลักการที่ควรส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังมิใช่แต่ลมปาก อุปสรรคสำคัญของหลักประชาธิปไตยคือ ความโลภอย่างหนึ่ง กับความทรนงนี้กว่าตนพิเศษอีกอย่างหนึ่ง เลยทำให้เพิกเฉยต่อและทำลายซึ่งสิทธิและศักดิ์ของผู้อื่น เป็นการเห็นยว้งไว้ไม่ให้โอกาสที่ชาติบ้านเมืองจะเจริญพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์

มนุษย์เราในสังคมนั้น ผูกพันให้อยู่ร่วมกันได้ก็โดยมีกฎแห่งความยุติธรรมกระชับอยู่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นคติของทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การที่สังคมจะอยู่เป็น

อันหนึ่งอันเดียวกันหรือที่เราเรียกว่าสามัคคีธรรมนั้น ก็ต้องอาศัยความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ความน้อยใจ ความริษยา ความแค้นแค้นชิงดี ย่อมเกิดจากความรู้สึกนึกหรือระแวงว่าอาจจะเกิดความยุติธรรมขึ้น และย่อมเป็นชนวนให้เกิดทุกข์ สันตिसุขปลาศนาไป ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสังคมเดียวของชาติเดียวกันหรือเป็นเรื่องระหว่างประเทศชาติ ถ้าขาดความยุติธรรมภายในชาติบ้านเมือง ไม่มีชื่อ ไม่มีแป ก็จะทำให้เกิดเหตุร้ายจลาจลภายในชาตินั้น ถ้าเป็นเรื่องระหว่างชาติ ก็ย่อมเกิดกบฏและสงคราม ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความยุติธรรมนำไปสู่สันติ และสันติเป็นมูลฐานแห่งการพัฒนา

มนุษย์เราเกิดมามีร่างกายและปัญญา สมอง ไม่เสมอกัน บางคนฉลาด บางคนโง่ บางคนพิการ บางคนแข็งแรง และบางคนก็ประสบภัยพิบัติในระหว่างดำรงชีวิตอยู่ บางคนเกิดมาในถิ่นฐานที่มีช่องทางจะศึกษาเล่าเรียนได้สะดวกตาย บางคนอยู่ในชนบทห่างไกล ความเจริญ เหล่านี้เป็นต้น เมื่อเริ่มต้นก็เกิดความยุติธรรมเสียแล้วเช่นนี้ ก็เป็นหน้าที่ของสังคมที่จะขจัดขจัดขจัดความไม่เสมอภาคนั้นให้น้อยลงที่สุดที่จะกระทำได้ ดังที่ประธานาธิบดีแมกไซไซกล่าวไว้ว่า “ใครเกิดมามีน้อย ควรจะได้รับให้มากจากกฎหมาย” ธรรมข้อนี้ก็คือความเมตตาการุณานั่นเอง ตามความเห็นของผมกฎที่บางคนเรียกว่า กฎแห่งกรรม เช่นเด็กเกิดมาตาบอดแล้วเราเฉยเสีย อ้างว่าเพราะชาติก่อนเขาทำบาปจึงมาตาบอดชาตินี้ เป็นความเชื่อที่เป็นภัยแก่พุทธศตวรรษที่ยี่สิบ และผู้ใดกอบโกยลาภยศด้วยมิถุนาชีพแล้วภายหลังพยายามได้บาปด้วยการให้ทานแบบที่เรียกกันว่า Charity นั้น การทำบุญให้ทานชนิดนี้ไม่ชอบด้วยหลักธรรมทั้งด้านพุทธและด้านคริสต์ เป็นเรื่องที่อนโลกเข้าในหลักเมตตาการุณามีได้ หลักเมตตาการุณานี้สืบเนื่องสัมพันธ์กับหลักเสรีภาพ คือศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคน ผู้ที่อ่อนแอกว่าย่อมพึงมีสิทธิเรียกร้อง ไม่ใช่คอยรับทานจากผู้แข็งแรงกว่า และผู้ที่แข็งแรงกว่า ฉลาดกว่า จะต้องรู้จักยับยั้งไม่กอบโกยด้วยความโลภ เพื่อเปิดโอกาสให้มีความยุติธรรมทางสังคม ความเมตตาการุณาเป็นธรรมสำคัญของสังคม เพราะสมรรถภาพอย่างเดียวกันจะทำให้เกิดความยุติธรรม ต้องอาศัยความเมตตาการุณาด้วย สังคมนั้นจึงจะเจริญพัฒนาโดยสมบูรณ์

คติในการวางแผนพัฒนาชาติ

เมื่อพิจารณาเห็นชัดแล้วว่า ชาติที่จะเจริญได้ต้องมีลักษณะ ๔ ประการ ดังกล่าวมาข้างต้น คือมีความสามารถ มีเสรีภาพ มีความยุติธรรม และมีความเมตตากรุณาภายในชาตินั้นแล้ว การวางแผนพัฒนาก็คือต้องกระทำภายในกรอบแห่งหลักทั้งสี่ประการนั้น

การวางแผนพัฒนานั้นคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นเรื่องเศรษฐกิจและสาธารณูปการ (การศึกษาและสาธารณสุข) เป็นสำคัญ และถือว่าเป็นเรื่องของนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ แท้จริงถ้าพิจารณาไปโดยลึกซึ้งแล้ว จะเห็นว่าเรื่องของการพัฒนาชาติเป็นเรื่องของวิชาการทุกแขนง รวมทั้งวิชาศีลธรรมจรรยาด้วย เมื่อเราจะปลูกบ้าน เราจะต้องปรับเนื้อที่ดินและก่อรากฐานให้แน่นแฟ้นเสียก่อน หรือถ้าเราจะปลูกพืชหวังผล เราก็จะต้องบำรุงที่ดิน หาอาหารพืช หาน้ำมารดและจะต้องเตรียมคน เตรียมพาหนะ เตรียมยุงฉางไว้เป็นอุปกรณ์ให้พร้อม

ฉันทึกถึงนั้น การหว่านพืชพัฒนาจะหวังผลนั้น ก็ต้องเตรียมสิ่งต่าง ๆ อันเป็นอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมจึงจะได้ผลดีและสมบูรณ์ ถ้าไม่เตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมก็พัฒนาได้เหมือนกัน แต่จะไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เสมือนหว่านเมล็ดพืชลงไปในพื้นที่ขาดน้ำหรือธาตุที่เป็นอาหารพืช

สถานการณ์ต่าง ๆ อันเป็นคุณแก่การพัฒนานั้น พอจะสรุปได้ดังนี้ (ก) ชาติมีความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก ระบบการบริหารราชการแผ่นดินดีพอสมควร (ข) เป้าหมายในการพัฒนาดีและถูกต้อง (ค) ขบวนการดำเนินงานพัฒนาเป็นไปโดยรอบคอบ (ง) มีการใช้อำนาจในการพัฒนาแต่พอควร และมีวิธีการที่จะป้องกันมิให้ใช้อำนาจไปในทางที่เป็นภัย

ทั้ง ๔ ประการนี้ จะขอขยายความดังนี้ :-

(ก) ความสงบและการบริหารเรียบร้อย การวางแผนพัฒนาเป็นการวางแผนลงทุนสำหรับชาติ เพื่อให้เกิดผลในอนาคตทั้งใกล้และไกล เพราะฉะนั้นการลงทุน และการเก็บผลจะกระทำไม่ได้ดี ถ้าบ้านเมืองไม่เป็นปกติสุข ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือชวาเนา ชาวไร่ใน

เขตที่มีการรบกวนต่อกัน จะหว่าน จะปลูก จะเก็บเกี่ยวไม่ได้สะดวก ประเทศเวียดนาม ลาว ไนจีเรีย และประเทศอื่น ๆ ที่มีสงครามขับเคี่ยวอยู่ ไม่มีทางวางแผน แม้แต่ล่วงหน้า เพียง ๒ - ๓ เดือน เพราะไม่ทราบแน่ชัดว่าจะเกิดอะไรขึ้น สงครามระหว่างประเทศ และสงครามโลกย่อมขัดขวางการวางแผนพัฒนาอย่างที่เราเห็นกันอยู่แล้ว แม้แต่เพียงมีการคุกคามว่าจะโจมตีกัน เช่น กรณีมาเลเซียกับอินโดนีเซียประจันหน้ากัน ก็ทำความเสื่อมเสียแก่การจำเวรยุทธธุรกิจและสังคมของทั้งสองประเทศ

ความไม่สงบดังกล่าวข้างต้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นการคุกคามด้วยอาวุธโดยชัดแจ้ง เมื่อใดการบริหารราชการแผ่นดินบกพร่องถึงขนาดชนิดที่เราเรียกกันว่า บ้านเมืองไม่มีชื่อมีแป แม้ว่าจะไม่มีคอมมิวนิสต์มาก่อนการร้าย ก็จะทำให้ชาตินั้นรวนเร พัฒนาอย่างไรไม่สำเร็จ ลักษณะของความระส่ำระสายนี้พอจะยกเอาคำพรรณนาเรื่อง เมืองสวรรค์ ในมุสทบทบรรพกิจมาแสดง เป็นอุทาหรณ์ได้ คือ :-

อยู่มาหมู่ฆ่าเผ่า	ก็หาเขาวนรี
ที่หน้าตาดี	ทามโหรีที่เคหา
เข้าคำร่ำสีซอ	เข้าแต่หอล่อกามา
หาได้ให้ภรรยา	โลโกพาให้บ้าใจ
ไม่จำคำพระเจ้า	เหไปเข้าภาษาไสย
ถือศีลฆ่าไท	ฉ้อแต่ไพร่ใส่ช้อคา
คติที่มีคู่	คือไก่หมูเจ้าสุภา
ใครเอาข้าวปลามา	ให้สุภาก็ว่าดี
ที่แพ้แก่ชนะ	ไม่ถือพระประเวณี
ขลุ่ยก็โต้ตี	ไล่คำตีมีอาญา
ที่ช้อถือพระเจ้า	ว่าโง่งเง่าเต่าปุปลา
ผู้เฒ่าเหล่าเมธา	ว่าใบ้ำสาธะยา
ภิกษุสมณะ	เล่าก็ละพระธรรม

คาถาลำนำ	ไปเร้วำทำเจโก
ไม่จำคำผู้ใหญ่	ศิระมะไม้ใจโยโส
ที่ตีมีอีกไซ	ข้าขอโมทนาไป
พาราสาเวถิ	ใครไม่มีปรานีใคร
ดุคือถือแก่ใจ	ที่ใครได้ใส่เอาพอ
ผู้ที่มีฝีมือ	ทำคือไม่ซ้อขอ
ใส่กว่าผ้าที่ค้อ	อะไรล่อก็เอาไป
ข้าเฝ้าเหล่าเสนา	มิได้ว่าหมูข้าไท
ถือน้ำร่ำเข้าไป	แต่น้ำใจไม่นำพา
หาได้ใครหาเอา	ไพร่ฟ้าเศร่าเปล่าอรุรา
ผู้ที่มีอายุ	ไล่ตีค่าไม่ปรานี

ความยุ่งยากทั้งมวลที่พรรณนามานี้ สรุปได้ว่า เกิดเพราะ (๑) ความมัวเมาในกาม ตัณหา (๒) ความโลภ (๓) ไม่ถือศีลธรรม แต่ถือไสยศาสตร์ (๔) การจ้อราษฎ์บังหลวง (๕) โรงเรียนไม่ให้ความยุติธรรม (๖) ไม่เคารพความดี เห็นผิดเป็นชอบ (๗) ใจเหี้ยม โหดปราศจากเมตตาการุณา ถืออำนาจเป็นธรรม (๘) ข้าราชการไม่ปฏิบัติหน้าที่และซ่มหรง ราษฎร

ลักษณะวิบากเช่นนี้ วิธีแก้ไขมีอยู่สองประการคือ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมใน มวลชนและข้าราชการทั่วไปให้ได้ผล ไม่ว่าจะใช้ศาสนาพุทธ หรือคริสต์ หรือศาสนาอื่นใดเป็น หลักประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งต้องพยายามเพ่งเล็งที่ผู้ใหญ่ในราชการ เพราะถ้าผู้ใหญ่ดีและ ควบคุมผู้น้อยได้ จะช่วยให้ผู้น้อยเข้าทำนองครองธรรมได้ง่ายขึ้น พุทธภาษิตมีใจความว่า “ผู้ นำการตั้งอยู่ในธรรมเสียก่อน หมู่คณะจึงสวัสดิได้” และขยายความว่า “เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปคด โคเหล่านั้นย่อมไปคดทั้งหมด ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติ ให้เป็นผู้นำถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติธรรมเหมือนกัน แฉ่นแคว้น ทั้งหมดก็ได้ประสบความทุกข์ ถ้าฝูงโคโคนำฝูงไปตรง โคเหล่านั้นย่อมไปตรงทั้งหมด ในหมู่

มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำผู้อื่นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน เว้นแคว้นทั้งหมดย่อมได้ประสบความสุข”

(๗) เป้าหมายในการพัฒนา การพัฒนาบ้านเมืองอย่างที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น หมายถึงการเพิ่มรายได้ของประชาชนในบ้านเมืองให้อยู่ดีกินดีขึ้น มีพละทานมัยดี และมีการศึกษาดี จะทำอย่างไรให้ถึงจุดหมายนี้ จะได้กล่าวในวรรคต่อไป ตอนที่พูดถึงขบวนการดำเนินงาน ในที่นี้จะขอขยายความถึงคำว่า พัฒนา ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นว่า ยังไม่ได้ความบริบูรณ์จริง ๆ ถ้าไม่ขยายความให้ชัดและเป้าหมายบกพร่องอยู่ จะไม่ได้ผลสมควรความมุ่งหมาย

เป้าหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ของการพัฒนาชาตินั้น ต้องให้ครบองค์ ๓ ประการ คือ:-

- (๑) ต้องพยายามเพิ่มรายได้และสุขภาพของประชาชนในชาติ โดยคำนึงประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์อนาคต ถ้าเราลงทุนมากทรัพย์ที่จะนำมากินและใช้ในปัจจุบันย่อมน้อยลง ถ้าเราลงทุนน้อยเกินไป เราอาจจะอยู่ดีกินดีถึงขนาดในปัจจุบัน แต่อนาคตประโยชน์จะน้อยไป ฉะนั้นจึงจำต้องรักษาจุดระหว่างปัจจุบันและอนาคตให้ดีให้เหมาะสม ให้ความยุติธรรมแก่คนรุ่นนี้และรุ่นหน้าพอควร
- (๒) ต้องพยายามรักษาเสถียรภาพในการพัฒนา คำว่า เสถียรภาพนี้หมายความว่าสภาพที่ไม่เป็นการระส่ำระสาย เพราะถ้าเกิดความระส่ำระสายในเศรษฐกิจภาวะขึ้นแล้ว ปัญหาทางการเงิน เศรษฐกิจ และสังคมจะเกิดขึ้น ทำให้พัฒนาไม่ได้ผล ตัวอย่าง เช่น สมมติว่า รัฐบาลเก็บภาษีอากรน้อยเกินไปคือ น้อยกว่าที่ควรจะนำมาลงทุน และเวลาจะลงทุนก็พิมพ์ธนบัตรขึ้นให้มาก เอาเงินที่สร้างจากอากาศชาตินั้นมาใช้จ่าย กฎแห่งเศรษฐกิจย่อมจะทำให้เกิดผล คือเงินเพื่อ ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคสูงขึ้นรวดเร็ว เพราะคนมีเงินมากกว่าของที่ซื้อ ในกรณีเช่นนี้ การลงทุนของรัฐบาลและของเอกชน ย่อมไม่มีความแน่นอน คาดคะเนยาก ไม่มีเสถียรภาพทั้งค่าของเงินตราและการประกอบ

อาชีพ การพัฒนาอย่างมีผลรวมนเร ดังที่ปรากฏอยู่ในหลายประเทศ เช่น อินโดนีเซีย เมื่อ ๔ - ๕ ปีก่อน เป็นต้น การรักษาเสถียรภาพเป็นวิชาทางการเงิน การธนาคาร และการคลัง

- (๓) ต้องพยายามกระจายผลให้ทั่วถึงกันในหมู่ชนชาติเดียวกัน ไม่ใช่แต่พิเคราะห์แต่เฉพาะอัตราเฉลี่ยส่วนรวมของชาติ อย่างในประเทศไทย เราเห็นได้ชัดเจน คือ ในกรุงเทพฯ และภาคกลาง ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยถึงประมาณสามเท่าของประชาชนในอีสาน และถ้ายิ่งพัฒนา ผลของการพัฒนานั้นตกอยู่กับคนในเมืองหลวงได้ง่ายกว่าที่จะไปได้แก่คนในชนบท ในโลกนี้คนที่รวยแล้วยิ่งรวยขึ้นง่ายกว่าคนจน และคนจนยิ่งจนก็ยิ่งจน ถ้าเราใช้หลักความยุติธรรมและความเมตตากรุณาในสังคมเป็นที่ตั้งแล้ว ก็จะต้องตั้งเป้ามุ่งพัฒนาให้เกิดผลมากเป็นพิเศษสำหรับชาวนาและชาวชนบท ในทางปฏิบัติ ข้อนี้หมายความว่า ใช้เงินลงทุนให้มากสำหรับชนบท และยั้งไว้บ้างในเมืองหลวง และแม้แต่ภายในเมืองหลวงเอง ก็ควรมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่คนยากจนเป็นพิเศษ
- การวางเป้าหมายข้อนี้ นักพัฒนาจะต้องอาศัยศีลธรรมเป็นหลักสำคัญ

(ค) ขบวนการดำเนินงานพัฒนา เรื่องนี้เป็นเรื่องทางวิชาการมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ที่ได้บรรยายมาแล้ว แต่พอจะกล่าวง่าย ๆ โดยทั่วไปว่า การพัฒนาเป็นเรื่องของการลงทุนและการคาดคะเนผล ฉะนั้นจึงต้องนำผลที่คาดคะเนต่าง ๆ นั้นมาเปรียบเทียบกันในการนี้ หลักวิชาเศรษฐศาสตร์ที่นำมาใช้ก็เป็นหลักธรรมดา ไม่ใช่หลักพิสดารอะไรออกไป และการดำเนินงานในขบวนการพัฒนามีเป็นการดำเนินงาน โดยแบบแผนระเบียบวิธีปฏิบัติธรรมดา ไม่แตกต่างอะไรกับการประกอบกิจการหรือปฏิบัติราชการโดยปกติ ลงทุนน้อยที่สุด ให้ได้ผลมากที่สุด และต้องกระทำโดยรอบคอบแม้ว่าจะต้องเร่งทำ ผมขอย้ำในเรื่องหลักธรรมดา ซึ่งตรงกันข้ามกับวิธีพัฒนาแบบอนุตริ ในขบวนการพัฒนานั้น เราจะทำให้เกิดผลดีได้ก็ด้วยมีความรอบรู้อีกซึ่งทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ เช่นนี้เรียกว่าใช้หลักธรรมดา วิธีพัฒนาแบบอนุตรินั้นหมายถึงการละเลยเสียซึ่งทฤษฎี ผันหลักธรรมดา มนุษย์เราฝันใจมนุษย์ด้วยกันได้นับว่าเก่ง แต่

มนุษย์ไม่เก่งพอที่จะฟันหลักเศรษฐศาสตร์หรือทฤษฎีวิชาอื่นใด ถ้าฝนเข้าเมื่อใดผลจะประสบ
เป็นหายนะเมื่อนั้น

ข้อที่ควรคำนึงเป็นพิเศษในขบวนการพัฒนา ก็คือ ควรจะทำอะไรก่อนอะไรหลัง
รัฐบาลควรทำอะไรและเอกชนควรทำอะไร

เนื่องด้วยทรัพยากรของชาติมีจำกัด เวลาที่มีจำกัด คนที่มีฝีมือก็มีจำกัด เราจะทำ
อะไรเพื่อพัฒนาพร้อม ๆ กันทุกอย่างคงไม่ได้แน่ ฉะนั้น จึงจำต้องทำเรื่องสำคัญก่อน เอาเรื่อง
สำคัญน้อยไปทำทีหลัง เรื่องที่สำคัญมากกว่าอื่น ๆ นั้น คือเรื่องที่ทำสำเร็จแล้วจะช่วย
ให้ทำอย่างอื่นได้สะดวกและได้ผลดียิ่งขึ้น การพัฒนาคนและแรงงานอยู่ในประเภทนี้ เพราะถ้า
มีคนเต็มฝีมือแล้ว ย่อมจะช่วยให้มีฝีมือไปทำอย่างอื่นได้สะดวก การจัดงานการศึกษา การเงิน
ให้มีระเบียบเรียบร้อย การตัดถนน การจัดการท่าเรือ และการขนส่งต่าง ๆ ให้มีสมรรถภาพดี
ย่อมอยู่ในประเภทสำคัญเหล่านี้ทั้งนั้น อนึ่ง ในการดำเนินงานพัฒนานั้น นักเศรษฐศาสตร์มัก
จะเพ่งเล็งแต่เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ ถ้าเป็นเช่นนี้ จะนับว่ามีการพัฒนาสมบูรณ์มิได้ จำต้อง
พิจารณาเลยไปถึงพัฒนาการทางสังคมด้วย ซึ่งหมายถึงการศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปการ
และนอกจากนั้นนักเศรษฐศาสตร์ควรคำนึงถึงหลักใหญ่แห่งชีวิตคือความงาม ศิลปะ กวีนิพนธ์
และดนตรี ต้องอยู่ในข่ายแห่งการพัฒนาขั้นสำคัญ การวิจัยในมหาวิทยาลัยเล็กก็เป็นการส่งเสริม
ดีจะและปัญญา ควรเป็นเรื่องเอกของขบวนการพัฒนาด้วย

ในประเด็นที่เป็นปัญหาระหว่างรัฐบาลและเอกชนนั้น เป็นเรื่องของลัทธิการเมือง
อย่างหนึ่ง กับเป็นเรื่องของการเคารพสิทธิในบุคคลอีกอย่างหนึ่ง ลัทธิคอมมิวนิสต์และโซเชี่ยลลิสต์
อย่างจัด ถือว่ารัฐบาลควรทำเสียทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของประเทศ เอกชนควรเป็นเครื่อง
มือรัฐบาลเท่านั้น ส่วนลัทธินายทุนและเสรีนิยมนั้น ถือว่ารัฐบาลควรทำน้อยที่สุด เอกชน
เป็นใหญ่ ลัทธิทั้งสองนี้สร้างความอยู่ดีมีสุขและมีผลร้ายทั้งสองฝ่าย เพราะฝ่ายคอมมิวนิสต์ย่อม
เพิกเฉยในศักดิ์ศรีของมนุษย์ ส่วนลัทธินายทุน ถ้าปล่อยให้ดำเนินไปโดยเสรี ย่อมทำให้เกิด
การเบียดเบียนกันได้ง่าย และความมั่งคั่งกับความยากจนจะรุนแรงแตกต่างกันไปยิ่งมากขึ้นใน
สังคม คนมีมีเสียเหลือหลาย คนจนยิ่งจนทรุดลง ฉะนั้น ผมเห็นว่าวิธีที่เหมาะสมคือทางสายกลาง

รัฐบาลไม่แย่งราษฎรทำเสียทั้งหมด และก็ไม่ต้องปล่อยให้ทำกัน ไปโดยไม่มีขอบเขต รัฐบาลจะต้องใช้มาตรการการคลังและการภาษีอากรกำกับการกระทำของเอกชน และพยายามส่งเสริมให้เกิดผลส่วนรวมขึ้นโดยช่วยวางพื้นฐานในการพัฒนาให้ราษฎร

ที่ผมกล่าวถึงรัฐบาลในที่นี้หมายถึงเอกชนผู้มีอำนาจในราชการด้วย ผู้ที่มีอำนาจแล้วมักจะหลงเข้าใจไปว่า คนอื่นจะไม่สามารถทำอะไรได้เป็นประโยชน์แก่ชาติทั้งนี้ ไม่ต้องกล่าวถึงการแสวงหาลาภยศสมบัติกันคือ ๆ ผู้มีอำนาจบางครั้งอาจจะคิดว่าตนเองต้องเป็นประธานบริษัทนั้นธนาคารนี้ให้ทั่วไปหมด ใครจะทำอะไรไม่ได้ ถ้าไม่มาเช่นไหว้เจ้าพ่อด้วยหัวหมูหรือบายศรี ซึ่งในกรณีปัจจุบันหมายถึงหุ้นลม หุ้นฟรี และอภิสิทธิ์ในการเก็บภาษีเข้ากระเป๋าของตนและลูกเมีย ผลร้ายเกิดขึ้นเสมอในกรณีเช่นนี้ ทางแก้คือต้องตนเองลงสัณจิต และนึกถึงศักดิ์ศรีของผู้อื่นซึ่งควรเคารพบ้างซึ่งรวมทั้งชาวไร่ ชาวนา พ่อค้า และนักอุตสาหกรรม หรืออีกนัยหนึ่งนึกถึงศีลธรรมบ้าง

(ง) อำนาจในการพัฒนา ในขบวนการพัฒนาคือการลงทุนสำหรับส่วนรวมนั้น ย่อมมีโอกาสเสียมิได้ที่จะมีการใช้อำนาจมากกว่าปกติไปบ้าง ในวงราชการย่อมมีการก่อสร้างมาก จ้างคนมาก เงินงบประมาณ รายจ่ายย่อมสูงกว่าปกติ และย่อมจะมีการดำเนินงานโดยเข้มแข็งกว่าปกติ กล่าวกันว่า ง่าย ๆ ก็คือ พัฒนามาก งานก็มาก เงินก็มาก ช่องทางที่จะโกงกัน ทูจริตกัน ก็มาก งานคือเงิน เงินคืองาน บ้านแตกสาขาคู่ให้แก่ผู้มีอำนาจที่ปราศจากหิริโอตตบปละ ผู้ที่รับผิดชอบในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องสร้างระเบียบวิธีปฏิบัติป้องกันทุจริตและการใช้อำนาจไปในทางมิชอบให้ได้ จึงจะพัฒนาให้ได้ผลสมบูรณ์จริง ๆ

เวลาเราจะก่อสร้างอะไร ถ้าเรามีเงินพอเราก็หาซื้อสิ่งที่ดีที่สุด ถูกที่สุดทั่วโลกได้ สำคัญอยู่ที่วางระเบียบให้รัดกุม และหากคนซื้อสักรั้วมาดำเนินการ เท่านั้นยากพออยู่แล้ว แต่ถ้านักเราไม่มีเงินพอ ผู้ที่ต้องการจะขายของและถือโอกาสทำประโยชน์ส่วนตัว ยังมีทางยั่วชวนเราได้ง่าย โดยยอมให้คิดหนี้ไว้ แต่ต้องซื้อของของเขา (อย่างที่เราเรียกว่า Supplier's Credit) กรณีเช่นนี้เปิดช่องทางให้ทุจริตและเอารัดเอาเปรียบได้ง่าย เอกชนหรือรัฐบาลก็เหมือนกัน ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

ในการพัฒนา รัฐบาลจำเป็นต้องจ่ายเงินมากกว่ากรณีปกติ และเพื่อการนี้รัฐบาลจะหวังเก็บภาษีอากรมาใช้จ่ายทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นที่เศื่อกร้อน จึงจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องกู้เงินมาจ่ายพัฒนา การกู้เงินแบ่งออกเป็นกู้ภายในประเทศและกู้จากต่างประเทศ การกู้เงินภายในประเทศนั้น มีข้อพึงระวังอย่ามิให้การกู้ขึ้นก่อให้เกิดเงินเพื่อ ถ้ากู้จากธนาคารกลางมาก ๆ แล้วธนาคารกลางต้องพิมพ์ธนบัตรออกมามาก ๆ เพื่อให้กู้ยืมจะเกิดเงินเพื่อได้ง่าย การกู้จากประชาชนหรือบริษัทหรือกองทุนเอกชนซึ่งเป็นเงินออม จะผ่านธนาคารออมสินหรือไม่ก็ตาม เป็นการกู้ที่ไม่เกิดเงินเพื่อ ส่วนการกู้เงินจากต่างประเทศนั้น มีประเด็นที่จะต้องระวังคืออย่าให้เกิดพอกพูนเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ควรจะกำหนดจำกัดไว้ให้แยกคบายรอบคอบว่าไม่ให้เกินความสามารถชำระหนี้แต่ละปี โดยใช้หลักประมาณรายได้จากการส่งสินค้าขาออกเป็นเกณฑ์เรื่องรัฐบาลไทยมีความรอบคอบพอได้วางหลักเกณฑ์กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น และได้มอบหมายให้กรรมการบริหารของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และอนุกรรมการพิจารณาก่อนหน้า (อ.พ.น.) ของกรรมการบริหารนั้นเป็นพนักงานคอยพิจารณาอยู่เสมอ

มีเจ้าลัทธิประหลาดบางคนออกความเห็นว่ ประเทศด้อยพัฒนาอย่างไทยเราหนีบ่อกันการโกงกันได้ยาก และยังมีการพัฒนาแล้วก็ยังบ่อกันยาก และมีหน้าซ้ยังกล่าวต่อไปอีกว่า ถ้าเราปล่อยให้โกงกันเสียบ้างจะพัฒนาได้เร็วขึ้น ลัทธินี้เป็นลัทธิอุปาทั่วจะพัฒนากันให้พิศดารไปเช่นนั้นได้อย่างไร ถ้าเราจะปล่อยให้ศีลธรรมเสื่อมโทรมไปเพื่อพัฒนากันให้สะดวก แม้ว่าจะเป็นความจริงก็อย่าพัฒนาเสียดีกว่า อยู่กันเฉย ๆ มีความสุขกว่า แม้ว่าจะด้อยทางวัตถุไปบ้าง แต่ลัทธิอุตุติงกล่าว ไม่มีหลักวิชาเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์หรือศีลธรรมสนับสนุนประการใด ถ้าประเทศใดมีการโกงกันมากเท่าใด ก็ย่อมเป็นอุปสรรคในการพัฒนา มากเท่านั้น และพอเปิดโอกาสให้โกงกันได้ ก็จะมีโกงกันใหญ่ ตัวอย่างประเทศที่ได้รับ ความเสียหายในเรื่องนี้ก็มีอยู่ในระยะก่อนปัจจุบันหลายประเทศ เช่น อินโดนีเซีย ซามานา และประเทศอื่น ๆ ในแอฟริกาหลายประเทศ

ตอนที่ ๓

การพัฒนาคน

ในช่วงโมเมนต์ท้ายนี้ ผมตั้งใจจะพูดให้น้อย เพื่อเปิดโอกาสให้ท่านผู้ฟังได้อภิปรายโต้แย้งคำบรรยายของผม หรือตั้งคำถามเพื่อให้ขยายความที่ยังบรรยายมิได้แจ่มแจ้ง และหวังว่าท่านผู้ฟังจะร่วมมือในการนี้

แต่ก่อนที่จะเปิดอภิปรายทั่วไป ผมใคร่จะเสนอความคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับเรื่องที่สำคัญยิ่งสำหรับทั้งศาสนา ศีลธรรม และการพัฒนา เรื่องนั้นคือเรื่องของคน

การพัฒนาคนหมายถึงการศึกษาสำหรับคนที่ยังเยาว์วัยและเข้าสถานการศึกษา แต่ความหมายกว้างขวางรวมถึงคนที่พ้นจากวัยและเกณฑ์การศึกษาแล้ว เราจะช่วยคนที่สองประเภทนี้ให้เป็นคนที่มีความรู้ มีความสามารถทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้อย่างไร เรื่องที่ควรจะพูดเรื่องนี้ยาวมากพอที่จะเป็นหัวข้อของปาฐกถา อนุสรณ์ชินแกลร์ ทอมป์สัน อีกหนึ่งปี ผมจะขอเสนอแต่เฉพาะหัวข้อสำคัญ ๆ สั้น ๆ

สำหรับเด็กเล็กตั้งแต่ ๖ - ๗ ขวบขึ้นไป รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะอำนวยความสะดวกให้ทั่วถึง ขณะนี้เรายังไม่สามารถทำให้เด็กทุกคนเข้าเรียนได้ตามกำหนด แต่การแก้ปัญหาข้อนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในการพัฒนาชาติ ทรายบิตที่เด็กของเรายังไม่สามารถอ่านเขียนได้ ผู้ใหญ่ทั้งหลายควรมีความละเอียดใจเพราะบทพร่องในหน้าที่ทั้งด้านศีลธรรมและการพัฒนา

การอำนวยความสะดวกศึกษานี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาอ้างว่าทำเร็วไม่ได้ เพราะครูส่วนมากขาดคุณวุฒิ ข้ออ้างนี้ผมไม่เห็นด้วยเลย คุณวุฒิสำหรับครูที่สอนชั้นประถมศึกษาชั้นไม่สูงนักสำหรับวิชาการ (ปัญญา) แต่สูงยิ่งนักสำหรับความอดุสาหะ (วิริยะ) ครูเป็นจำนวนมากต้องการจะปรับปรุงวิทยฐานะของตน จนลืมไปว่าตนมีหน้าที่สอนเด็ก บางคนไม่เอาใจใส่การสอน แต่เอาใจใส่การเรียนและการสอบเลื่อนวิทยฐานะของตนเองจนเกินไป และครูใหญ่

ศึกษาศึกษา ส่วนใหญ่มักจะไม่กวัดขันตรวจตราการปฏิบัติงานของครู การเกิดทุนวิทยฐานะของครู แทนความอดสาหวิริยะของครูนั้นเป็นการละเมิดศีลธรรมและขัดขวางการพัฒนา

การศึกษาชั้นมัธยมศึกษาชั้นนี้ ไม่บังคับสำหรับเด็กทุกคนในปัจจุบันนี้ แต่ถ้ามีเด็กเข้าเรียนในชั้นมัธยมมากเพียงใด บ้านเมืองก็จะมีช่องทางเจริญได้เร็วขึ้นเพียงนั้น ญูปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้ การอำนวยความสะดวกการศึกษาชั้นมัธยมนี้ต้องกระทำโดยมีความมุ่งหมายสองประการ ประการหนึ่ง ให้วิชาการแตกฉานดีพอสมควร และอีกประการหนึ่ง ต้องส่งเสริมให้นักเรียนแยกออกเป็นสองทาง คือ ผู้ที่จะเรียนชั้นอุดมต่อไปอีกทางหนึ่ง กับผู้ที่จะเรียนจบชั้นมัธยมและจะออกไปทำงานประกอบอาชีพ ฉะนั้น จึงควรจัดการศึกษาให้สูงทางวิชาการสำหรับนักเรียนประเภทแรกและให้สูงพอทางวิชาชีพ (อาชีวศึกษา) สำหรับนักเรียนประเภทหลัง

สำหรับนักเรียนที่ออกจากการศึกษาในโรงเรียนไปในชั้นประถมกิตติ หรือในชั้นมัธยมกิตติ ยังจัดว่าได้รับความรู้เพียงพอแก่สถานการณ์ปัจจุบัน และความต้องการด้านพัฒนา มิได้ เพราะเรียนน้อยเกินไป รัฐบาลจำต้องจัดการศึกษาอบรมนอกโรงเรียนต่อไปให้ด้วย และต้องทำเป็นการจริงจัง โดยให้หนักไปในด้านให้รู้หนังสือสำหรับชั้นประถม และฝึกอาชีพให้ ความรู้พิเศษสำหรับนักเรียนที่ออกชั้นมัธยม

นักเรียนชั้นอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยนั้น นับได้ว่าเป็นชั้นปัญญาชน การศึกษา จำต้องอำนวยความสะดวกให้นักเรียนชั้นนี้รอบรู้วิชาการทั่วไปกว้างขวางพอสมควร ให้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบของปัญญาชนในประเทศ และให้รู้วิชาเฉพาะของตนลึกซึ้งจริงจังจนประกอบอาชีพเป็นผู้นำคนอื่นได้

แต่ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนชั้นประถม มัธยม หรืออุดม พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่ควรจะต้องเป็นหน้าที่ที่จะให้ความรู้ทางศีลธรรม ให้รู้ผิดรู้ชอบ ให้ถือทัศนคติทางธรรมอันถูกต้อง มิใช่จะมองเห็นการเสพสุรา เสเพล การโกง เป็นการประพฤติกินเก่งควรกระทำเป็นปกติวิสัย และการกระทำเรื่องนี้ให้ได้ผลจริง ผู้ใหญ่ต้องทำเป็นตัวอย่างให้เห็น ไม่ใช่บอกว่าผู้ใหญ่ทำได้อย่างหนึ่ง แต่เด็กต้องทำอีกอย่างหนึ่ง และตัวอย่างที่ต้องการให้ทำนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่บ้านบิดามารดา ต่อมาถึงครูบาอาจารย์ และผู้ที่มีชื่อเสียงในวงราชการและสังคมทั้งหลาย ความ

ประพาศิษฐ์ของเต็กและเยาวชนนั้นไม่ใช่เกิดจากการละเมิดศีลธรรมของเต็กและเยาวชน แต่มีสาเหตุมาจากการละเมิดศีลธรรมของผู้ใหญ่เป็นสำคัญ

ทุกวันนี้เราบ่นกันว่าเด็กนักเรียนเกกมะเหรกเกเร นักศึกษาและนิสิตก่อการไม่สงบ หัวแข็ง ยกพวกตีกัน ขว้างระเบิดกันและกัน บ่นก็บ่นไป และพวกเราบิดามารดา ครูบาอาจารย์จะอย่างไรกัน ผมอดคิดไม่ได้ว่าผู้ใหญ่เราช่วยตัวเองและช่วยเด็กได้ ด้วยวิธีซึ่งศาสนาทั้งพุทธและคริสต์สั่งสอนไว้ วิธีนั้น คือ อาศัยความรัก ความเมตตา และการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง เมื่อเด็กและผู้ใหญ่มีความรักผูกพันกันจริง เด็กและผู้ใหญ่จะเกิดความเชื่อถือซึ่งกันและกัน พูดยากันพอเชื่อฟัง ความรักเป็นอาหารทิพย์เลี้ยงโลก ไม่ว่าเราจะถือกำเนิดมาเป็นชาวพุทธ หรือชาวคริสต์

ปาฐกถา

เรื่อง

ทรงสนະการพัฒน การศึกษา

บรรยายเมื่อวันพุธที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๐
ณ โรงแรมเอเชีย ถนนพญาไท พระนคร

ท่านรัฐมนตรี ท่านนายกลสมาคม ท่านสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษที่เคารพทั้งหลาย

เรื่องที่ผมจะขอพูดในวันนี้คือ ทรรศนะบางประการของผมเองเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย เมื่อคืนได้ฟังท่านนายกลสมาคมกล่าวถึงตัวผมมากจนกระทั่งรู้สึกว่าการที่ผมเตรียมมาจะพูดนั้น คงค่อนข้างจะซ้ำกับที่ท่านนายกลสมาคมได้พูด ถ้าหากว่าซ้ำก็ขอได้โปรดให้อภัยด้วย เพราะเหตุว่าได้เตรียมมาอย่างนี้ อีกอย่างหนึ่งเดิมทีเดียวผมเข้าใจว่า การมาพูดนั้นคงจะพูดกันอยู่ในวงแคบ คือจะพูดเอาเรื่องเพื่อที่จะให้มีการถกและอภิปรายกัน สำหรับเป็นประโยชน์ในการที่จะนำข้อคิดไปดำเนินการต่อไป ถ้าหากพูดเช่นนั้น ก็จำเป็นที่จะต้องมีการพูดกันหลายฝ่าย คือ ผมพูดเพียงสั้น ๆ แล้วท่านทั้งหลายก็เข้ามาร่วมในการอภิปรายด้วย เดี่ยวนี้มาเข้าใจว่า เวลาตามที่จัดในวันนี้คงจะไม่เหมาะที่จะทำเช่นนั้นได้เพียงพอ เพราะ

ฉะนั้นเห็นจะต้องเปลี่ยนโปรแกรม คือผมเห็นจะต้องเป็นผู้พูดฝ่ายเดียวมากกว่า ทั้งนี้หวังว่าคงจะมีท่านทั้งหลายได้ช่วยคิดและช่วยอภิปราย ไม่นานที่ประชุมนี้ก็นอกที่ประชุมต่อไป อีกประการหนึ่ง เติมผมคาดคะเนไว้ว่าคงจะมีสมาชิกเป็นจำนวนน้อยแล้วก็พูดกันอย่างกันเอง จึงได้เตรียมหัวข้อและผลความไว้อย่างหนึ่ง แต่เมื่อต้องมาพูดต่อหน้าโทรทัศน์และต่อหน้านักหนังสือพิมพ์ (ไม่ได้หมายความว่าท่านผู้รับผิดชอบในวารสารที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะ) ก็จำเป็นต้องเตรียมที่จะพูดอย่างไม่แน่นอนตามที่ได้เตรียมมาหาได้ไม่ เพราะเตรียมมาอย่างไม่มีห้ามล้อ คิดอย่างไรก็จะพูดอย่างนั้น จึงต้องเปลี่ยนวิธีพูดอีก เพราะเกรงว่าจะถูกเข้าใจผิดถือเป็นเรื่องเกรี้ยวกราว เรื่องที่จะพูดนี้เป็นเรื่องที่ต้องคิดอ่านกันอย่างสุขุม ไม่สมควรจะมาพูดกันเล่น ๆ เป็นเรื่องเกรี้ยวกราวอีกทีก็ ด้วยเหตุนี้ผมจึงจำต้องห้ามล้อ (brake) มากสักหน่อย

ข้อข้องใจในการพิจารณางบประมาณการศึกษา

ผมขอย้อนกลับไปประมาณ ๕ หรือ ๖ ปีจากปัจจุบันนี้ และขอให้ท่านทั้งหลายตั้งตัวเป็นผู้ดำเนินการสำนักงบประมาณ พิจารณางบประมาณแผ่นดินหลาย ๆ ด้านรวมทั้งงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการและงบประมาณของมหาวิทยาลัย ท่านทั้งหลายคงจะมีความข้องใจอยู่หลายประการ ข้อข้องใจข้อหนึ่งก็คือว่า ทำอย่างไรหนอจึงจะหาเงินมาและหากินมาเพื่อที่จะสนองความต้องการของประชาชน ในด้านอำนวยการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลหรือให้เป็นไปตามที่ควรที่ชอบ เฉพาะอย่างยิ่งทำอย่างไรจึงจะสามารถที่จะทำให้มีการอ่านออก เขียนได้ และรู้หนังสือพอสมควรทั่วราชอาณาจักรในเร็ววัน ท่านที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณคงจะได้รับคำตอบจากเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยของท่านว่า ไม่มีหวัง ไม่มีหวัง ใน ๔-๕ ปีข้างหน้า และไม่มีหวังใน ๑๐ ปีข้างหน้า ที่จะทำ Literacy ในประเทศไทยล่องถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ ท่านจะรู้สึกอึดอัดมากที่สุดทีเดียว เพราะเหตุปัญหาเรื่องเงินก็เป็นปัญหาใหญ่ (ในเมื่อห้าหรือหกปีที่แล้วมานั้น ปัญหาเรื่องการเงินมีมากกว่าปัจจุบันนี้ รายได้ของรัฐบาลยังไม่ออกเงยเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และการเงินระหว่างประเทศยังไม่ดีเท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้) แต่ปัญหาไม่ใช่อยู่ที่เรื่องเงินอย่างเดียว อยู่ที่เรื่องครู และเรื่องการจัดการด้วย

เมื่อประสบปัญหาเช่นนี้จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่าถ้าเงินก็มีน้อย ครูก็มีน้อย มีนาหรือที่รัฐบาลไทยจะพยายามระดมเงินที่เจียดได้สำหรับการศึกษานั้นจ่ายเพื่อประถมศึกษาให้มากที่สุด เพราะการศึกษาชั้นประถมนั้นเป็นการศึกษาที่กฎหมายบังคับให้ราษฎรส่งบุตรเข้าเรียน รัฐบาลก็มีหน้าที่จะอำนวยความสะดวกให้สนองได้กับการบังคับนั้น รัฐบาลมีนาหรือที่ที่จะสนับสนุนและปล่อยให้เอกชนทำสิ่งที่รัฐบาลไม่ได้ถูกบังคับให้ทำ กล่าวคือตั้งโรงเรียนราษฎร์เพื่อที่จะได้ช่วยรัฐบาลคือหมายความว่าแทนที่เราจะใช้เงินสำหรับโรงเรียนมัธยม ซึ่งโรงเรียนราษฎร์อาจจะทำได้และรัฐบาลไม่ได้บังคับให้ใครเข้ามาเรียน เราเอาเงินทุ่มเทไปในชั้นประถมศึกษาจะมีดีหรือ ก็ได้คำตอบอีกว่า การที่จะหวังพึ่งโรงเรียนราษฎร์นั้นย่อมเป็นไปได้ เพราะเหตุว่าโรงเรียนราษฎร์มีเป็นจำนวนมากซึ่งไม่เหมาะสมและตั้งหน้าทำมาหากำไรมากกว่าที่จะอำนวยความสะดวก ผู้ที่อธิบายให้ฟังก็ไม่ได้อธิบายว่าเป็นเรื่องของทุกโรงเรียนราษฎร์ หรือเพียงแต่ว่าลักษณะของโรงเรียนราษฎร์นั้นมีความโน้มเอียงไปในทางอนั้น

ข้อหนึ่งใจอีกประการหนึ่งของท่านทั้งหลายที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมณฑลเมื่อหกปีก่อนก็คือ ท่านคงจะเฉลียวใจว่าถ้าหากเราทุ่มเทเงินแต่เฉพาะสำหรับการประถมศึกษาแล้วแผนพัฒนาเศรษฐกิจใหญ่ ๆ ที่เราตั้งใจจะทำนั้น คงจะขาดแรงงานสำหรับปฏิบัติให้โครงการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปโดยดี เช่น ขาดคนทำถนน ขาดผู้มีฝีมือที่จะไปทำไร่ ทำนา ให้ได้ผลิตผลสูงขึ้นเป็นต้น ถ้าเราทุ่มเทเงินไปในด้านการศึกษาชั้นประถมแล้ว ย่อมทำให้การศึกษาชั้นมัธยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีวศึกษาถ้อยลงไป เป็นการเสื่อมเสียแก่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ อีกประการหนึ่งแม้จะระดมเงินเข้าไปสนับสนุนประถมศึกษาแต่ด้านเดียว ก็ต้องคำนึงถึงครูจะเพิกเฉยการศึกษาด้านฝึกหัดครูเสียมิได้ นี่แหละครับ นึกไปนึกมาผู้อำนวยการสำนักงานนั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ย่อมรู้สึกเดือดร้อนเป็นกำลัง

ที่นี้สมมติอีกข้อหนึ่งว่า ผู้อำนวยการสำนักงานนั้นเป็นกรรมการบริหารของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติด้วย ในเวลาพิจารณาแผนพัฒนาหกปีแรกของประเทศไทยนั้น สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติไว้วางแผนไว้เรียบร้อยพอสมควร สำหรับภาครัฐบาล ด้านเศรษฐกิจและการสังคม เช่น สาธารณสุขก็มีแผนมีโครงการ ส่วนทางด้านถนน

อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เกษตร ก็มีโครงการครบถ้วน แต่มาถึงบทที่ว่าด้วยโครงการการศึกษา มีแต่กระดาษเปล่าทั้งเอาไว้ มีแต่ตัวเลขยอดใหญ่ไม่มีรายละเอียด ก็เกิดตามกันขึ้น เกิดมีการอภิปรายกันในกรรมการบริหารว่า เหตุใดจึงมีกระดาษเปล่ามีแต่ตัวเลขใหญ่ ๆ เอาไว้ คำตอบก็คือว่า เนื่องจากสภาพพัฒนาชื่อสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ส่วนสภาพการศึกษานั้นก็มีอีกสภาพหนึ่ง เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่ของสภาพพัฒนานั้นเขาคาดว่า สภาพการศึกษาจะต้องเป็นผู้ทำโครงการพัฒนาการศึกษามาเสริมด้วยกัน สภาพพัฒนาไม่ควรและไม่สามารถก้าวภายในเรื่องโครงการการศึกษาได้ แต่แท้จริงเหตุการณ์ปรากฏว่าสภาพการศึกษาก็เข้าใจว่าสภาพพัฒนาจะทำโครงการการศึกษา เข้าใจกันไปเข้าใจกันมาเลยทำให้โครงการการศึกษาไม่มีตัวตนพิจารณากันไม่ทันต้องออกสุดและรีบเร่งทำกันเป็นจูลกฐิน ผมคิดว่าถ้าท่านกลับไปดูแผนพัฒนาที่ ๑ ท่านจะเห็นว่า บทที่เกี่ยวกับการศึกษานั้นไม่ค่อยจะได้เรื่อง บทอื่น ๆ ก็มีบกพร่องเหมือนกันครับ แต่ว่าบทที่ว่าด้วยการศึกษารู้สึกว่าได้เรื่องน้อยกว่าบทอื่น ๆ

ข้อข้องใจอีกข้อหนึ่งในการพิจารณางบประมาณการศึกษาคือ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณสมัยนั้น จะรู้สึกว่างบประมาณที่เสนอมาจากกระทรวงศึกษาธิการก็ดี หรือจากมหาวิทยาลัยก็ดี ไม่มีการประสานกัน (Cordination) และไม่มีที่สอดคล้องซึ่งกันและกัน (Consistency) กล่าวคือ กรมหนึ่งต้องการเงินเท่าไรเพื่อซื้อโต๊ะเท่าไร จ้างครูเท่าไร ก็ว่ากันไป อีกกรมหนึ่งจะว่าอย่างไรเท่าไรก็ว่ากันไปตามเพลง นี่เป็นทรศนะที่ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณจะเห็นได้ มองจากโต๊ะผู้อำนวยการสำนักงบประมาณซึ่งอาจจะผิดจากความจริงก็ได้ แต่เป็นข้อจริงใจที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาณนั้น รู้สึกว่ามีแต่รายละเอียดเกี่ยวกับโต๊ะ เกี่ยวกับคน เกี่ยวกับค่าพาหนะ ค่าวัสดุมากกว่า ไม่รู้แน่นอนว่าที่แต่ละกรมแต่ละมหาวิทยาลัยจะไปทำกันเช่นนั้นประสานกันอย่างไร เช่นจะผลิตครุฑออกมาเท่านี้ จะต้องผลิตสำหรับโรงเรียนมัธยมเท่าไร ประเภทใด และจะผลิตสำหรับโรงเรียนประถมเท่าใด ประเภทใด และที่ผลิตนั้นจะพอเพียงกับความต้องการหรือยังขาดตกบกพร่องอยู่เท่าใด เมื่อคำนึงดูแผนงานของแต่ละกรมในกระทรวงศึกษาธิการ หรือแต่ละมหาวิทยาลัยแล้ว ไม่เห็นร่องรอยแห่งความกลมกลืนสอดคล้องกันเป็นแผนงานเดียวกัน (unified plan) และอีกประการหนึ่ง ผู้ที่

เป็นผู้อำนวยความสะดวกสำนักรบประมาณนั้นก็ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตัด คือหมายความว่า จะต้องตัดงบประมาณเป็นของธรรมดาอยู่ แต่ถ้าตัดแล้วก็ต้องรู้ว่าอะไรควรตัด อะไรไม่ควรตัด และที่จะรู้ว่าอะไรควรตัดได้ดีที่สุด ก็ต้องอาศัยเจ้าของโครงการเขาบอกเราเองว่า อะไรสำคัญกว่าอะไร เช่น อย่าไปตัดเบอร์หนึ่ง ถ้าจะตัดก็ตัดเบอร์สิบไปเถอะ ให้เหลือเก้าโครงการอย่างนี้ก็ได้อีก แต่ผู้อำนวยความสะดวกสำนักรบประมาณขณะนั้นไม่สามารถจะทราบถึงลำดับความสำคัญของแต่ละเรื่องพอที่จะเป็น guide – line ได้ ครั้นปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในฝ่ายการศึกษา ก็รู้สึกว่าจะไม่ได้รับคำแนะนำอย่างเป็นทางการ ไม่สามารถจะวินิจฉัยได้ คือแต่ละอธิบดีเลขาธิการมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งต่างก็บอกว่า จะตัดก็ไปตัดของคนอื่นเถิดของข้าพเจ้าอย่าตัด ไม่มีใครที่จะช่วยบอกให้ว่า ถ้าจำเป็นจะต้องตัดขอให้ตัดอย่างนั้น ๆ เอะ จะเป็นเรื่องของใครก็แล้วแต่

สรุปข้อข้องใจของผู้อำนวยความสะดวกสำนักรบประมาณเมื่อ ๖ ปีที่แล้วมา เกี่ยวกับการศึกษา มีดังนี้ :-

(๑) การตั้งงบประมาณและการวางแผนในขณะนั้นไม่สามารถสนองความต้องการในด้านการศึกษาของประชากรซึ่งกำลังเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ จะแก้ปัญหา Literacy โดยเร็วก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ จะแก้ปัญหาในด้านทางมัธยมศึกษาสายสามัญหรืออาชีวศึกษา ก็แก้ยากเต็มที

(๒) แผนงานการศึกษาต่าง ๆ นั้น ไม่มีการประสานกันและไม่มีการแสดงลำดับความสำคัญ

(๓) การพัฒนาการศึกษานั้น ไม่สอดคล้องประสานกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ความพยายามจัดข้อข้องใจ

ที่นี้ ท่านทั้งหลายเมื่อเกิดข้องใจแล้วเผชิญอุดรทนไม่ได้ อยากจะแก้ข้อข้องใจนั้นให้หายไป คือเห็นปัญหาแล้ว ก็อยากแก้ แต่ก่อนจะแก้ก็ต้องศึกษาให้รู้แจ้งเห็นจริงเสียก่อนถึงแม้ว่าท่านจะพ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยความสะดวกสำนักรบประมาณไปแล้วก็ตาม ท่านก็ยังมิได้ละเขาจัด

ไว้ให้ที่สำนักงานประมาณ ท่านก็จุกจิกว่าเราสองตัวของเราเองเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เราจะวางแผนการศึกษาไปอย่างไร (มีผู้ทักขึ้นว่าแผนการศึกษาแห่งชาติมีแล้วนี่ ไม่เห็นจำเป็นที่เราสำนักงานประมาณจะต้องไปทำอย่างไร ข้อทักทั้งนี้เกิดจากความเข้าใจผิดและมีผู้เข้าใจผิดอย่างนี้เป็นอันมาก แท้จริงแผนการศึกษาแห่งชาติกับแผนงานหรือโครงการพัฒนาการศึกษาไม่เหมือนกัน เรื่องที่เราสนใจอยู่นี้เป็นเรื่องของแผนงานพัฒนาการศึกษา)

สรุปว่า ท่านทั้งหลายซึ่งเคยเป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมาณแต่ออกแล้วอยากจะลองจัดข้อข้องใจ ลองวางแผนงานพัฒนาการศึกษา จึงได้หาเพื่อนฝูงมาร่วมงานดู มีทั้งที่มาจากกระทรวงการคลัง ธนาคารชาติ สำนักงานประมาณ สถาปัตย์ฯ สถาปนาศึกษาฯ กระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัย นัดหมายกันมาพร้อมเพรียง วิธีศึกษาและวิจัยนั้นทำกันอย่างเงียบ ๆ เพราะเหตุว่ายังไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร จะได้ผลหรือไม่ ที่ว่าทำเงียบนี้ไม่ได้หมายความว่าทำเป็นความลับหรือเป็นเรื่องที่ปกปิดมิให้ใครล่วงรู้ การประชุมปรึกษากันทำอยู่ในสำนักงานประมาณ ซึ่งเป็นที่เปิดเผยอยู่ คณะวิจัยนี้ได้ใช้ความพยายามปรึกษาหารือกันอยู่ สัปดาห์ละครั้งบ้างสองครั้งบ้าง กินเวลาประมาณ ๑๘ เดือน จึงเรียบเรียงแผนงานพัฒนาการศึกษาสำเร็จเป็นรูปร่างออกมา มีหลักการอยู่หลายประการ ที่สำคัญคือลำดับความสำคัญ ทั้งระยะสั้น ระยะเวลายาวออกมา ให้เหมาะกับสถานการณ์และความต้องการในด้านการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ในระยะสั้นเห็นกันว่าจำเป็นต้องสนับสนุนมัธยมศึกษาโดยทั่วไป และอาชีวศึกษาชั้นมัธยมโดยเฉพาะประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเห็นว่า การฝึกหัดครูและการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยบางประเภท คือ วิศวกรรม เกษตรกรรม และแพทยศาสตร์ มีความสำคัญ เป็นยอดเยี่ยม ที่สำคัญรองลงไปคือการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาภาคบังคับ ๔ ปี ก่อนที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับโดยทั่วไปให้ถึงชั้น ๗ ปี เป็นต้น หลักการเหล่านี้ปรากฏอยู่เป็นเอกสารซึ่งหาได้ไม่ยากนัก

การวิจัยและทำรายงานดังกล่าวมีข้อเสียอยู่คือ ผู้ที่ทำการวิจัยนั้น ไม่ใช่เป็นผู้ที่จะนำเอาไปดำเนินงาน การพูด การวิจัย การเขียนนั้น ง่ายกว่าการทำ ขึ้นที่ท่านทั้งหลายที่เป็นผู้

อำนาจการสั่งบังคับงบประมาณและออกแล้วคงจะตระหนักดีว่าเป็นเรื่องที่จะต้องปรึกษาหารือกับฝ่ายที่เขาจะไปทำ ก็เลยเป็นเรื่องที่เสนอขึ้นผ่านทางสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อที่จะไปสู่สภาการศึกษา และกระจายออกไปโดยทั่ว ๆ ไป ประจวบกับในเวลานั้น USOM ก็คือ UNESCO ก็ดี เกิดส่งคณะผู้เชี่ยวชาญมาทำการศึกษาคือเป็น ๓ คณะด้วยกัน เท่าที่พอจะจำได้ก็มีคณะ Investment in Education ของ UNESCO มี Van Lier เป็นหัวหน้า มีคณะ UNESCO Long Term Projection of Education แล้วก็มีคณะ USOM Task Force in Man – Power Planning เข้ามาทำการศึกษาและรายงาน จึงได้ติดต่อสนทนาระหว่างผู้ที่คิด ผู้ที่เขียนทางด้านหนึ่ง กับเจ้าหน้าที่โดยตรงอีกด้านหนึ่ง ด้านที่พิจารณาเศรษฐกิจกับทางด้านที่พิจารณาการศึกษาก็ได้มีการร่วมมือกันตั้งแต่นั้นมา ความเข้าใจของฝ่ายเศรษฐกิจก็คิดว่าฝ่ายที่ดำเนินการศึกษานั้นคงจะมองอะไรบางอย่างข้ามไป ก็ปรากฏว่าเป็นจริงอยู่บ้าง ความเข้าใจทางด้านเศรษฐกิจบางประการ ก็ปรากฏว่าเป็นความเข้าใจผิด ความเข้าใจซึ่งกันและกันก็เกิดขึ้น มีผลทำให้มีการวางโครงการร่วมกัน มีการร่วมมือที่จะพิจารณาถึงลำดับความสำคัญของโครงการว่าอะไรก่อนอะไรหลัง บทที่ว่าด้วยการศึกษาที่เคยวางแปลไว้ในแผนพัฒนาที่ ๑ จนกระทั่งนาทีสุดท้ายในแผนพัฒนาฉบับที่ ๒ ก็สามรถที่จะมีได้เร็วขึ้นกว่าเดิม (ถึงกระนั้นก็ยังไม่เร็วทันใจเรา) การเงินต่างประเทศก็เผชิญเจริญดีขึ้นในประเทศเรา ทำให้พวกเราทั้งหลายสามารถช่วยตัวเองได้บ้าง แม้ว่าธนาคารโลกหรือแหล่งให้กู้แหล่งอื่นจะช่วยเราได้บ้างหรือดอกเบี้ยแพง เราก็กู้เขามาลงทุนแต่บ้าง สามารถที่จะใช้เงินของเราเองเป็นประโยชน์ได้บ้าง เหตุการณ์ก็รู้สึกว่าจะเข้ารูปเข้ารอยกันมากขึ้นดีกว่าเมื่อก่อนนี้ ทำให้รู้สึกว่าการที่เราจะพัฒนาการศึกษานี้ค่อนข้างจะมีหลักเกณฑ์ยิ่งขึ้น

ข้อขัดข้องที่ควรแก้ไขต่อไป

แม้ว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ข้อบกพร่องและอุปสรรคต่าง ๆ ก็ยังมีอยู่ บทเรียนเท่าที่เคยรับมานั้นพอจะจำแนกออกมาเป็นข้อ ๆ ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องขยายความมากนัก

เท่าที่ประสบมามีข้อที่สำคัญที่สุดก็คืออุปสรรคทางจิตใจ เราทุกคนยังอยู่ในช่วงแห่งอิฎฐารมณห์ เมื่อได้ฟังคำพูดที่ไม่ถูกใจก็ยอมทำให้เราเกิดความไม่พอใจขึ้นหรือเกิดความท้อแท้หรือความน้อยใจ ถ้อยคำที่เคยได้ยินและที่ทำให้รู้สึกว่ายากเข้านอนไม่ทำงานทำการข้อหนึ่ง ก็คือว่า นักเศรษฐกิจจะมาบังคับควบคุมนักการศึกษา เมื่อได้ยินเช่นนี้ก็นิ่งง่วนอยู่ในใจว่า เราจะแยกได้อย่างไรนะ นักเศรษฐกิจกับนักศึกษานี้แยกกันได้อย่างไร และถ้าจะแยกกันแล้ว จะแยกกันเพื่อจะตีกันหรือว่าแยกเพื่อจะทำงานร่วมกัน คำกล่าวอย่างนี้ทำให้เกิดความโหม่นสนั่นน้อยใจอย่างมาก เฉพาะอย่างยิ่งแปลความว่าใครเป็นนักเศรษฐกิจจะก็อย่ามายุ่งกับการศึกษา แต่ถ้าเราหักใจดกั้นความโหม่นสนั่นเสียได้ ก็จรรู้สึกตัวว่าการที่มีผู้ออกความเห็นจากวงนอกแม้จะทำร้ายเจตนาอันดี และมีความมุ่งหมายที่จะให้ความเห็นข้อเสนอแนะนั้นได้รับการอภิปรายหารือกัน ก็เป็นการกระทำจากวงภายนอกและกระทำได้ยากเหลือกำลัง ออกเขาก็อกเรา ถ้าใครมาสอนสำนักงบประมาณให้ทำงานงบประมาณด้วยวิธีการวิธีนี้ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณจะเกิดความไม่พอใจ (resentment) ใครเล่าจะมารู้ดีกว่าเรา เราทำอยู่กับมือของเราเอง เป็นธรรมดาของมนุษย์ แล้วที่จะต้องเกิดปฏิกิริยาขึ้น จะต้องโต้เถียงว่านี่คุณคิดแต่พูดไม่ได้ทำงานนั้นมานั้น อย่ามาพูดเสียให้ยาก อย่ามาสอนฉันเสียให้ยาก ยิ่งใครเคยเป็นครูมาแล้ว มีคนมาขัดคอหรือทำทีจะมาสั่งสอนก็ยิ่งขัดใจนัก จึงเป็นที่รู้สึกกันว่าสอนใคร ๆ ที่ไหนก็ไม่ยากเย็นเท่ากับสอนครู แต่ที่เคยได้ยินมาในการประชุมบางครั้งนั้น ก็ไม่ได้ความจริง ๆ เช่น เมื่อจนแก่ถ้อยคำก็ตอบได้ว่า “ผมสอนโรงเรียนนั้นมาแล้ว ๒๐ ปี คุณเคยสอนนานแค่ไหน ที่จะมาออกความเห็นที่ที่ผมทำนั้นไม่ดี” คำกล่าวนี้เกิดจากทริฎฐิมานะ ไม่มีน้ำหนักอะไร ถ้าหากว่าเราจะพยายามให้งานดำเนินไปด้วยดี ควรจะร่วมมือกันทุกฝ่าย ไม่ควรที่จะถือเราถือเขา ถ้าเราอยากจะได้ฟังความเห็นของทุกฝ่าย แม้ว่าใครจะพูดเพื่อเจ้อ (non sense) ก็อย่าไม่ควรพยายามห้ามปรามด้วยวิธีนั้น เพราะเราจะไม่ได้ฟังความเห็นที่ดีด้วย คนที่อยู่ใกล้ชิดในวงการจนเกินไป อาจจะมีอคติลำเอียงไปในงานที่ตัวทำอยู่เป็นประจำก็ได้ เพราะฉะนั้น การที่ได้ฟังความคิดเห็นของคนอื่นอาจจะเป็นประโยชน์อยู่บ้าง ไม่ควรที่จะห้ามปรามเขาแบบนั้น เป็นการปิดหูปิดตาจนเกินไป

ในด้านผู้พิจารณาทางด้านการเงินนั้น ผมได้เคยสังเกตมาตลอดเวลว่า มีความตระหนี่เป็นอย่างยิ่ง และส่วนมากมักจะตระหนี่สำหรับเรื่องโครงการพัฒนาสังคมมากกว่าตระหนี่สำหรับโครงการเศรษฐกิจหรือการทหาร โครงการสังคมส่วนมากเป็นเรื่องสาธารณสุข หรือการศึกษา ผู้ที่พิจารณาเรื่องด้านการเงิน คือนักเศรษฐศาสตร์มักจะถือว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่เหตุการณ์ด้านนี้ดีกว่าเดิมแล้ว

ระบบการทำงานที่เราทำอยู่ในทุกวันนี้ เป็นปัญหาสำคัญข้อหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาที่จะวางแผนการศึกษา ระบบการศึกษาแห่งชาติซึ่งทำให้ความรับผิดชอบด้านการศึกษามีอยู่ถึง ๓ กระทรวง ย่อมไม่เป็นบรรยากาศที่ดีที่จะทำให้โครงการและการดำเนินงานพัฒนาการศึกษาเป็นไปโดยราบรื่น ที่ผมพูดนี้ไม่ได้หมายความว่าจำเป็นที่จะต้องให้กระทรวงใดกระทรวงหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งในการดำเนินโรงเรียนทั้งในการควบคุมทางวิชาการหา มิได้ แต่หมายความว่าผู้ใดจะดำเนินงานทางโรงเรียนก็เป็นเรื่องพิจารณาด้านหนึ่ง แต่ถ้าวัดถึงการรวมยอดประสานงานเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา เฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนแล้ว ควรจะอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของเจ้ากระทรวงแต่แห่งเดียว เจ้ากระทรวงแห่งเดียวนั้นจะเป็นกระทรวงศึกษาธิการหรือเราจะเรียกกระทรวงอื่น ๆ ธรรมดาหรืออะไรก็ได้แล้วแต่ไม่ควรจะแตกแยกกันไป ตามความเห็นของผม กระทรวงที่จะรับผิดชอบในด้านนโยบายวิชาการและวางแผนการศึกษานั้น น่าจะมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ๑ ท่าน และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง ๒ ท่าน ท่านหนึ่งควรจะมีควมรับผิดชอบตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงชั้นมัธยม รวมทั้งอาชีวะด้วย ส่วนทางด้านอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ และ Technology ควรจะเป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีช่วยว่าการอีก ๑ ท่าน แต่ทั้งสนั่นอยู่ภายใต้รัฐมนตรีว่าการเพียง ๑ ท่าน เพื่อจะได้ประสานงานกันได้ให้เรียบร้อย ระบบปัจจุบันนี้เป็นระบบซึ่งขาดตอนขาดความเชื่อมซึ่งกันและกัน แม้แต่จะโอนอาจารย์ที่มีความรู้จากสถาบันหนึ่งไปอีกสถาบันหนึ่ง ก็เป็นการข้ามกระทรวงเสียแล้วทำได้โดยยาก ถ้าเป็นกระทรวงเดียวกันก็อาจจะทำได้ ประสานงานกันได้ นี่เป็นระบบที่จำเป็นจะต้องแก้ไข

เรื่องการโอนโรงเรียนให้อยู่ในการดำเนินงานของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนั้น เป็นหลักการที่ดี ที่ชอบ ไม่ใช่เฉพาะโรงเรียนประชาบาล โรงเรียนระดับอื่นหรือแม้แต่

มหาวิทยาลัยก็ควรจะมีอินเทอร์เน็ตให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการภายใต้การควบคุมและกำกับทางวิชาการและวางแผนของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ต้องเตรียมปฏิรูปองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้เป็นการปกครองท้องถิ่น โดยท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นจริงๆ คือ เตรียมเพื่อที่จะให้เป็นระบบประชาธิปไตยจริงๆ ให้ท้องถิ่นสามารถที่จะยอมเสียสละเงินและวางนโยบาย สนับสนุนการศึกษาได้โดยอิสระเต็มที่ มหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกัน ควรจะมีการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย ไม่ใช่เป็นหน่วยราชการอย่างในปัจจุบันนี้ และนั่นแหละ เมื่อได้แบ่งหน้าที่การดำเนินงานกับการกำกับควบคุมจากกันเรียบร้อยแล้ว กระทรวงศึกษาธิการก็จะได้สามารถที่จะควบคุมดูแลโดยเรียบร้อยทุกประการ

ทั้งนี้ก็หมายความว่าสถาบันการศึกษาของไทยเรานั้น ก็จะประกอบด้วยโรงเรียนต่าง ๆ บางโรงเรียนก็ควรมีบางท้องถิ่นเป็นเจ้าของ และเป็นผู้ดำเนินงาน บางโรงเรียนก็เป็นโรงเรียนราษฎร์ และบางโรงเรียนที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาก็จะเป็นมหาวิทยาลัย ก็คล้าย ๆ กับรัฐวิสาหกิจ มีอิสระภาพเป็นตัวของตัวเองภายใต้การควบคุมและกำกับโดยกระทรวงศึกษาธิการ

ก่อนจบ ผมขอเสนอให้พิจารณาอุปสรรคในระบบการศึกษาของเราอีกข้อหนึ่ง กล่าวคือระบบที่เรามักจะชอบใช้กันในการบริหารราชการแผ่นดินในประเทศไทยปัจจุบันนี้ คือระบบส่งเสริมการพูดมากกว่าระบบส่งเสริมการทำหรือการคิด ระบบนี้คือระบบกรรมกรหรือระบบสภา สภาการศึกษาแห่งชาติถ้าคิดและทำให้มากสักหน่อยพูดให้น้อยหน่อย จะเป็นประโยชน์กว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

เพราะฉะนั้นเมื่อพวกเราเห็นว่าระบบการบริหารแผ่นดินจะเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาการศึกษาแล้ว ไม่ว่าเราจะเป็นนักการศึกษา นักเศรษฐกิจ หรือจะเป็นนักอะไรก็ตาม จำเป็นที่จะต้องออกเสียงและจะต้องไม่เกรงใจนักการปกครองว่าเราจะไปก้าวก่ายในงานของเขา เมื่อเราเห็นว่าระบบไม่ดีก็ควรที่จะแสดงความคิดเห็น เพื่อที่จะมีการชักนำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในไม่ช้า หรือถ้าชักให้มิวันหนึ่งที่จะมีหวังว่ามีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปโดยดี

ท่านนายกสมาคมที่เคารพ ผมพูดมากระต่อนกระแท่นได้ความบ้าง ไม่ได้ความบ้าง คัดเสียบ้างในใจ เพิ่มเติมขยายความบ้าง ผมหวังว่าคงจะไม่ล่วงเกินเวลาที่กำหนดไว้แน่ และถ้าล่วงเลยเวลามาก ผมขอประทานอภัยด้วย.

ขอขอบคุณ

ปาฐกถา

เรื่อง

ความชอบธรรม ในมหาวิทยาลัย*

แสดง ณ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย
วันเสาร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑

* ถ้าจะแปลเป็นภาษาอังกฤษควรจะใช้คำว่า Decency ไม่ใช่ Righteousness อย่างที่มีผู้แปลไปแล้ว

เรื่องที่เสนอในการบรรยายนี้ อาจจะเรียกเป็นหัวข้อว่า “ประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัย” ก็ได้ หรือ “ศีลธรรมในการบริหารมหาวิทยาลัย” ก็ได้ และคงจะได้ความเหมือนกัน คือ จะบริหารมหาวิทยาลัยอย่างไรให้เข้าหลักเสรีภาพและให้ชอบด้วยศีลและธรรม

ในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถานการศึกษาระดับอุดม คือ สูงสุด ความมุ่งหมายสำคัญคือการสั่งสอนอบรมให้ศิษย์สามารถในวิชาการเพื่อประกอบสัมมาชีวะประการหนึ่ง แต่ความมุ่งหมายอีกประการหนึ่งที่สำคัญกว่านั้น คือ การอบรมให้ศิษย์เป็นปัญญาชน รู้จักใช้เหตุผล วิจารณญาณสอดส่องดูสภาวะของสังคม และใช้ความสามารถสติปัญญาปรับปรุงให้ดียิ่งๆ ขึ้น สังคมมีข้อบกพร่องอย่างใดก็ให้รู้จักใช้ความคิดเป็นอิสระแก้ไขให้ดีขึ้น

นิสิตนักศึกษาอยู่ในวัยหนุ่มสาว มีพลังทางกายแข็งแกร่งฉกรรจ์ มีพลังทางจิตกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว และมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับครูบาอาจารย์ ในประเทศไทยและประเทศอื่น แม้แต่ในสหรัฐอเมริกาซึ่งร่ำรวยมาก จำนวนนักศึกษาและนิสิตมีมากจนแน่นสถานที่ อยู่ในลักษณะเยียดยัดอัดแอเป็นส่วนใหญ่

พลังทางจิตของนักศึกษาและนิสิตนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมาก คือ นิสิตนักศึกษาอยู่ในลักษณะกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ที่เรียกว่าเด็ดเดี่ยวนั้นเป็นทั้งคุณและโทษ คือ ถ้ามีอุคตมคติที่มุ่งแต่อุคตมคติซึ่งนับว่าเป็นคุณ แต่เนื่องด้วยเป็นหนุ่มและสาวไม่เจนจัดในวิถีแห่งชีวิตความเด็ดเดี่ยวนั้นอาจจะเป็นโทษได้ เพราะเกิดแปรเป็นความฉุนเฉียวได้ง่ายเมื่อมีสิ่งไม่สบอารมณ์ เกิดมีความถือ ความทะนง ความไม่ปราณีปราศัย ปราศจากความละมุนละไมเมื่อประสบอุปสรรคขัดขวางทางดำเนินไปสู่อุคตมคติของตนและหมู่คณะ

หนุ่มสาวเหล่านี้เพิ่งพ้นจากความเป็นเด็กมาหยก ๆ แต่จะนับเป็นผู้ใหญ่ก็ยังไม่ได้สนิท อยู่ในระหว่างกึ่งกลาง ถ้าใครปฏิบัติกับเขาในฐานะเด็ก เขามักจะมีความละอายซึ่งแปรสภาพเป็นความโกรธเคืองได้ง่าย ปมด้อยนั้นเป็นเรื่องที่พวกเราที่มีวุฒิสูงกว่ามักจะละเลยไม่นำมาคำนึง และเป็นต้นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งแห่งความระหองระแหงระหว่างบิดามารดากับบุตรครูบาอาจารย์กับศิษย์

ในทัศนะของคนวัยหนุ่มสาวขนาดนิสิตนักศึกษา โลกของผู้ใหญ่นั้นเต็มไปด้วยความบกพร่อง ผู้ใหญ่ไม่ทำตัวเป็นผู้ใหญ่จริง เมื่อเด็ก ๆ เขาหลงรักผู้ใหญ่และนับถืออย่างมกมายตามวิสัยทารก เมื่อลืมตาเห็นข้อบกพร่องขึ้น ความรักกลายเป็นความขมขื่นและละอายบดสีความนับถือเชื่อดื้อกลับกลายเป็นความดูหมิ่นเหยียดหยาม ธรรมเนียมของเขากับของผู้ใหญ่ขัดกันและความขัดกันนี้เมื่อเกิดมีบ่อย ๆ ขึ้นย่อมก่อให้เกิดความแค้นเคืองซึ่งกันและกัน ผลสุดท้ายความรักเต็มผสมกับความแค้นใหม่ก่อให้เกิดความรู้สึกรุนแรง ซึ่งถ้าถูกกันสกัดไว้ก็ยิ่งเกิดพลังทางจิตกล้าแข็งเด็ดเดี่ยวยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของจิตที่ผกกล่าวนี้ เป็นข้อที่นักปรัชญาทางจิตวิทยาได้วิจัยไว้เกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่นและวัยหนุ่มสาว ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นจริงสำหรับนิสิตนักศึกษาไทยแต่ละคน แต่เท่าที่สังเกตดูเป็นเรื่องสมจริงสำหรับหลายคนทีเดียว

โลกของผู้ใหญ่ปกครองอย่างไรบ้าง บางทีภายในครอบครัวนั้นเองบิดาเสพสุรามีนเมาหรือหมกมุ่นในกามารมณ์ หรือทอดทิ้งบุตรภรรยา บางทีมารดาจู้จุกจิก หรือเพิกเฉยต่อหน้าที่ หากความสุขในกีฬาบัตร หรือทั้งบิดามารดามีความโลภไม่ประพฤติตนในทำนองคลองธรรม ภายนอกครอบครัว ในสังคมก็เต็มไปด้วยชาวอันสกปรกโสम्म รัฐมนตรีที่ทุจริตอธิบดีที่นอกลอกโยย แรก ๆ อ่านหนังสือพิมพ์และฟังข่าวลือก็ตื่นเต้นสนุกติ แต่ต่อ ๆ มามีบ่อย ๆ เข้าคล้ายตื่นเต้นกลับเป็นสังเวชและมองอนาคตไปในด้านมืดมน เกิดความระแวงในโลกของผู้ใหญ่ ยิ่งมองไปในโลกทั่วไป ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศยิ่งร้ายเลวยิ่งนัก ที่เคยได้เชื่อตามคำสั่งสอนว่าทำดีจะได้ดีก็ไม่เห็นว่าได้ดีจริง คนทำดียิ่งปรากฏว่าร้ายด้วยยศศักดิ์บริวารศตุงการและอำนาจ จากทัศนะอันเด็ดเดี่ยวของคนหนุ่มสาว โลกของผู้ใหญ่เป็นโลกที่ผิดหวังหาอะไรเป็นสรณะได้ยากทั้งในทางโลกและทางธรรม อนาคตล่อแหลมต่ออันตราย นำหว่าตระแวง ความสัจความจริงไม่มีในโลก คำพูดไม่มีคำมีแต่ความกลลบลอก ความครัทธาในผู้ใหญ่อ้อมสลวยสิ้นเชิง ภายนอกอาจจะทำความเคารพต่อผู้ใหญ่ตามธรรมเนียม แต่ภายในเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ภายในมหาวิทยาลัยเล่า ครูบาอาจารย์จะเป็นที่พึ่งได้บ้างหรือก็หาไม่ ด้วยจำนวนอันมหาของนักศึกษา อาจารย์แต่ละคนเคยสังเกตและรู้จักคุ้นเคยกับนิสิตนักศึกษาแต่ละคนบ้างไหม บุคลิกลักษณะของนิสิตนักศึกษาแต่ละคนถูกกลืนไปในฝูงเยี่ยงฝูงโคกระบือ มีหน้าซ้ำอาจารย์บางคนยังสอนไม่ได้เรื่อง สอบไล่ไม่ได้ความ ประพฤติตนให้เป็นที่เลื่องลือซุบซิบกันน่าเหยียดหยาม ผู้มีอำนาจในมหาวิทยาลัยออกข้อบังคับนานาประการ ห้ามโน่น ห้ามนี้ ต้องทำอย่างนั้น สอบไล่ก็เข้มงวด ที่สอบตกโดยยุติธรรมก็มี ในทัศนะของนักศึกษาจะผิดหรือจะถูกก็ตาม โลกของมหาวิทยาลัยก็ไม่วิเศษเหมือนที่เคยคิดหวังไว้แต่ก่อน

ที่ผมกล่าวมานี้ มิใช่จะเป็นทัศนะของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยของไทยอย่างเดียว แท้จริงเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วโลกในระยะสี่ห้าปีที่แล้วมา และยิ่งวันยิ่งจะรุนแรงขึ้น ไม่ต้องนับเรื่องเร็ดการ์ตซึ่งเป็นเรื่องพิเศษ จะเห็นได้ว่ามีความไม่สงบในหมู่นิสิตนักศึกษาในญี่ปุ่น อเมริกา อินโดนีเซีย ตุรกี เกาหลี พม่า ลังกา อินเดีย ปากีสถาน ยุโรป

แทบทุกประเทศรวมทั้งโปแลนด์ รัสเซีย และเมื่อเร็ว ๆ นี้ที่ฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๙๖๘ เป็นปี
ระเบิดและระบาคของนักศึกษา ทำนองเดียวกับ ค.ศ. ๑๘๔๘ เป็นปีระเบิดและระบาคของ
กรรมกรในยุโรปทุกประเทศซึ่งพ้องกันกับการเผยแพร่เอกสาร Communist Manifesto ของ
Karl Marx

ในประเทศไทยเรา ระหว่างที่นิสิตนักศึกษายังถูกกันสกัดด้วยคำสั่งคณะปฏิวัติและ
กฎอัยการศึก จะทำอะไรก็ยากลำบาก จึงระบายความรู้สึกด้วยการทะเลาะวิวาทกันเองบ้าง
เช่นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้วยการทะเลาะวิวาทกับคนภาย
นอกด้วยเรื่องสามเลเทเมบ้าง เช่นที่เชียงใหม่และขอนแก่น เดียวนี้รัฐธรรมนูญออกแล้วและ
ในรัฐธรรมนูญนั้นจะชัดอย่างไรก็ตาม มีบทบัญญัติรับรองอิสรภาพเสรีภาพในการพูด การ
คิด การเขียน ประชาธิปไตยนั้นใคร ๆ ก็ยกย่องบูชา แม้จะเป็นแต่บุชชาติด้วยลมปากอย่างเดียว
ก็ยังมีการยกย่องว่าดี

นิสิตนักศึกษาหนุ่มสาวย่อมตื่นตัวเป็นธรรมดา ยิ่งทราบดีว่าที่ในประเทศอื่นทั่วโลก
เพื่อนรุ่น ๆ เดียวกันเขาสามารถใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญบ้าง ไม่ตามรัฐธรรมนูญบ้าง
บางแห่งถึงกับช่วยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีการเมืองซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ได้สำเร็จ นิสิตนัก
ศึกษาของเราก็อ่อมเกิดความไหวตัวขึ้นเป็นธรรมดา

ดูๆ ก็น่าประหลาดอัศจรรย์ที่พวกเราครูบาอาจารย์พยายามอบรมสั่งสอนศิษย์ให้นิยม
เสรีประชาธิปไตย และให้รังเกียจลัทธิเผด็จการของคอมมิวนิสต์ซึ่งขัดกับหลักประชาธิปไตย แต่
พอศิษย์เราจะปฏิบัติตามหลักเสรีประชาธิปไตย เราก็ห้ามไว้ - ซ้ำก่อน ครูบาอาจารย์สั่งสอน
ศิษย์ให้รู้จักคิดอ่านใช้เหตุผลด้วยตนเอง ครั้นศิษย์ใช้ความคิดเป็นอิสระขึ้นเรากลับไปเกรงว่า
ศิษย์จะคิดล้างเรา ครูบาอาจารย์สั่งสอนให้ศิษย์วิจัยพิจารณาภาวะสังคมเพื่อใช้วิชาและสติปัญญา
แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ครั้นศิษย์สังเกตเห็นชัดว่าสังคมมีความบกพร่อง และประสงค์จะประท้วง
ความบกพร่องของผู้ใหญ่ในสังคม เรากลับเกิดความเกรงกลัวเรียกตำรวจปราบจลาจลมาควบคุม
คุมเหตุการณ์ มีอาวุธเครื่องมือพร้อมสรรพเพื่อระงับการประท้วง ดูประหนึ่งว่าอาจารย์ใน

มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ที่จะสร้างศิลปวัฒนธรรมวิชาการ แต่พอก่อ ๆ ขึ้นจะเป็นรูปเป็นร่าง เรากลับทำลายให้พังพินาศไป

เมื่อเหตุการณ์เป็นไปเช่นนี้ เมื่อปัญหามีอยู่เช่นนี้ จะควรแก้สถานการณ์อย่างไร ให้กลับคืนดีขึ้น ให้เกิดความชอบธรรมขึ้นในมหาวิทยาลัย?

ประการที่หนึ่ง ผู้ใหญ่จะต้องพยายามสร้างความเชื่อถือแก่นิสิตนักศึกษา ถ้ามิใช่ บิถามารดา อย่างน้อยก็ครูบาอาจารย์ ต้องประพฤติตนชนิดที่จะเป็นตัวอย่างได้แก่บุตรหรือศิษย์ ของตน ผู้มีตำแหน่งสูงเด่นเป็นใหญ่ในแผ่นดินควรจะรักษาศีลสัตย์ให้ปรากฏแก่คนทั่วไปว่า ธรรมจริยานั้นเป็นจริยวัตรที่เราปฏิบัติเป็นปกติ มิใช่ว่าธรรมจริยาเป็นเรื่องธรรมคา และให้ เห็นว่าศักดิ์ศรีที่แท้จริงคือ ความดี ความประพฤติชอบ ส่วนลาภ ยศ สมบัติ และอำนาจเป็น เพียงเครื่องประกอบภายนอก ไม่มีคุณค่าถาวรยืนนาน

ประการที่สอง สายสัมพันธ์ระหว่างบิถามารดากับบุตร ครูอาจารย์กับศิษย์ควรจะ กระชับให้สนิทแน่นแฟ้น เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน เพื่อให้ นิสิตนักศึกษา ตระหนักว่าเดี๋ยวนี้ตนมิใช่เป็นเด็กแล้วในสายตาของบิถามารดาหรืออาจารย์ ผู้ใหญ่เคารพใน ความคิดของเขาพอที่จะนำเอามาถกอภิปรายกัน แม้จะมีที่ไม่เห็นพ้องต้องกันอยู่มาก ก็ได้หา รือสนทนาโต้ตอบกัน แม้เมื่อหรือแล้วผู้ใหญ่มิควรยืนย่นความเห็นของตน อย่างน้อยก็ได้ฟัง เหตุผลซึ่งกันและกันอยู่ ข้อสำคัญอยู่ที่นักศึกษาได้เห็นและแน่ใจว่าอาจารย์ฟังความเห็นของตน และรับนับถือว่าเป็นเรื่องจริงเรื่องจัง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ปฏิเสธเสียแต่ในเบื้องต้นว่า ไร้สาระหรือไร้ เดียงสา

ประการที่สาม อาจารย์จะต้องส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามระบบประชาธิปไตยภายใน มหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง ระบบประชาธิปไตยภายในมหาวิทยาลัยนี้ต่างกับระบบประชาธิปไตย ในการปกครองประเทศ อยู่ที่คณาจารย์ยังต้องรับผิดชอบในการบริหารมหาวิทยาลัยและการ ประสិทธิประสาทวิชาการ มิใช่ว่าจะให้มีการออกเสียงลงคะแนนว่าปีนี้จะต้องยกชั้นกันหมดโดย ไม่มีการสอบ หรือมิใช่ว่าจะให้นักศึกษาออกเสียงลงคะแนนแต่งตั้งอธิการบดี คณะบดีหรือ ปฏิเสธหลักสูตรต่าง ๆ เป็นต้น ระบบประชาธิปไตยภายในมหาวิทยาลัยหมายความว่า นิสิต

นักศึกษาที่มีโอกาสได้แสดงความเห็นโดยเสรีเกี่ยวกับหลักสูตรหรือการสอนการวิจัยในมหาวิทยาลัย และเฉพะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพหรือบริการนักศึกษา นักศึกษาควรมีสิทธิออกความเห็นอภิปรายพร้อมด้วยเหตุผล เมื่อมีข้อบ่งคับออกมา นักศึกษาควรได้รับการชี้แจงให้เข้าใจอ่องแท้ และมีโอกาสออกความเห็นได้โดยไม่ถูกลงโทษหรือหวาดเกรงการลงโทษ มีการเลือกตั้งโดยนักศึกษาเองให้นักศึกษาเป็นผู้แทน เป็นกรรมการสโมสร และกรรมการสวัสดิการนักศึกษา เหล่านี้เป็นต้น

อนึ่ง ระบบประชาธิปไตยนี้ มิใช่จะพึงมีในหมู่นักศึกษาเท่านั้น การปฏิบัติในหมู่นักศึกษารองเองไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ผู้น้อยผู้ใหญ่ หากมีวิธีให้เป็นไปตามระบบประชาธิปไตยให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่หมู่นักศึกษา ก็จะบ่งกันความยุ่งยากในการปกครองทั้งอาจารย์และศิษย์ และเป็นการส่งเสริมให้วิชาการก้าวหน้าได้โดยดี

ประการที่สี่ หากเผชิญข้อขัดแย้งกันภายในมหาวิทยาลัยก็ดี หรือมีเรื่องที่นักศึกษาพร้อมใจกันประท้วงในกิจการนอกมหาวิทยาลัยก็ดี คณะอาจารย์และฝ่ายบริหารบ้านเมืองมีหน้าที่ที่จะดูแลสอดส่องให้การประท้วงนั้นเป็นไปโดยมีระเบียบ ไม่เกิดเหตุร้ายรุนแรง แทนที่จะใช้วิธีห้ามเสียตะพึดตะพือไป นักศึกษามีเครื่องมือที่เหนือกว่าอาจารย์อยู่สองอย่าง คือ (ก) พลังทางกายของคนรุ่นหนุ่มฉกรรจ์ และ (ข) จำนวนอันมากของนักศึกษา การปลุกฝั่งระบบประชาธิปไตยให้จับใจนักศึกษา จะช่วยให้นักศึกษามีโอกาสประชุมพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นที่ประท้วง และได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นตลอดจนการลงมติว่าจะประท้วงหรือไม่ และถ้าจะประท้วงควรประท้วงด้วยวิธีการใด อาจารย์อาจจะช่วยแนะให้ประท้วง (ถ้าจำเป็นจะประท้วง) ด้วยวิธีสันติ แทนใช้วิธีรุนแรง ด้วยวิธีอันหนักแน่น แต่ไม่ใช่วิธีชู้กรรโชก และในการนี้อาจารย์จำเป็นจะต้องมีจิตใจมั่นคงและสงบ ปราศจากอคติทั้งในด้านโทษและในด้านความขลาดกลัวสามารถชักนำศิษย์ให้กระทำใด ๆ ด้วยวิธีอันเหมาะสมและวิธีที่ถูกต้อง

ในด้านผู้บริหารบ้านเมือง ก็ควรจะเรียนรู้ว่าการประท้วงโดยสันตินั้นแตกต่างกับการประท้วงแบบรุนแรง และควรจะใช้ความพยายามจนถึงที่สุดที่จะรักษาความสงบในการประท้วง เช่น ตำรวจที่คอยดูแลให้การจราจรเป็นไปอย่างมีระเบียบในโอกาสที่มีงานมงคลสมรส

หรืองานئهแห่หนกลางเมืองจันใด เมื่อมีการเดินขบวนอย่างสันติของนักศึกษา ตำรวจก็พึงรักษาปกป้องให้กระทำไ้โดยดีจันนั้น มิใช่ว่าถ้ามีข่าวจะเดินขบวนประท้วง ก็ด่วนเอารถและอาวุธสำหรับปราบจลาจลออกมาช้และกันทางเสียแล้ว เป็นเหตุุให้เกิดปะทะกันได้ง่าย เป็นเหตุุให้การเดินขบวนโดยสันตินั้นกระทำไ้โดยยาก และแปรสภาพจากสันติเป็นรุนแรงไปโดยเปล่าประโยชน์

ในต้ำนนักศึกษานั้น ก็ควรจะได้มีโอกาศพิจารณาประเด็นเรื่องราวโดยถ่องแท้ก่อนที่จะตัดสินใจเดินขบวนประท้วง การเข้าร่วมขบวนทั้ง ๆ ที่ยังไม่ทราบสาเหตุอันแท้จริงและยังไม่ได้พิจารณาข้อดีข้อเสียร่วมกันอย่างชัดแจ้ง เพียงแต่อาศัยความรักเพื่อนรักหมู่คณะเฉย ๆ นอกจากจะทำให้ระบบประชาธิปไตยต้องเสียหายแล้ว ยังเปิดช่องให้มีผู้ใช้อุบายชักจูงนักศึกษาได้โดยง่าย ให้กระทำการอันเป็นประโยชน์มิชอบแก่เขาเองเป็นส่วนตัวหรือสำหรับพรรคของเขา

สรุปความว่าการที่จะบริหารมหาวิทยาลัยและปกครองนักศึกษาได้ด้วยความชอบธรรมนั้น อาจารย์จะต้องทรงไว้ด้วยขันติธรรม วิริยธรรม มีฉันทะและเมตตากรุณาแก่ศิษย์ปราศจากภยากติความหวาดกลัว หรือโทษาคติความโกรธฉุนเฉียว ส่งเสริมให้ศิษย์ปฏิบัติตามทำนองครองธรรมแห่งระบบประชาธิปไตย โดยใช้เหตุผลและความคิด และที่สำคัญที่สุดคืออาจารย์ผู้ใหญ่จะต้องวางตนอยู่ในศีลในธรรม ให้เป็นที่เชื่อถือแก่ศิษย์และอาจารย์ผู้น้อยทั้งปวงด้วย ในมหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกันกับในโลกภายนอก ความชอบธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก และเมื่อเกิดความชอบธรรมขึ้น การป้องกันเหตุร้ายจะกระทำไ้โดยง่าย ซึ่งเป็นสิ่งอันพึงปรารถนายิ่งกว่าการปราบปรามหรือการยอมจำนนผ่อนตามโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ

มหาวิทยาลัย

กับ

สังคม

กรกฎาคม ๒๕๖๖

ประโยชน์ของมหาวิทยาลัย

โบราณท่านเปรียบวิชาว่าเป็นทรัพย์ ถ้าเราเชื่อกันจริงๆ ว่าสังคมที่จะอยู่ได้ด้วยความสุขความเจริญนั้น ควรจะมีการกระจายเฉลี่ยทรัพย์ให้ทั่วถึงกัน อย่าให้ใครจนจนเกินไป และอย่าให้ใครมั่งมีจนเกินไปแล้ว สังคมนั้นก็ควรจะมีหน่วยงานการศึกษาให้ประชาชนได้รับวิชา โดยทั่วถึงกัน หรืออีกนัยหนึ่ง การศึกษาประชาชนบาลชั้นประถมและการศึกษาชั้นมัธยมย่อมมีความสำคัญมากกว่าการศึกษาชั้นอุดม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งมีคนมีวาสนาได้เรียนชั้นอุดมจำนวนน้อยนัก ไม่ถึงหนึ่งพันของคนที่เข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ชั้นนี้ได้รับการยียั่นจากนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนเพื่อการศึกษา และผลที่ได้รับ

จากการศึกษาในระดับต่างๆ เช่น ศาสตราจารย์มาร์ก เบลา ก็ได้วิเคราะห์เรื่องการศึกษาของไทยสำหรับสภาการศึกษาแห่งชาติเมื่อ ๓-๔ ปีก่อน และได้แสดงผลของการวิเคราะห์ไว้โดยชัดเจนว่า ผลได้จากการศึกษาชั้นประถมเป็นสูงสุด และผลได้จากการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยต่ำสุด

ที่กล่าวมาข้างต้น มิได้หมายความว่าเลยไปจนถึงจะแนะนำให้สังคมไทยเลิกสนับสนุนหรือลงทุนในการศึกษาชั้นอุดม เพราะแม้ว่าจะได้รับผลน้อยกว่าการศึกษาชั้นอื่นๆ ก็เป็นเรื่องที่สำคัญมากพอที่สังคมจะต้องลงทุนสนับสนุนต่อไป แต่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของมหาวิทยาลัยนั้นมิใช่ความสำคัญที่สูงสุด ถ้ามหาวิทยาลัยต้องการให้สังคมลงทุนสนับสนุนต่อไป มหาวิทยาลัยจะต้องพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์กันว่าจะทำประโยชน์ให้สังคมได้จริงๆ และจะต้องดำเนินการทำประโยชน์ให้แก่สังคมอยู่เสมอ

ประโยชน์ของมหาวิทยาลัยต่อสังคม เป็นประโยชน์ชนิดที่สถาบันประเภทอื่นไม่สามารถทำได้ มีอยู่หลายประการ คือ การสอนวิชาชั้นสูง การศึกษาวิจัยเพื่อให่วิชาก้าวหน้าและเป็นวิชาที่สังคมจะนำไปใช้ได้ การปฏิบัติงานและเป็นที่ปรึกษาทางราชการและทางวิสาหกิจเอกชน การศึกษารักษาคุณธรรมในสังคม เป็นต้น ในบทความนี้จะได้ขยายความประโยชน์ต่างๆ นี้เป็นลำดับไป

๗.๓ หน้าที่สอน

หน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่เห็นได้ชัด คือ สอนนิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ชั้นสูง ให้มีความรู้ความสามารถสนองความต้องการของสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่ล้าหลังทางเศรษฐกิจหรือที่เรียกว่าด้อยพัฒนา เราพยายามพัฒนาเศรษฐกิจและการสังคมด้วยวิธีวางแผนพัฒนาระยะเวลา ๓ ปี ๕ ปี ๖ ปี แล้วแต่กรณี ความต้องการผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการเพื่อรับราชการและประกอบธุรกิจเอกชนนั้น ย่อมมีอยู่เป็นอันมาก และมีอยู่ทุกแขนงวิชา ประเทศด้อยพัฒนาที่เคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่นมาก่อน ย่อมขาดแคลนผู้มีความรู้ชั้นสูงเห็น

ได้ชัด เพราะแต่ก่อนต้องอาศัยคนของชาติที่ครอบครองตนทำหน้าที่เหล่านี้ แม้แต่ประเทศไทยเองแต่ก่อนก็ต้องอาศัยชาวต่างประเทศเป็นอันมากมาบริหารงานและเป็นที่ปรึกษา แม้ปัจจุบันนี้ก็ต้องการความช่วยเหลือด้านนี้จากต่างประเทศอยู่ ยังมีแผนพัฒนาลงทุนในเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคม การพลังงาน ฯลฯ ตามวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ก็ย่อมยิ่งจำเป็นผลิตผู้มีความรู้ชั้นสูงมาใช้งานมากขึ้น

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสอนและผลิตบัณฑิตนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องขยายความอีกมาก จะขอยกไปอภิปรายให้ละเอียดยิ่งขึ้นในตอนหลัง

หน้าทวิจย

อาจารย์ (และนักศึกษาชั้นปริญญาสูง) ในมหาวิทยาลัยนอกจากจะทำหน้าที่สอนนักศึกษาแล้ว จำเป็นต้องฝึกฝนวิชาของตนให้ลึกซึ้งกว้างขวางก้าวหน้าให้ทันสมัยอีกด้วยเพราะวิชาในโลกนี้ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องก้าวหน้าอยู่เสมอ ยิ่งสมัยนี้วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์เจริญอย่างรวดเร็ว แตกต่างกับเมื่อ ๑๐-๒๐ ปีก่อนอย่างผิดตา จริงอยู่อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไทยมีเครื่องมือ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทดลองไม่ได้สมบูรณ์ เพราะประเทศและมหาวิทยาลัยของเราจนกว่าเขา และวิทยาสมัยใหม่เราก็เริ่มทีหลังเขา ที่จะหวังให้อาจารย์ไทยในเมืองไทยคิดค้นอะไรขึ้นใหม่ให้ได้ผลเลิศลอยนั้น คงจะหวังได้ยาก (แต่ก็เป็นไปได้เหมือนกัน) ถึงกระนั้นการที่อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไทยพยายามฝึกฝนชวนช่วยอ่านและสลับตัวรับฟังเพื่อทราบว่ามีวิชาในสาขาของตนนั้น ในโลกภายนอกได้ก้าวหน้าไปในลักษณะใด และนำมาถ่ายทอดให้นักศึกษาของตนได้รับทันกาลสมัย ก็นับได้ว่าเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์จริงๆ ได้สถานหนึ่งแต่ขอบฟ้าของการวิจัยมิใช่จะแคบเพียงเท่านั้น วิชาความรู้ที่ผู้อื่นในประเทศอื่นเขาสามารถคิดค้นใหม่ๆ ได้ นั้น ส่วนมากใช้ได้แต่ในประเทศอื่น จะนำมาใช้ในประเทศไทยได้ก็ต้องดัดแปลงเพิ่มเติมในรายละเอียดบ้าง ในสาระสำคัญบ้าง ฉะนั้นงานวิจัยของอาจารย์ไทยที่อาศัยผลงานของผู้อื่นนำมาดัดแปลงให้ใช้ได้ประโยชน์ในภาวะของเมืองไทย ก็ย่อมเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณ

ค่าต่อสังคมและโลกแห่งวิชาการเป็นอย่างดี ที่กล่าวนี้ หมายถึงวิชาทุกด้าน วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ศิลป วรรณคดี ฯลฯ

งานวิจัยของอาจารย์อาจจะมีคามมุ่งหมายได้หลายอย่าง เท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว ได้กล่าวถึงงานที่มุ่งหมายผลุงความรู้เฉพาะสาขาวิชาที่อาจารย์สนัก แต่อาจารย์อาจจะนำความรู้หลาย ๆ สาขาวิชามาสวมผสานกัน เป็นแบบพหุสาขาวิชา (multi-discipline) ข้อนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เพื่อจะทำประโยชน์ให้สังคม เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมแท้จริงนั้นมักจะมีสาเหตุสืบเนื่องกันมาหลายทาง เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง ปรัชญา และประวัติศาสตร์ เป็นอาทิ โครงการพัฒนาประเทศจะมุ่งพิจารณาแต่ในแง่เศรษฐศาสตร์ย่อมบกพร่องได้ง่าย เพราะบางทีความเจริญทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและทางการเมืองได้ ด้วยเหตุฉะนั้นความรู้แบบพหุสาขาวิชาจึงสำคัญยิ่งนักสำหรับอาจารย์สังคมศาสตร์ ในด้านวิทยาศาสตร์ ก็เช่นเดียวกัน ความรอบรู้ซึ่งเกิดจากงานวิจัยจึงเป็นช่องทางสำคัญที่มหาวิทยาลัยจะบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมได้ ไม่ควรละเลย

ถ้าอาจารย์ทุกคนทำงานวิจัยแต่ในค้ำนประยุกต์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์โดยตรงและทันทีสำหรับสังคม ผมก็คิดว่าไม่พอ เพราะไม่ว่าจะเป็นวิชาสาขาใด ก่อนที่จะนำความรู้ไปประยุกต์เป็นเรื่องจริงจังกได้นั้น จำต้องมีความรู้จริงทางทฤษฎีเป็นพื้นฐานจึงจะนำไปใช้เป็นคุณหนักแน่นได้ อีกประการหนึ่งวิชาชั้นสูงในโลกนี้ปราศจากขอบเขต ยากที่จะกำหนดแน่นอน แต่ค้นได้ว่า ทฤษฎีหรือความคิดเบื้องต้นอันใดจะนำไปใช้ได้ผลจริงจังกหรือไม่ ฉะนั้นงานวิจัยทางทฤษฎีย่อมมีประโยชน์เสมอ อาจารย์บางคนสนใจทางทฤษฎีมากกว่าวิชาประยุกต์ ก็ควร จะทำการวิจัยตามแนวที่ตนถนัด งานวิจัยทฤษฎีนี้ต้องอาศัยความสามารถขุดคุ้ยตั้งปัญหาต่าง ๆ นานา บางเรื่องก็มีลักษณะเป็นเส้นผมบังภูเขา และต้องอาศัยความคิดที่มีแนวแตกต่างไปจากสามัญสำนึก ความสามารถใช้วิจารณ์ญาณทั่วถึงข้อที่มหาชนรับรองกันอยู่เดิมอย่าง ไม่ลืมหูลืม ตานั้นเป็นข้อสำคัญในการวิจัยทฤษฎี งานวิจัยชนิดนี้และคุณวุฒิชินคินนี้ย่อมทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้

งานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้นนั้น นอกจากอาจารย์จะเป็นผู้กระทำแล้ว นักศึกษาในชั้นปริญญาโทและเอกก็มีหน้าที่และความสามารถกระทำด้วย การเปิดสอนชั้นปริญญาสูงๆ ในมหาวิทยาลัยจึงมีเหตุผลสนับสนุนได้ด้วยเหตุนี้

หน้าที่ปฏิบัติและให้คำปรึกษา

อาจารย์มหาวิทยาลัยอาจทำประโยชน์โดยตรงแก่สังคม โดยเข้าไปปฏิบัติงานในราชการหรือในองค์กรเอกชน ใช้ความรู้สติปัญญาที่ได้ฝึกฝนแล้วเป็นประโยชน์ได้ ในบางประเทศเขาใช้วิธีแลกเปลี่ยนคนทำงานกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานรัฐบาลเป็นระยะเวลาหนึ่ง เช่น เอาอาจารย์ไปทำงานในกระทรวงทบวงกรม และเอาเจ้าหน้าที่ในกระทรวงทบวงกรมไปทำงานเป็นอาจารย์ชั่วคราว จะเป็น ๑ ปีหรือนานกว่านั้นก็ได้ ๑ ปีอาจจะสั้นไปที่เหมาะสมสภาพของเมืองไทยควรจะเป็น ๒ หรือ ๓ ปี ในประเทศอเมริกา ประธานาธิบดีแทบทุกสมัยในระยะ ๔๐ ปีที่แล้วมา มักจะเรียกใช้อาจารย์มหาวิทยาลัยไปช่วยบริหารกิจการหรือเป็นที่ปรึกษารัฐบาลอยู่เนือง ๆ ในองค์กรระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นสหประชาชาติ องค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ องค์การอาหารและเกษตร หรือคณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขาเชิญอาจารย์ไปปฏิบัติงาน หรือประชุมสัมมนา หรือเป็นที่ปรึกษาทั่วไป หรือพิจารณาปัญหาเฉพาะเรื่อง หรือให้ร่วมคณะสำรวจเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ

ในบางประเทศ เมื่อจะมีข้อคำวิจารณ์นโยบายใหม่ในเรื่องต่างๆ เขามีธรรมเนียมที่ดี คือ ตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นศึกษาเรื่องแล้วเสนอแนะ คณะกรรมการดังกล่าวในสหราชอาณาจักรเรียกว่า Royal Commission ในกรณีเช่นนี้ แทบทุกกรรมการจะมีอาจารย์เข้าไปแทรกเป็นยาคำเสมอ ในประเทศที่มีเรื่องพิพาทเกี่ยวกับค่าจ้างแรงงานบ่อยๆ เขามักตั้งคณะตุลาการพิเศษขึ้นพิจารณาวินิจฉัยฐานคนกลาง อาจารย์มหาวิทยาลัยก็มักจะได้รับเชิญให้เป็นตุลาการ เพราะเหมาะที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ย

ทางด้านธุรกิจเอกชน บริษัทอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมต่าง ๆ รวมทั้งสมาคม พ่อค้าและสมาคมนักอุตสาหกรรมในยุโรปและอเมริกา ได้ใช้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นผู้ทดลอง ค้นคว้าในห้องปฏิบัติ เป็นที่ปรึกษา เป็นกรรมการ อนุกรรมการ ในสมาคมดังกล่าว นำสังเกต ว่าในประเทศเหล่านี้ และในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เมืองใดมีการผลิตสินค้าประเภทใด มหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในเมืองนั้นมักจะมีผู้เชี่ยวชาญสันตักในวิชาที่เกี่ยวกับสินค้านั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรมรองเท้า อุตสาหกรรมเหล็ก อุตสาหกรรมไฟฟ้า อุตสาหกรรมเครื่องบิน ทั้งนี้ก็เพราะนักศึกษาเรียนวิชาเหล่านั้นแล้วก็เข้าทำงานในท้องถิ่นได้ เลย และอาจารย์ก็ได้ช่วยงานในท้องถิ่นได้สะดวก วิชาที่แตกฉานได้ง่ายเพราะอยู่ใกล้ของจริง และวิสาหกิจต่าง ๆ ก็สนใจสนับสนุนมหาวิทยาลัยที่ทำประโยชน์ให้แก่ตน เป็นการเกื้อกูลซึ่งกัน และกัน ได้ผลดีด้วยกันทุกฝ่าย

ในความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยนี้ อาจารย์มหาวิทยาลัยอาจจะได้รับประโยชน์ทางการเงินเป็นรายได้เพิ่มเติมเงินเดือนประจำ ซึ่งก็เป็นเรื่อง สำคัญพอใช้สำหรับมหาวิทยาลัย ซึ่งส่วนมากเงินเดือนอาจารย์มักจะต่ำกว่าราชการหรือวิสาหกิจ เอกชน แต่ที่สำคัญกว่านั้น คือ วิชาและประสบการณ์ที่อาจารย์จะนำมาสอนศิษย์นั้นเป็นวิชา ทันสมัย และเกี่ยวข้องกับชุมชนนำไปใช้ได้ทันทีตามความต้องการของชุมชน มิใช่เป็นการสอน โดยเพียงแต่เปิดตำรา (บางที่ไม่เปิดด้วยซ้ำ) แล้วสอนไปตามบุญตามกรรม ทางราชการและ ชุมชนเล่าก็ได้ประโยชน์จากอาจารย์ไม่ว่าจะเป็นการช่วยงานประจำหรือเพียงเป็นครั้งคราว เพราะมีโอกาสได้ฟังได้รับความคิดเห็นอันเป็นอิสระ นอกเหนือไปจากความคิดของผู้ที่ทำงาน จำเจ เสมือนหนึ่งห้องปิดประตูหน้าต่างไว้จนอากาศอับเฉา ได้เปิดช่องลมให้กระแสสดชื่น ระบายอากาศและบรรยากาศเหมาะแก่ความเจริญของงานไม่ว่าชนิดใด

หน้าที่ในฐานะปัญญาชน

ทุกวันนี้เรามักจะบ่นเรื่องความเสื่อมของศีลธรรมจรรยา และคุณค่าทางวัฒนธรรม บ่นว่าคนเราตั้งแต่ผู้น้อยไปถึงผู้ใหญ่ในราชการมักไม่ตั้งอยู่ในสุจริตธรรม การบ่นเช่นนี้บ่นกัน

ทุกคน ชาวบ้านร้านตลาดจนถึงผู้ใหญ่ที่บ้าน อาจารย์มหาวิทยาลัยที่บ้าน นิสิตนักศึกษาที่บ้าน บางที่การบ่นนั้นก็ไม่นำไปสู่การคิดอ่านแก้ไขปัญหาเลย

ในสมัยก่อน ๆ เรื่องศีลธรรมเสื่อม ๆ ล ๆ ก็มีอยู่เหมือนกัน แต่อย่างน้อยเมื่อรุ่นผม เด็ก ๆ ก็ยังสามารถมองเห็นว่ามีผู้พยายามดำรงชีวิตให้เป็นตัวอย่างที่ดีได้ เริ่มตั้งแต่ผู้ใหญ่ภายในครอบครัว ครูและอาจารย์ตั้งแต่ชั้นประถมขึ้นไป พระภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่ชั้นพระราชอาณาลงมา บำเพ็ญพรหมจรรย์ถือศีล มีสมณะให้ชาวบ้านเห็นและถือเป็นบรรทัดฐาน ผู้ใหญ่ในราชการก็มีเรื่องมีดีมีร้ายให้ชาวบ้านลือลั่นทักกันบ้าง แต่ไม่บ่อยนัก จะเห็นได้ว่าเรื่องศีลธรรม วัฒนธรรม คุณธรรมแห่งชีวิต และอุดมคติแห่งชุมชนนั้นหาใช่เป็นเรื่องที่จะบ่น หรืออภิปรายหรือถ่มน้ำกันอย่างเดียวไม่ เป็นเรื่องที่จะเทิดทูนได้ด้วยความปลอดภัยและการกระทำเป็นเยี่ยงอย่างกันมากกว่า เฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ที่ควรจะต้องทักกันอยู่ที่ผู้มีอำนาจ และผู้มีปัญญา อาจารย์มหาวิทยาลัยจึงถือว่าเป็นผู้ทรงปัญญาจึงมีหน้าที่เป็นสำคัญด้วย

ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง สิ่งที่เห็นยั่วยุใจและการประพฤติกองคน ย่อมได้แก่ จารีตประเพณี คำสั่งสอน และการปฏิบัติของผู้นำในค้ำต่าง ๆ ผู้นำดังกล่าวอาจจะเป็นผู้อาวุโส ทางวัยหรือวุฒิอย่างอื่น เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเป็นภิกษุหรือสมภาร ประเภทหลังนี้ ควรจะรวมครูและอาจารย์เข้าด้วย ตามลักษณะของชุมชนสมัยปัจจุบัน ในสมัยโบราณ นอกจากภิกษุสงฆ์จะมีหน้าที่ทางศาสนา หน้าที่เทศนาสั่งสอนชาวบ้านแล้ว วัดยังเป็นโรงเรียนของเด็กและเยาวชน ซึ่งได้รับความรู้ทางโลกและทางธรรมจากพระภิกษุซึ่งทำหน้าที่เป็นครูและอาจารย์ ส่วนชาวบ้านก็เคารพนับถือภิกษุสงฆ์ว่าเป็นผู้รู้คงแก่เรียน และทรงศีล ทุกวันนี้เราเรียกคนที่มีความรู้และคงแก่เรียนว่าปัญญาชน แต่คนที่ชอบให้คนอื่นเรียกตนว่าปัญญาชนมักจะไม่รับหน้าที่เป็นผู้ทรงศีล สมัยนี้หน้าที่สอน “หนังสือ” ของภิกษุสงฆ์ได้โอนไปให้ครูและอาจารย์เป็นส่วนใหญ่ หน้าที่ในเรื่องจริยวัตรของผู้รู้ ผู้คงแก่เรียน จึงควรจะติดตามเป็นของครูและอาจารย์ฆราวาสทั้งหลายด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง อาจารย์มหาวิทยาลัยจะเพิกเฉยต่อหน้าที่ทำเยี่ยงอย่างทางจริยวัตรแก่ชุมชนนั้นหาควรไม่

แน่ละ อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นฆราวาส ไม่จำเป็นต้องยึดถือพรหมจรรย์อย่างภิกษุ และอาจารย์มีความรับผิดชอบเรื่องครอบครัวของตน มีความกังวลทางโลกมากกว่าภิกษุ แต่ความแตกต่างในหน้าที่รับผิดชอบระหว่างอาจารย์ฆราวาสกับอาจารย์พระนั้น เป็นความแตกต่างในเรื่องละเอียดปลีกย่อย ในหลักการไม่ควรจะแตกต่างกัน เช่นเรื่องความโลภและความสันโดษ พุทธภาษิตกล่าวไว้ว่าไม่มีอะไรน่าเกลียดกว่าภิกษุที่ขาดสันโดษ เป็นหลักการสัจจะฉันทิ ภาษิตสำหรับอาจารย์ก็เป็นสัจจะฉันทิ นั้น คือ ไม่มีอะไรน่าเกลียดกว่าอาจารย์ที่ขาดสันโดษ

บุคคลสามัญในชุมชนย่อมหวังฟังผู้คงแก่เรียนหรือปัญญาชนอย่างอาจารย์ให้เป็นผู้แนะนำในด้านศีลธรรม ความประพฤติ ความมั่นคงซื่อสัตย์ ความสุจริตในหน้าที่ ความวิริยะ อุตสาหะ ความเมตตาเอาใจใส่ต่อศิษย์ และต่อคนทั่วไป สันโดษ และความถ่อมตน เป็นต้น นอกจากนี้ แต่ก่อนเราได้ฟังวัดและภิกษุสงฆ์มากในเรื่องความงามแห่งชีวิต คือ วิจิตรศิลป์ ศิลปะประเภทอื่น ๆ และวรรณคดี สมัยนี้หน้าที่ชักนำศิษย์และชุมชนให้ใฝ่และแสวงความรื่นรมย์อันชอบธรรมในศิลปะและวรรณคดีควรจะตกเป็นของอาจารย์ผู้เป็นปัญญาชน และเนื่องจากอาจารย์เป็นฆราวาส วัฒนธรรมประเภทอื่น ๆ เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ และการกรีฑากีฬา ก็เหมาะสำหรับอาจารย์จะเป็นผู้ชักนำ ที่กล่าวนี้มิได้หมายความว่าอาจารย์แต่ละคนจะพึงกระทำหน้าที่วัฒนธรรมทุกอย่างซึ่งเป็นไปไม่ได้ แต่อาจารย์ทุกคนควรจะถือเป็นหน้าที่ที่จะอยู่ในศีลธรรม ครอบงำอยู่ในจริยธรรม ส่วนด้านวัฒนธรรมคือ ศิลปะต่าง ๆ และการกีฬาต่าง ๆ นั้น ก็ต้องแล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน แต่เป็นหน้าที่ส่วนรวมของแต่ละมหาวิทยาลัย

หน้าที่ของชุมชนต่อมหาวิทยาลัย

ในการเรียกร้องให้มหาวิทยาลัยและอาจารย์ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งได้กล่าวมาข้างต้น ชุมชนก็ย่อมมีหน้าที่อำนวยให้มหาวิทยาลัยมีลักษณะ วิธีการดำเนินงาน ในแบบที่จะส่งเสริมให้ปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสะดวก ลักษณะและวิธีดำเนินงานมหาวิทยาลัยนี้จะนำมากล่าวในตอนนั้นเท่าที่เห็นเป็นสำคัญ

รูปร่างของมหาวิทยาลัยไม่ควรจะเหมือนกับรูปร่างหน่วยงานราชการ เพราะมหาวิทยาลัยจะต้องเน้นหนักไปทางศึกษาอบรม ถ่ายทอดวิชา มีความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ ศิษย์กับศิษย์ และอาจารย์กับอาจารย์ มีการศึกษาวิจัย และสร้างจริยวัตรของปัญญาชน บรรดาบุคคลที่ประกอบขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยนั้น ไม่ควรจะแยกเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชา แต่ควรแยกเป็นผู้ต้องการแสวงวิชากับผู้ที่จะช่วยให้ผู้อื่นได้วิชา อาจารย์มีหน้าที่สองหน้าที่คือช่วยให้ศิษย์ได้วิชา และแสวงวิชาของตนเองด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอาจารย์ควรจะเป็นแบบเกื้อกูลซึ่งกันและกันให้ได้วิชาเพิ่มขึ้นแต่ละคน ทั้งในวิชาลักษณะเดียวกัน และวิชาที่มีลักษณะคาบเกี่ยวกัน อาจารย์ทั้งหลายไม่ว่าอาวุโสหรือไม่ยอมต้องอยู่ในระเบียบวินัย แต่เป็นระเบียบวินัยต่างกับข้าราชการ การสอน การศึกษาและวิจัยจะจำกัดเข้าออกตามเวลา กำหนดไม่ได้ ต้องยืดหยุ่นให้ตามแต่ละคนและตามความจำเป็นของเรื่อง งานอำนวยการนั้นต้องมีแน่ แต่ก็ไม่ควรเป็นเรื่องบังคับบัญชาลำดับชั้นแบบราชการควรจะเกิดจากหลักการอยู่ร่วมกัน เรียนและวิจัยร่วมกัน อยู่ในบังคับของมติร่วมกัน แต่ละคนอยู่ในระเบียบวินัยของมติส่วนรวม เพื่อประโยชน์ทางวิชาการของแต่ละคน และของส่วนรวมในหมู่คณะอย่างอาจารย์ก็จำเป็นต้องมีผู้นำเป็นธรรมชาติ แต่ใครจะเป็นผู้นำควรจะเป็นไปตามมติของส่วนรวม และผู้นำที่ดีจะต้องสามารถชักจูงคนอื่น ๆ ให้ดำเนินไปในแนวที่ตนเห็นเป็นประโยชน์ถาวรแก่หมู่คณะ และจะต้องได้รับความไว้วางใจเชื่อถือจากส่วนรวม เช่นนี้จึงจะเหมาะกับลักษณะของคณะปัญญาชนเปิดโอกาสให้ปัญญาและวิทยาเจริญงอกงามได้อยู่เสมอ ทั้งในบรรดาอาจารย์และศิษยานุศิษย์

มหาวิทยาลัยจะดำเนินงานและเจริญก้าวหน้าได้ ต้องอาศัยความสนับสนุนทางการเงินและปัจจัยอื่น ๆ จากชุมชน ซึ่งหมายความว่าไม่เฉพาะแต่รัฐบาล รวมถึงศิษย์เก่าและสาธารณชนโดยทั่วไป อาจารย์ควรจะได้รับรายได้และจตุปัจจัยพอควรแก่อัตภาพ จะได้ไม่ต้องพะวงไปหากินวิธอื่น แต่ก็ไม่จำเป็นจนถึงกับเท่าเทียมกับคนอื่นที่ได้รายได้สูงจากบริษัทเอกชนชั้นนำ ผู้ที่มีใจรักเป็นอาจารย์นั้น ก็ต้องมีหน้าที่เลี้ยงตนและครอบครัว แต่มักจะไม่ได้ถือเรื่องเงินเป็นสำคัญจนเกินไป ที่สมควรเป็นอาจารย์ก็เพราะรักวิชา และรักการเพิ่มพูนวิชา

ร้กการเผยแพร่วิชาเป็นเบื้องต้น ข้อสำคัญสำหรับอาจารย์คือโอกาสศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ห้องสมุด ห้องทดลองปฏิบัติเครื่องมือทดลอง และบรรยากาศทางวิชาการเป็นอนุพรรณอันสำคัญยิ่ง อาจารย์ควรจะให้มีโอกาสพักจากหน้าที่สอนเป็นครั้งเป็นคราว เพื่อศึกษาวิจัยเพิ่มเติมความรู้ของตนให้ทันสมัยอยู่เสมอ ฝรั่งเรียกกันว่า “sabbatical leaves” ผมจะขอยืมคำพระท่านมาใช้เรียกว่า “ไปรดงค์ศึกษา”

การเงินประเภทหนึ่งซึ่งจำเป็นมาก คือ เงินทุนเล่าเรียนสำหรับนักศึกษาที่มาจากแดนกันดาร และนักศึกษาที่บิดามารดาไม่สามารถอุปการะให้เรียนได้ ชุมชนควรจะอุทิศสนับสนุนการเงินประเภทนี้ ได้กล่าวมาแล้วว่า มหาวิทยาลัยควรจะเป็นจุดรวมของผู้แสวงวิชาแก่นสารของจุดรวมนั้น คือ การอยู่ร่วมกัน และถ่ายทอดวิชาและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน สังคมไทยเป็นสังคมที่บุคคลต่างๆ มีชั้น ทรัพย์สิน และความเป็นอยู่แตกต่างกันมากมาย ถ้ามหาวิทยาลัยมีศิษย์และอาจารย์จำเพาะแต่ที่มาจากพื้นเพแบบเดียวกันหมดหรือเป็นส่วนใหญ่ เช่นมาจากกรุงเทพฯ หรือมาจากครอบครัวข้าราชการ มหาวิทยาลัยนั้นจะเจริญทางความคิดอย่างสมบูรณ์มิได้ มหาวิทยาลัยควรจะเป็นที่รวมของคนจากระดับต่าง ๆ ในประเทศ ผู้ที่อยู่ในชนบทกันดารผู้มีรายได้น้อย แต่มีวุฒิปัญญาพอเรียนได้ จึงควรได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษ เป็นการเสาะแสวงหาช้างเผือกในป่า ทั้งนี้ยังมีได้กล่าวถึงความยุติธรรมแห่งสังคมและยังมีได้คำนึงถึงหลักการของประธานาธิบดีรามอน แมกไซไซ ที่ว่า “ใครเกิดมามีน้อยกฎหมายบ้านเมืองควรช่วยให้มีมาก”

บรรยากาศวิชาการภายในมหาวิทยาลัยนั้นขึ้นอยู่กับเสรีภาพ วิชาในโลกนี้ไม่มีขอบเขตจำกัด ทฤษฎีที่เราเห็นเมื่อวานนี้ว่าผิด พรุ่งนี้อาจจะกลายเป็นกฎที่ใคร ๆ ยึดถือทั่วไปก็เป็นได้ อาจารย์และศิษย์ แต่ละคนควรจะได้โอกาสคิด พูด เขียน อ่านเรื่องต่าง ๆ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นเรื่องเพลง ๆ ที่ใคร ๆ ดูหมิ่น และไม่ต้งคำนึงว่าจะทำให้ใครขัดใจหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นภายในมหาวิทยาลัยหรือภายนอกในชุมชน ยกเว้นแต่เมื่อเห็นประจักษ์ว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นการประทุษร้ายผู้อื่นหรือต่อส่วนรวม (ผมใช้คำว่า “เห็นประจักษ์” เพราะไม่ได้

หมายความว่า พอมีใครคนใดคนหนึ่งหรือหลายคน จะเป็นอธิการบดีก็ได้ คณบดีก็ได้ อาจารย์ด้วยกันก็ได้ หรือบุคคลในรัฐบาลก็ได้ (อ้างว่าเกิดการประทุษร้ายแล้วก็เป็นอันต้องห้าม) การจำกัดเสรีภาพทางวิชาการ เมื่อจะมีขึ้นก็ควรจะมีด้วยมติของคณาจารย์ คืออาจารย์ทั้งหลายเป็นผู้กำหนดโดยส่วนรวม เสรีภาพทางวิชาการดังกล่าวเป็นหลักการสำคัญของมหาวิทยาลัย จะเกิดขึ้นไม่ได้ตราบดีที่มหาวิทยาลัยยังอยู่ในระบบราชการ

๖. ความหมายของหน้าที่สอนและอบรม

ในตอนต้น ได้กล่าวถึงหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในการอบรมและสอนให้นักศึกษามีวิชาติดตัวไปประกอบอาชีพและสนองความต้องการของชุมชน ในที่นี้จะขอขยายความเพิ่มเติม

ได้กล่าวมาแล้วว่าในกรอบของการศึกษา การศึกษาชั้นอุดมแต่ในลำพังของตนเองนั้นมีความสำคัญน้อยกว่าการศึกษาชั้นประถมและมัธยม เพราะประโยชน์แก่คนส่วนน้อย แต่การศึกษาชั้นประถมและมัธยมนั้นต้องอาศัยมหาวิทยาลัยอยู่หลายทาง เช่นผลิตครูสำหรับสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ การวิจัยการวางแผนและจัดการการศึกษา การวิจัยหลักสูตร การหาวิธีขยายการศึกษาด้วยวิธีใหม่ ๆ อันเหมาะแก่กาลเทศะของไทยเป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ชั้นอุดมกับอาจารย์ชั้นมัธยมในประเทศไทยน่าจะใกล้ชิด มีการร่วมมือกันมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ของนักเรียน การแยกความรับผิดชอบเรื่องนโยบายการศึกษาออกไปเป็นหน้าที่ของ ๓ กระทรวงดังปัจจุบันของไทย เป็นอุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมและการวางแผนการศึกษา

ทุกวันนี้ เราหลงคิดมุ่งไปแต่ว่า มหาวิทยาลัยจะสอนเฉพาะนักศึกษาที่เรียนตามหลักสูตรชั้นปริญญา หรือประกาศนียบัตรชั้นสูง อย่างอื่นไม่ต้องเกี่ยวข้อง การกระทำเช่นนี้เท่ากับปีติประตูไม่ยอมเผยแพร่วิชาให้กว้างขวาง และตัดโอกาสโดยใช่เหตุสำหรับคนส่วนมากที่ต้องการวิชาชั้นสูงโดยไม่พะวงถึงปริญญา มหาวิทยาลัยควรจะต้องเปิดประตูให้กว้างกว่านี้ แต่ไม่ได้หมายความว่าให้เปิดแบบมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแต่ก่อน และมหาวิทยาลัย-

ลัทธิรามคำแหงสมัยนี้ เพราะลัทธิสมัยและมีปัญหา หากจะทำแบบมหาวิทยาลัยที่ไม่จำกัดจำนวนนักเรียนกันจริง ๆ ก็ควรเอาอย่าง Open University ของสหราชอาณาจักร ซึ่งเขาทำโดยคิดหลักการและวิธีปฏิบัติไว้อย่างรอบคอบ ใช้เวลาเตรียมงาน ๕ ปี จึงเปิดสอน แต่ที่ตั้งใจจะเสนอในที่นี้ ก็คือ คำนี้ถึงผู้ที่ใฝ่วิชาจริง ๆ แต่ไม่ใช่ใช้วิชาครบชุดตามหลักสูตรปริญญา สนใจเพียงบางวิชา อยากรจะเรียน แต่มาเรียนตามปกติไม่ได้ เพราะอายุมากเสียแล้วบ้าง เพราะต้องประกอบอาชีพในเวลาเรียนปกติบ้าง หรือเพราะเหตุอื่น มหาวิทยาลัยควรจะจัดหลักสูตรพิเศษภาคค่ำให้ได้เข้ามาเรียนเป็นเอกเทศ ใครจะเรียนก็วิชาที่แล้วแต่กำลังและความสนใจของตน ถ้าทำแบบนี้ จะเข้าหลักการศึกษาลดชีวิต (Life long education) ซึ่งเป็นที่นิยมกันทั่วโลก เช่น สตรีที่มีบุตรเล็ก ๆ ต้องดูแลอาจจะรอให้ลูกโตสักหน่อย แล้วจึงเข้ามาเรียน วรรณคดีไทย หรือภาษาต่างประเทศ หรือการบัญชี เป็นต้น หรือนักธุรกิจที่อยากเรียนรัฐกฎหมายนิติกรรม หรือกฎหมายภาษีอากร หรือคนซ่อมรถยนต์ ต้องการเรียนทฤษฎีวิศวกรรม หรือใครก็ตามอยากเรียนคณิตศาสตร์ชั้นสูง เป็นต้น ถ้าทำเช่นนี้มหาวิทยาลัยก็จะได้ทำหน้าที่สอนและหน้าที่สนองความต้องการของชุมชนไปด้วยพร้อมกัน

ก่อนจบ ใครจะเสนอประเด็นที่มหาวิทยาลัยมีหน้าที่อบรมและสอนนักศึกษาว่ามีความหมายที่แท้จริงอย่างไร ตามความเห็นของผม การอบรมการสอนนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่คือ อำนวยให้นักศึกษาเป็นบัณฑิตได้ ความเป็นบัณฑิตหมายความว่า (๑) เป็นมนุษย์ที่ดี (๒) เป็นพลเมืองที่ดี และ (๓) เป็นผู้สามารถประกอบอาชีพ ต้องพร้อมสมบูรณ์ทั้ง ๓ ประการ และความสำคัญก็เป็นไปตามลำดับ ๑ - ๒ - และ ๓ ข้างต้น บุคคลจะมีประโยชน์ไม่ได้ถ้ามีแต่ความรู้สำหรับอาชีพอย่างเดียว ต้องเป็นคนดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์ รักศิลปะ และความงาม รักหมู่คณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ฯลฯ ที่สำคัญที่สุดคือไม่ยอมเป็นหุ่นกระบอกให้มือที่สามชกโย หรือกรอกคำพูดใส่ปาก หรืออีกนัยหนึ่งเราต้องสอนและอบรมและส่งเสริมให้ศิษย์รู้จักใช้ความคิดโดยอิสระ ในต่างประเทศทั่วโลก ในอิหร่าน อินโดนีเซีย ไนจีเรีย เอธิโอเปีย แทนซาเนีย เนปาล เขาสนใจที่จะอบรมนักศึกษาให้บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่ชุมชน โดยจัดหลักสูตรไว้เผื่อสำหรับผู้ที่

อาสาสมัครไปปฏิบัติงานบูรณะชนบท เป็นการอบรมให้เป็นพลเมืองดี ให้มีใจเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ ผู้ที่กล่าวว่า “นักเรียนมีหน้าที่เฉพาะแต่การเรียน” นั้น กล่าวถูกและกล่าวผิดแล้ว แต่จะตีความหมายคำว่า “เรียน” กว้างหรือแคบเพียงใด ถ้าตีความหมาย “เรียน” อย่างแคบก็เป็นมิจจาพิชฐิแน่นอน ไม่ว่าใครจะเป็นผู้กล่าว ถ้าหมายความว่านักศึกษาจะต้องเรียน โดยเอาใจใส่ต่อเหตุการณ์ของชุมชน เรียนโดยสนใจช่วยแก้ปัญหาบ้านเมือง เรียนโดยแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ และใช้วิธีสันติแม้ว่าจะร่วมกันเป็นหมู่มากก็เป็นความหมายที่ถูกต้อง และครูบาอาจารย์มหาวิทยาลัยควรมีความภาคภูมิใจว่าตนได้ทำหน้าที่ถูกต้องแล้ว และได้ช่วยเหลือชุมชนโดยอบรมสั่งสอนศิษย์มาสำเร็จครบถ้วนทุกประการ.

อภิชัย พันธเสน^{**}

ผลของการกระจายรายได้
จากระบบการศึกษา
ในปัจจุบัน*

การกระจายรายได้ (Income Distribution) เป็นข้อถกเถียงที่ตามมาหลังจากขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว จุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายของขบวนการในทางเศรษฐกิจ (Economic Process) ทุก ๆ ขบวนการย่อมลงเอยที่แห่งเดียวกัน คือ การเพิ่มความอยู่ดีกินดี (Welfare) ของประชาชนในชาติ ขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจก็เช่นกันย่อมมุ่งไปสู่จุดนี้โดยไม่มีข้อยกเว้น เช่น ขบวนการทางเศรษฐกิจอื่นๆ เหตุที่มีการถกเถียงกันในเรื่องการ

* พิมพ์ใน เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๔

** อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กระจายรายได้ เพราะหลังจากการพัฒนาเศรษฐกิจเริ่มขึ้นแล้ว ผลที่ตามมาคือรายได้ประชาชาติ (National Income) ก็ควรจะสูงขึ้นถ้าหากขบวนการดังกล่าวประสบผลสำเร็จ เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นแล้วจึงมีปัญหาว่าจะจัดสรรรายได้กันอย่างไร ถึงจะทำให้ทุกคนควรจะได้รับอย่างยุติธรรม จากความพยายามในขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อถึงตรงนี้ก็มิตฤษฎีที่ต่างกันสองทฤษฎี คือทฤษฎีการระดมทุนและทฤษฎีการกระจายรายได้ ทฤษฎีทั้งสองนี้ไม่มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญ แต่แตกต่างกันในเรื่อง ระยะเวลา (Timing) ทฤษฎีการระดมทุนนั้น ผู้นำก็ได้แก่ท่านศาสตราจารย์ โจเซฟ เอ. ชุมปีเตอร์ (Joseph A. Schumpeter) ผู้เสนอความคิดว่าในระยะเริ่มต้นของขบวนการพัฒนานั้น ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาในเรื่องความแตกต่างของการกระจายรายได้ เพราะถ้าหากรายได้ยิ่งแตกต่างกันมากระหว่างผู้ประกอบการและคนงานก็ยิ่งเป็นผลดี เพราะคนงานย่อมไม่รู้จักระเบิดหอมรอบริบเนื่องจากความโน้มเอียงในการบริโภค (Propensity to Consume) ต่ำกว่าสูง เนื่องจากมีรายได้ต่ำ เมื่อได้ลงทุนทำงานเหน็ดเหนื่อยไปได้มาเท่าไรก็บริโภคหมด ส่วนผู้ประกอบการนั้นเป็นผู้ทำการลงทุน ดังนั้นถ้าหากรายได้มากตกอยู่ที่ผู้ประกอบการมาก ก็ย่อมทำให้ผู้ประกอบการได้มีการนำเงินกลับไปลงทุนทำให้เศรษฐกิจขยายตัวขึ้น ในรอบของการลงทุนใหม่ต่อไป รายได้ของคนทำงานก็จะสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันถ้าหากทุนไประดมอยู่ที่ผู้ประกอบการแต่เพียงผู้เดียว การที่รัฐบาลจะเก็บภาษีเอามาจากผู้ประกอบการเพื่อลงทุนไปในด้านเสริมโครงสร้างเศรษฐกิจ (Infra-Structure) นั้นก็ง่ายขึ้นด้วย ข้อสมมุติฐานอย่างหนึ่งของทฤษฎีนี้ที่มิได้พูดถึงคือ ในประเทศด้อยพัฒนาเหล่านั้นไม่มีสถาบันที่จะทำการระดมทุนจากทางด้านประชาชน สถาบันเช่นนั้นก็อาจจะได้แก่ธนาคารออมสิน ตลาดเงินทุน สถาบันประกันภัย เป็นต้น ซึ่งข้อสมมุติดังกล่าวมิได้เป็นความจริงสำหรับประเทศด้อยพัฒนาทุกประเทศเสมอไป อีกทฤษฎีหนึ่งก็คือ เมื่อจุดหมายของขบวนการพัฒนา คือ ต้องการส่งเสริมความกินดีอยู่ดีของประชาชน หลังจากทีขบวนการ

พัฒนาได้เริ่มขึ้นแล้ว ประชาชนก็ควรจะได้รับผลจากความพยายามของตน ดังนั้น การกระจายรายได้จึงควรจะเป็นไปในรูปที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมมากขึ้น จะเป็นการไม่ยุติธรรมที่จะให้คนกลุ่มหนึ่งได้รับความเดือดร้อน เพื่อความสมบูรณ์พูนสุขของคนอีกกลุ่มหนึ่งและคนในรุ่นหนึ่ง จะต้องเสียสละการอยู่ดีกินดีเพื่อความสบายของคนรุ่นหลัง

ถ้าพิจารณาปัญหา^{นี้}ทางด้านความยุติธรรมของมนุษยชาติแล้ว หลักประการหลังก็น่าจะเป็นหลักที่ถูกต้อง แต่ในทางเศรษฐกิจหลักประการหลังจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อในระบบเศรษฐกิจนั้นมีสถาบันที่ทำการระดมทุนอยู่พอเพียง มิฉะนั้นแล้วขบวนการพัฒนาจะต้องสะดุดหยุดลงไม่ต่อเนื่องกัน การที่จะต้องเริ่มต้นขบวนการพัฒนาการใหม่นั้นอาศัยเวลาและความพยายามเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นถ้าหากขบวนการพัฒนาจะต้องสะดุดหยุดลงแล้ว จะเกิดมีความเสียหายในทางเศรษฐกิจอย่างมาก ข้อนี้เปรียบได้กับโรงงานอุตสาหกรรมบางอย่าง เช่น โรงงานผลิตปูนซีเมนต์ ในโรงงานเช่นนี้ เตาเผาหินปูน เพื่อจะนำไปบดทำเป็นปูนซีเมนต์นั้นจะต้องทำงานอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากหยุดทำงานแล้วและเมื่อต้องการเริ่มต้นทำงานใหม่ ต้นทุนในการผลิตจะพุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วทันที เพราะก่อนจะทำงานใหม่ได้จะต้องมีการเตรียมการมากมาย ขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจก็เช่นเดียวกันเราไม่สามารถที่จะยอมรับความสูญเสียที่เกิดจากการชะงักงันในทางเศรษฐกิจได้ ดังนั้น ถ้าไม่มีสถาบันที่ทำการระดมทุนเพียงพอ เราอาจจะเสียสละอุดมคติในด้านความยุติธรรมเพื่อรักษาขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจให้ดำเนินต่อไปโดยเลือกเอาวิธีแรกมาใช้ คือ ยอมให้มีการกระจายรายได้อย่างไม่ยุติธรรมบ้างในตอนแรก เพื่อจะก่อให้เกิดความยุติธรรมตามมาภายหลัง และประการสำคัญก็คือ การกระทำดังกล่าวจะต้องทำภายหลังจากที่ได้เปรียบเทียบผลของความเสียหายจากการสะดุดหยุดชะงักของขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ เทียบกับความเสียหายจากความยุติธรรมในการกระจายรายได้ และเป็นที่ยอมรับได้อย่างเด่นชัดแล้วว่าความเสียหายประการแรกนั้นมีมากกว่า

ปัญหาที่จะต้องนำมาถกเถียงกัน ณ ที่นี้ เกิดขึ้นเมื่อเราเริ่มดำเนินนโยบายการ พัฒนาเศรษฐกิจโดยยึดถือนโยบายระดมทุนไปแล้ว ผลที่ตามมามิได้เป็นไปตามความคาดหมาย คือ แทนที่การกระจายรายได้จะมีความใกล้เคียงกันมากขึ้น การกระจายรายได้กลับยิ่งห่างเหิน กันไปมากขึ้น กลุ่มชนที่เสียเปรียบอยู่แล้วกลับเสียเปรียบมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นต้องหา ศึกษามาพิจารณาถึงเรื่องความยุติธรรมของการกระจายรายได้

ความยุติธรรมของการกระจายรายได้ดังกล่าว นอกจากจะขัดกับหลักของความ ยุติธรรมโดยทั่วไปแล้ว ยังจะขัดกับหลักการที่จะให้สวัสดิภาพของสังคมถึงจุดสูงสุด (Welfare Maximization) ด้วย ว่าโดยพื้นฐานของทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility Theory) นั้น ถึงแม้จะเป็นที่ยอมรับกันทางทฤษฎีโดยกว้างขวางแล้วว่า การเปรียบเทียบอรรถประโยชน์ ระหว่างบุคคล (Interpersonal Comparison) นั้นไม่สามารถจะทำได้ ซึ่งไปสู่ข้อสรุปที่ว่า เราไม่สามารถพูดถึงสวัสดิภาพ (Welfare) ของส่วนรวมได้ ถ้าหากมีบางคนได้รับความพอใจ สูงขึ้น และบางคนได้รับความพอใจน้อยลง แต่ในทางปฏิบัติเราสามารถที่จะพูดถึงเรื่องนี้ได้ ถ้าหากเรายอมรับทฤษฎี การลดน้อยถอยลงของอรรถประโยชน์ในรูปของเงิน (Diminishing Marginal Utility of Money) และยอมรับว่าอรรถประโยชน์ของเงินที่ได้รับเพิ่มขึ้นจำนวน หนึ่งของผู้ที่มีรายได้สูง ย่อมต่ำกว่าอรรถประโยชน์เพิ่มของเงินจำนวนเดียวกันที่เขาได้รับ ขณะเมื่อครั้งเขายังรายได้ต่ำอยู่ ทั้งนี้โดยยังมีต้องนำข้อสังเกตนี้ (Concept) เกี่ยวกับการเปรียบเทียบอรรถประโยชน์ระหว่างบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง

ก่อนที่จะได้มีการพูดถึงทฤษฎีสวัสดิภาพของสังคมของท่านพาเรโต (Pareto) นั้น ขอให้หันมาพิจารณาถึงข้อสมมติฐานเกี่ยวกับอรรถประโยชน์ของเงินก่อน ข้อสมมติฐานข้อ หนึ่งคือ หลังจากที่บุคคลมีเงินจำนวนหนึ่งแล้วเงินจำนวนต่อไปที่เขาได้รับเพิ่มขึ้นจะทำให้อรรถ ประโยชน์เพิ่มสูงขึ้น แต่จะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลด ข้อสมมติฐานนี้ได้มีการคัดค้านอย่างกว้างขวาง

และทางฝ่ายค้านรู้สึกว่าจะมีเหตุผลดีกว่ามาก ° ข้อสมมติประการที่สองคือ ในช่วงที่เรากำลังพิจารณานี้ นอรรถประโยชน์เพิ่มจะต้องมากกว่าศูนย์ ซึ่งหมายความว่าในช่วงที่เรากำลังพิจารณานี้ ความพอใจยังไม่ถึงจุดอิ่มตัว ถ้าหากจะเขียนข้อสมมติฐานนี้ในแบบคณิตศาสตร์ก็จะเขียนได้ว่า

$$U = f (M, X_1, \dots, X_n)$$

$$\frac{\partial U}{\partial M} > 0 \quad \frac{\partial^2 U}{\partial^2 M} < 0$$

เมื่อมีข้อสมมติฐานเช่นว่านี้แล้ว ก็ขอให้มาพิจารณาทฤษฎีสวัสดิภาพของท่านพาเรโต ท่านผู้นี้กล่าวไว้ว่าสวัสดิภาพส่วนรวม จะสูงขึ้นถ้าหากสวัสดิภาพของผู้หนึ่งผู้ใดมิได้ลดลงไป เมื่ออย่างน้อยสวัสดิภาพของสมาชิกคนหนึ่งในสังคมเพิ่มขึ้น ตามทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าทราบได้ ถ้าผลของการพัฒนาไม่ทำให้รายได้ที่จริง (Real Income) ของผู้หนึ่งผู้ใดลดลงอันเป็นผลของการกระจายรายได้แล้ว สวัสดิภาพของสังคม (Social Welfare) จะต้องเพิ่มขึ้น ตามหลักเช่นว่านี้ สวัสดิภาพของสังคมจะถึงจุดสูงสุด (Maximum) ด้วยถ้ามีการแข่งขันโดยเสรีทั้ง

- (๑) เหตุผลก็คือ เงินต่างกับสินค้าที่ประโยชน์ของเงินมิใช่เพื่อการบริโภคโดยตรง หากแต่เป็นการเก็บรักษาค่ารอเอาไว้เปลี่ยนเป็นสินค้าที่จะให้ความพอใจสูงตามทฤษฎีการบริโภค ผู้บริโภคจะบริโภคสินค้าจนกระทั่ง Marginal Utility ในหน่วยสุดท้ายของสินค้าเท่ากันหมดทุกหน่วย และ Marginal Utility ของเงินที่ถือไว้ในมือก็ควรจะเท่ากันด้วย
- $$\left(\frac{MU_1}{P_1} = \frac{MU_2}{P_2} = \dots = \frac{MU_M}{P_M} = k \right)$$

แต่ความจริงแล้ว $\frac{MU_M}{P_M}$ อาจจะมีมากกว่า k ก็ได้ ผู้ซื้อไม่แน่ใจว่าหากตนมีความต้องการสินค้าอย่าง

ใหม่ที่ให้ความพอใจสูงกว่า ก็สามารถจะนำเงินไปใช้ได้ทันที ดังนั้น จึงควรจะเท่ากันหรือสูงกว่า $\frac{MU_i}{P_i}$ คง

นั้น Marginal Utility ของเงินอาจจะไม่ลดลงก็ได้ Marginal Utility ของเงินจะลดลงก็ต่อเมื่อผู้บริโภคผู้นั้น ไม่แน่ใจว่าตนเองไม่ต้องการสินค้าอย่างใดนอกเหนือไปจากที่ตนได้มีประสบการณ์ในการบริโภคแล้ว และ Marginal Utility ของสินค้าทุกอย่างที่ตนบริโภคจะลดลงถ้าหากได้รับการบริโภคเพิ่มขึ้นในกรณีอื่น ๆ ย่อมไม่สามารถสมมติได้ว่า Marginal Utility ของเงินลดลง

ในตลาดของผู้ผลิตและผู้บริโภค^๒ แต่ทั้งนี้จะต้องมี ข้อสมมติว่าไม่มีปัญหาภายนอก(Externality) ทั้งในการผลิตและการบริโภค ความหมายของการแข่งขันโดยเสรีของตลาดของผู้ผลิตก็คือ กรณีที่ผู้ผลิตทุกคนได้รับผลตอบแทนเท่ากับประสิทธิภาพของการผลิตหน่วยที่เพิ่ม (Marginal Productivity) ของเขา

ในขบวนการพัฒนา การกระจายรายได้ในลักษณะดังกล่าว อาจจะทำให้เกิดการบริโภคสูงเกินไป และทำให้ขบวนการพัฒนาต้องชะงักงัน แต่ถ้าหากการกระจายตามหลักการผลิตหน่วยที่เพิ่ม^๓ ก่อให้ขบวนการพัฒนาสามารถดำเนินต่อไปโดยไม่มีอุปสรรค ขบวนการระดมทุนสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี และความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของรายได้ก็ไม่มากไปนัก การกระจายรายได้ในลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นที่พึงปรารถนาและเป็นกรณีที่เป็นไปตามอุดมคติ เพราะการกระจายเป็นการถูกต้องทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติซึ่งโดยความจริงทั่วไปแล้ว เราย่อมหวังที่จะเห็นผลเช่นนี้เกิดขึ้นได้จริง เพราะปกตินั้น จากการศึกษาของนักเศรษฐศาสตร์ และนักสังคมวิทยาได้ชี้ให้เห็นว่า การกระจายความสามารถของคนนั้นมักจะแตกต่างกันมาก รูปร่างของการกระจายนั้น เป็นในลักษณะการกระจายตามปกติ (Normal Distribution) ดังนั้นผลที่คาดว่าจะได้รับก็ควรจะเป็นไปในลักษณะให้มีการกระจายได้ที่เหมาะสมกัน เหตุผลอีกประการหนึ่งที่สนับสนุนความ น่าจะเป็นผลของการกระจายรายได้ที่เหมาะสมกัน มาจาก ทฤษฎี Marginal Productivity of Capital กล่าวคือ ในตอนต้นของขบวนการพัฒนา เศรษฐกิจนั้น ทุนที่มีอยู่ในประเทศอาจจะมีอยู่จำกัด Marginal Productivity of Capital ก่อนข้างจะสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับ Marginal Productivity of Labor ซึ่งเป็นเหตุผลที่สมควร ในการที่จะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา แต่หลังจากที่ได้มีการสะสมทุน (Capital Formation) มากขึ้น Marginal Productivity of Capital จะต่ำลง เป็นเหตุให้ การกระจายผลตอบแทนของปัจจัยการผลิต

(๒) คู่นี้ประกอบได้จากบทความของ Francis M. Bator "The simple analysis of Welfare Maximization" *American Economic Review* กับของ Perter Newman *Theory of Exchange* หรือหนังสือ Samuelson *Foundation of Economics* บทที่ ๘

(Factors of Production) ทั้งหมดก็ใกล้เคียงกันเข้าไป^๓ ดังนั้น ไม่ว่าจะมองจากด้านใดก็ย่อมเป็นที่คาดหวังว่า ภายหลังจากขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว การกระจายรายได้ควรมีความใกล้เคียงกัน หรือเรียกภาษาธรรมดามีความยุติธรรมมากขึ้น และการกระจายรายได้เช่นว่านี้ ย่อมก่อให้เกิดสวัสดิภาพของสังคมถึงจุดสูงสุด ซึ่งเป็นผลดีทั้งที่มองจากทางค้ำทฤษฎีและปฏิบัติ และเป็นเรื่องที่ควรจะเป็นจริงได้

แต่ถ้าหากว่าภายหลังจากขบวนการพัฒนาได้เริ่มต้นไปแล้ว แต่การกระจายรายได้ไม่แสดงแนวโน้มว่าจะเข้ามาใกล้กันเลย ในทางตรงกันข้ามกลับยิ่งห่างกันออกไประหว่างผู้เป็นเจ้าของทุน และคนงาน ก็น่าจะเป็นเครื่องชี้ได้สองประการ ประการที่ ๑ อาจจะเป็นไปได้ว่าการกระจายรายได้ไม่เป็นไปตามหลัก Marginal Productivity เพราะการแข่งขันในตลาดปัจจัยการผลิตมิได้เป็นไปในแบบการแข่งขันโดยสมบูรณ์ ประการที่ ๒ อาจจะเป็นไปได้ที่ทฤษฎี Diminishing Marginal Productivity of Capital ไม่เป็นความจริง

ถ้าหากเป็นเพราะเหตุผลประการแรกทางที่ดีก็คือ แก้ไขต้นเหตุที่ก่อให้เกิดการผูกขาด (Monopoly Elements) ในสังคมเสีย และพยายามให้การกระจายเป็นไปตามหลัก Marginal Productivity ให้มากที่สุด เพราะถ้าหากปล่อยให้การที่จะให้สวัสดิภาพของสังคมไปสู่จุดสูงสุดก็ย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่ถ้าหากเป็นเพราะเหตุผลประการที่สอง คือ Marginal Productivity of Capital นั้นเพิ่มขึ้น แทนที่จะลดลง ซึ่งอาจจะเป็นอัตราการเพิ่มที่เร็วกว่าของประชากรหรือเพราะการเจริญอย่างรวดเร็ว เทคนิคการผลิตใหม่ ๆ^๔ เรามีเหตุผลสมควรที่จะปล่อยให้รายได้ยังคงต่างกันอย่างน้อยนั้นหรือไม่ เพราะในตอนนี้มีปัญหาการที่จะให้สวัสดิภาพของสังคมถึงจุดสูงสุด ในทางทฤษฎีก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นข้อขัดแย้งกัน

ถ้าหากยังเป็นเช่นนั้นอยู่ ปัญหาจะหาเหตุผลหลักอ้างการไม่เท่าเทียมกัน ของการแจก

(๓) ในข้อนี้ Karl Marx ได้ไปไกลอีกถึงกับพยากรณ์ว่าการลดลงของ Marginal Productivity ของทุนนั้นจะเป็นกลไกที่ทำลายตัวของลัทธินายทุนให้สลายไปในที่สุด เมื่อไม่มีลัทธินายทุนแล้วการกระจายรายได้ ก็จะมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น เพราะทุนเป็นปัจจัยอย่างเดียวที่ทำให้การกระจายรายได้แตกต่างกันออกไป

(๔) เหตุผลในข้อหลังนี้เองทำให้การพยากรณ์ของ Karl Marx ไม่ถูกต้อง ระบบนายทุนจึงไม่ทำลายตนเองลงไป

แจกจ่ายได้ (Unequality of Income Distribution) โดยเหตุผลทางทฤษฎีนั้นคงอ้างไม่ได้ แต่ก็มีเหตุผลอื่น ๆ ที่ควรจะได้พิจารณา เหตุผลเช่นว่านั้นก็คือ การพิจารณาปัญหาการที่จะให้สวัสดิภาพของสังคมถึงจุดสูงสุด โดยการนำหลักของการเปรียบเทียบระหว่างบุคคล เข้ามาใช้โดยอนุโลม ถ้าหากจะยอมตกลงกันโดยทั่วไปว่า Marginal Utility of Money ของคนที่มียาได้มากกว่าย่อมเพิ่มขึ้นน้อยกว่า Marginal Utility of Money ของคนที่มียาได้น้อยกว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนเท่ากัน ถ้าหากยอมรับหลักที่ว่านี้แล้ว เราก็จะได้แนวทางที่จะให้สวัสดิภาพของสังคมถึงจุดสูงสุด ก็คือต้องพยายามกระจายรายได้ให้มีความใกล้เคียงกันมากที่สุด (หลักนี้ย่อมขัดกับหลัก Marginal Productivity) แต่หลักนี้หลักเดียวยังไม่เป็นเหตุผลที่สำคัญในการที่จะเสนอให้มีความเท่าเทียมกัน ในการกระจายรายได้ ปัญหาความไม่สงบจากการมีอัตราต่อระหว่างชนชั้นนายทุน กับชนชั้นกรรมกร (Class Struggle) เนื่องจากการมียาได้แตกต่างกันมาก ปัญหาทางด้านการเมืองอื่น ๆ ที่จะติดตามมาเป็นผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจชะงักงันลงไป ซึ่งทำให้เกิดความสูญเสียในทางเศรษฐกิจ ล้วนแต่เป็นเรื่องสนับสนุนให้มีการกระจายรายได้ให้ใกล้เคียงกันมากขึ้น

โดยสรุปแล้ว การกระจายรายได้ที่ใกล้เคียงกัน จึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ ภายหลังจากที่ขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจได้ดำเนินไปพอสมควร แล้วผลดังกล่าวได้ปรากฏเห็นจริงมาแล้วในประเทศที่ได้รับการพัฒนาแล้วทั่วไปเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น (รวมทั้งประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้เน้นหลักการนี้ก่อนสิ่งใดทั้งหมด) สำหรับในประเทศประชาธิปไตย อย่างใดจะถือว่าเป็นการสมควร? ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ปัญหาที่เราต้องการให้มีการกระจายรายได้ของชนในสังคมไม่เท่าเทียมกันนั้น ก็เนื่องมาจากไม่มีแหล่งที่จะระดมทุนเพื่อรักษาขบวนการพัฒนาให้ดำเนินต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากมีสถาบันดังกล่าว ที่ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ย่อมเป็นการสมควรที่จะได้พยายามให้มีการกระจายรายได้ให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าหากมีตลาดเงินทุนที่มีประสิทธิภาพด้วยแล้ว การที่จะตั้งข้อสมมุติฐานว่าผู้ที่มีรายได้มากจะ

มี Marginal Propensity to Consume ต่ำกว่าคนจนนั้นย่อมไม่เป็นความจริงเสมอไป เพราะ ผู้ที่มีรายได้ต่ำก็ย่อมที่อยากจะมีอนาคตที่มั่นคงมีรายได้ดีต่อไป ถ้าหากมีตลาดเงินทุนที่เป็นหลัก ประกันให้บุคคลเหล่านั้นมีความมั่นใจว่า การลงทุนของเขาจะก่อให้เกิดผลคุ้มค่าเขาก็จะพยายาม ทำการออม ในขณะที่เดียวกันผู้ที่มีรายได้สูงอยู่แล้วไม่มีปัญหาวิตกเรื่องความมั่นคงในอนาคต อาจจะมีการบริโภคอย่างฉาบฉวย (Conspicuous Consumption) เป็นเหตุให้ผู้ที่มีรายได้สูง อาจจะมี Marginal Propensity to Consume ไม่ต่ำไปกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ

ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า เรามีสถาบันที่ทำการออมหรือตลาดเงินทุนที่มีประสิทธิภาพหรือ ยัง ปัญหาเช่นนี้เราจะแก้โดยการรื้อให้มีตลาดเงินทุนหรือสถาบันการออมที่มีประสิทธิภาพก่อน นั้นย่อมเป็นไปได้เพราะเป็นปัญหาไวก์กับใช่ เพราะทราบได้ถ้าไม่มีการเริ่มการกระจายรายได้ ให้เท่าเทียมกัน ตราบนั้น ผู้ประกอบการหรือนายทุนก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องหันมาพึ่งตลาด เงินทุนและสถาบันการออมเหล่านั้น ผู้มีรายได้น้อยก็ย่อมไม่มีเงินที่จะเจียดไปลงทุน ประกอบกับทั้งไม่มีสถาบันเงินทุนที่มีประสิทธิภาพก็เลยใช้รายได้ไปเพื่อบริโภคหมด สถาบันเงินทุน ก็ไม่สามารถจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังนั้นจึงจะต้องให้มีการเริ่มต้นไปพร้อม ๆ กัน

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้เริ่มมีตลาดสถาบันที่ทำการออมมานานแล้ว แต่ตลาด เงินทุนนั้นเพิ่งจะเริ่มต้นทำการซื้อขายหุ้นในช่วงเวลาที่ไม่นานนัก^๕ ทั้งนี้ขอให้เราหันมาคิดว่า เราได้เริ่มต้นมีการกระจายรายได้ ให้มีการโน้มเอียงไปหาการกระจายที่เท่าเทียมกันบ้างหรือยัง

สำหรับบทความนี้จะได้พิจารณาเฉพาะด้าน สิ่งที่ต้องการพิจารณาในที่นี้คือระบบ การศึกษาในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดการกระจายได้ ในลักษณะใด และมีแนวโน้มจะไปสู่ความ "ยุติธรรม" บ้างหรือไม่ ในเรื่องการศึกษา การกระจายรายได้ที่หมายถึงเป็นรูปของการให้มี รายได้กลับคืน (Redistribution of Income) มากกว่า เนื่องจากการศึกษาในเกือบทุกประเทศ รัฐบาลเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก เงินที่รัฐบาลนำมาจ่ายนั้น ส่วนใหญ่มาจากเงิน

(๕) "Bangkok Stock Exchange" *Thai Investment Review*, 1969 PP. 9 - 11

ภาษีอากรซึ่งเป็นจำนวนประมาณ ๘๕ - ๘๗% ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด จึงควรจะได้มีการพิจารณาคว่ำรัฐบาลเก็บเงินมาจากใครบ้าง และกระจายไปให้ใครบ้าง และการกระจายในลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดความยุติธรรมเพิ่มขึ้นหรือลดน้อยลง

ก่อนพิจารณาเรื่องนี้ ขอให้มาพิจารณาการกระจายรายได้ที่แล้มาแล้วในอดีตว่ามีลักษณะอย่างไร

รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรจำแนกโดยอาชีพ

อาชีพ	ปี		เปอร์เซ็นต์การเพิ่มขึ้น ของรายได้
	๒๕๐๔	๒๕๐๙	
เกษตรกรรม	๑,๐๕๐	๑,๒๐๐	๑๔
เหมืองแร่	๑,๗๐๐	๑๕,๘๐๐	- ๗
อุตสาหกรรม	๔,๗๐๐	๘,๔๐๐	๗๙
การก่อสร้าง	๑๔,๐๐๐	๑๖,๖๐๐	๑๙
การไฟฟ้าและประปา	๑๑,๔๐๐	๑๒,๒๐๐	๗
การขนส่งและคมนาคม	๑๐,๖๐๐	๑๒,๓๐๐	๑๖
การพาณิชย์กรรม	๙,๐๐๐	๙,๒๐๐	๒
รัฐบาลและการบริการอื่น ๆ	๕,๘๐๐	๗,๙๐๐	๓๖

หมายเหตุ การคำนวณของตารางนี้ได้ตัวเลขมาจาก สถิติประชากร จากหนังสือ Thailand Statistical Year Book สถิติรายได้ประชาชาติจำแนกตามสาขาอาชีพต่าง ๆ และสถิติแรงงานปี ๒๕๑๑ ซึ่งจำแนกแรงงานที่มีอยู่ในสาขาอาชีพต่าง ๆ

ถ้าหากจะมีแนวโน้มในทางที่จะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ในรูปที่จะไม่แตกต่างกันมากแล้ว เปอร์เซ็นต์การเพิ่มขึ้นของรายได้ที่สูงอยู่แล้วไม่ควรจะสูงกว่าเปอร์เซ็นต์การเพิ่ม

ชั้นของรายได้ที่ต่ำ จากตัวเลขในตารางข้างบนนี้ รายได้ของเกษตรกรตกต่ำที่สุดแต่เปอร์เซ็นต์การเพิ่มของรายได้ของเกษตรกรไม่สูงที่สุด ยังมีรายได้ของอาชีพอื่น ๆ อีกหลายอาชีพที่สูงขึ้นกว่ามากทั้ง ๆ ที่เริ่มต้นด้วยรายได้สูงกว่าอยู่แล้ว อาชีพเหล่านั้นได้แก่อาชีพในทางอุตสาหกรรม การก่อสร้าง การคมนาคม และบริการ ส่วนอาชีพที่มีเปอร์เซ็นต์การเพิ่มต่ำกว่าก็มี การพาณิชย์กรรม การไฟฟ้า ประปา และเหมืองแร่ สำหรับเหมืองแร่รายได้กลับลดลงด้วยซ้ำไป แต่อาชีพเหมืองแร่รายได้สูงสุดอยู่แล้ว การที่รายได้ลดลงถึงแม้จะไม่เป็นผลดีในทางเศรษฐกิจแต่ในรูปของการกระจายรายได้ก็นับว่าเป็นสาขาอาชีพเดียวที่มีความโน้มเอียงในทางที่จะไปสู่การเท่าเทียมกันของรายได้ (Equality of Income.)

ขอให้นำมาพิจารณาดูว่าอะไรเป็นสาเหตุของความแตกต่างเหล่านี้ สิ่งที่เห็นได้ชัดก็คือทุน ในการอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนมากผลตอบแทนย่อมจะสูงมาก ตัวอย่าง เช่นอุตสาหกรรมเหมืองแร่ เป็นอุตสาหกรรมที่เรียกได้ว่าใช้ทุนมากกว่าอุตสาหกรรมประเภทใดทั้งหมดที่มีอยู่ในประเทศไทยจึงเริ่มด้วยรายได้ที่สูงที่สุด แต่เนื่องจากความแตกต่างของราคาผลผลิตทำให้รายได้ลดลง ส่วนในสาขาที่กำลังขยายตัว เป็นต้นว่า การอุตสาหกรรม การก่อสร้าง การคมนาคม และขนส่ง เหล่านี้ย่อมเห็นได้ชัดว่าเป็นอาชีพที่ใช้ทุนเป็นจำนวนมาก มากกว่าสาขาอาชีพอื่น ๆ ที่น่าสนใจก็คืออาชีพเกี่ยวกับการไฟฟ้าและประปา ซึ่งน่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้นสูงรวดเร็วเช่นกัน แต่มิได้เพิ่มรวดเร็วเพราะอาชีพเหล่านี้ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยข้าราชการรัฐวิสาหกิจ ซึ่งถือว่าเป็นสาธารณูปโภค รายได้จึงถูกกดให้ต่ำกว่าราคาสลัด การเพิ่มขึ้นของรายได้จึงไม่สูงนัก อุตสาหกรรมน้อยกลับไปเป็นต้นทุนการผลิตของสาขาอื่น ๆ ดังนั้น ถ้าหากราคาสูงแล้วก็จะกระทบกระเทือนการผลิตของสาขาอื่น ๆ ส่วนสาขาอาชีพสุดท้ายที่รายได้เพิ่มขึ้นสูงเท่ากันได้แก่อาชีพบริการ ปกติแล้วเพียงอาชีพรับราชการอย่างเดียวรายได้จะไม่เพิ่มขึ้นมากนัก แต่ในระยะหลังจากที่ได้มีการพัฒนาได้อาชีพใหม่ ๆ ทางด้านบริการ เช่น โรงแรมและภัตตาคาร สถานพักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ อาชีพแพทย์ และทนายความ ซึ่งเป็นอาชีพที่อาจจะไม่ต้องใช้ทุนมาก แต่ก็มีการลงทุนเกี่ยวกับการศึกษาค่อนข้างสูงมาก อาชีพเหล่านี้จึงเป็นอาชีพที่ใช้ทุนมากเช่นกัน

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่าทุนเริ่มมามีบทบาทที่สำคัญในการที่จะทำให้การกระจายรายได้ยิ่งแตกต่างกันไปมากขึ้น แต่แนวโน้มที่เห็นอยู่เช่นนี้จึงมองไม่เห็นว่าการกระจายรายได้จะเป็นไปในรูปที่พึงปรารถนาได้ในระยะเวลาอันสั้น เพราะมีแนวโน้มที่เห็นได้ชัดระหว่างการแตกต่างของรายได้ในอาชีพอย่างอื่น

เทียบรายได้เกษตรกรกรรมและรายได้อาชีพอื่น ๆ

	๒๕๐๔	๒๕๐๗	เปอร์เซ็นต์การเพิ่ม
เกษตรกรกรรม	๑,๐๕๐	๑,๒๐๐	๑๔
อาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกรกรรม	๗,๖๕๐	๙,๖๐๐	๒๕

ถ้าหากแนวโน้มยังเป็นอยู่ในลักษณะเช่นว่านี้ รายได้ของเกษตรกรจะถูกทิ้งห่างออกไปทุกที ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นได้ เพราะการพัฒนาอุตสาหกรรมถ้าปราศจากการพัฒนาการเกษตรซึ่งเป็นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจแล้ว จะต้องมีโอกาสหนึ่งที่เศรษฐกิจจะต้องหยุดชะงัก แต่ถ้าหากเรามองดูทางด้านสวัสดิภาพของสังคม ถ้าหากเรายอมรับทฤษฎี Diminishing Utility of Money และยอมรับให้มีการเปรียบเทียบระหว่างบุคคลแล้ว ก็จะเห็นว่าการกระจายในลักษณะดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดสวัสดิภาพของสังคมถึงจุดสูงสุด และก่อนที่จะถึงจุดนั้นอาจเกิดจากความเลื่อมล้ำต่ำสูงของรายได้ในชนบทและในกรุง ปัญหาเช่นว่านี้นักได้แก้ปัญหาแทรกซึมของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในชนบทไทย ซึ่งเป็นปัญหาที่ทวีความสำคัญมากขึ้น โดยรัฐบาลจะต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากในการปราบปราม เป็นการบ่อนทำลายความก้าวหน้าอย่างมั่นคงในทางเศรษฐกิจ แทนที่รัฐบาลจะใช้จ่ายเงินเพื่อการนี้ ถ้าหากรัฐบาลหาทางที่จะทำให้ความแตกต่างเช่นว่านี้ลดลงก็จะเป็นการแก้ปัญหาได้อีกหนึ่งทางหนึ่ง และการแก้ปัญหาในลักษณะดังกล่าว จะเป็นการเพิ่มความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ

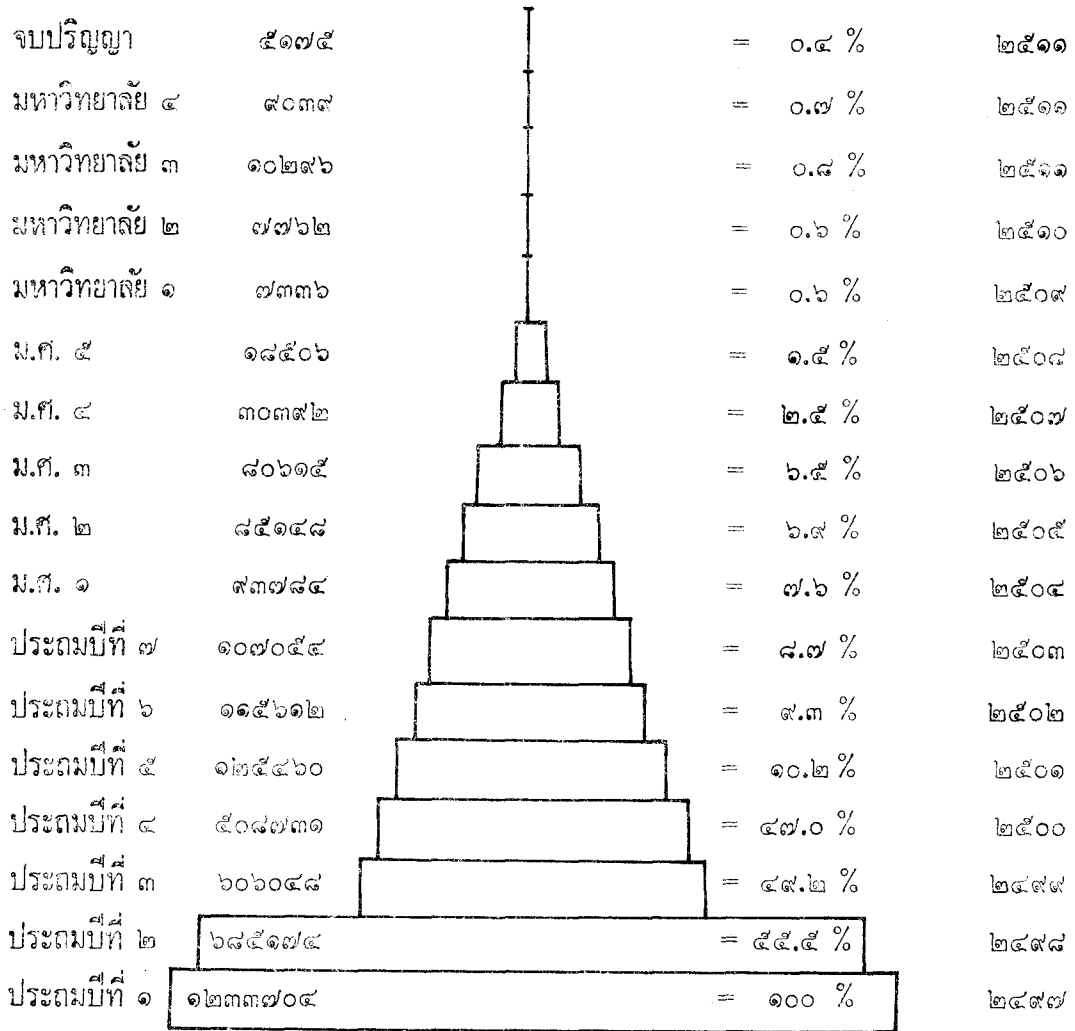
ของประเทศ แทนที่จะเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศดังเช่นวิธีการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

วิธีการที่รัฐบาลจะช่วยให้ความแตกต่างนี้ลดลง ก็โดยวิธีการกระจายรายได้ (Income Redistribution) การที่รัฐบาลได้ใช้จ่ายเงินไปในการศึกษานี้ ก็เป็นรูปหนึ่งของวิธีการกระจายรายได้ ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๐๔ จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๐ ในระยะเวลา ๖ ปีรายจ่ายของรัฐบาลเพิ่มขึ้นเกือบ ๓ เท่าตัว คือ จาก ๖,๗๑๗ ล้านบาทมาเป็น ๑๘,๔๘๐ ล้านบาท ในระยะดังกล่าว การเพิ่มขึ้นของการชำระเงินกู้ยืมได้เพิ่มขึ้นในระบอบเดียวกันคือเพิ่มจาก ๙๔๒ ล้านบาทในปี ๒๕๐๔ เป็น ๑,๖๗๒ ล้านบาท ในปี ๒๕๑๐ รายจ่ายของรัฐบาลในปี ๒๕๑๐ นั้นตกประมาณเกือบ ๖๐๐ บาท ต่อหัว ฉะนั้น จึงมีอิทธิพลพอสมควรที่จะให้การกระจายรายได้ มีลักษณะใกล้เคียงกันมากขึ้น

ขอให้พิจารณาดูถึงรายจ่ายของรัฐบาลในการศึกษา รายจ่ายทางค่านี้นับว่าเป็นลำดับสำรองมาจากรายจ่ายทางเศรษฐกิจเรื่อยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ จนถึง ๒๕๑๐ ถึงแม้จะเป็นเพียงประมาณ ๑๕ - ๒๐% ของรายจ่ายทั้งหมดก็ตาม ก็ยังนับว่าเป็นยอดรายจ่ายที่สูงยอดหนึ่งของรัฐบาล แต่ที่น่าสังเกตก็คือรายจ่ายในยอดนี้มีได้เพิ่มขึ้นถึง ๓ เท่าตัวในระยะเวลาเดียวกันรัฐบาลมุ่งไปใช้ในทางเศรษฐกิจมากกว่า ซึ่งขยายเกิน ๓ เท่าตัว ก่อนที่จะได้มีการพิจารณาว่ารัฐบาลได้จ่ายเงินยอดนี้ให้แก่ใคร อย่างไรบ้าง ขอให้เราหันมาพิจารณาถึงโครงร่างในการศึกษาของประเทศดูบ้าง ทุก ๆ คนอาจจะคุ้นเคยกับคำว่า ปีระมิต ในทางศึกษาแล้ว แต่เพื่อเป็นการเตือนความจำจะได้คัดลอกมาให้เห็น ณ ที่นี้อีกครั้งหนึ่ง

ตัวเลขที่แสดงนี้มีใช้ลักษณะของปีระมิตการศึกษาโดยทั่วไป เพราะปกติแล้วจะแสดงเป็นตัวเลข Cross Section ของแต่ละปี แต่ตัวเลขนี้จะแสดงให้เห็นเด่นชัดว่าเพราะแสดงให้เห็นถึงจำนวนนักเรียนในปีถัดมาทุกปี แต่ข้อเสียของสองวิธีนี้ก็คือ ยังไม่สามารถที่จะแยกจำนวนนักเรียนที่เรียนซ้ำชั้นกับจำนวนนักเรียนที่ได้เลื่อนชั้นไปจริง ๆ ตัวเลขของการเลื่อนชั้นจึงเป็นตัวเลขที่คาดคะเนสูงเกินไป ถ้าหากคำนวณหาโอกาสของนักเรียนที่จะก้าวไปจากชั้นการ

ศึกษาระดับต่าง ๆ ก็จะมีผิดความจริงไปในทางคาดคะเนสูงเกินไปบ้าง แต่วิธีนี้เป็นวิธีที่ถูกต้องที่สุดในการแสดง Pyramid การศึกษา ตัวเลขสำหรับมหาวิทยาลัยตั้งแต่ปีที่ ๓ ขึ้นไปไม่มีตัวเลขเลย ปี ๒๕๑๑ จึงใช้ตัวเลขของปี ๒๕๑๐ โดยถือเป็นตัวเลขโดยประมาณของปี ๒๕๑๑

ที่มา สถิติการศึกษา ซึ่งจัดทำโดย Professor Mark Blaug ในบทความของสภาการศึกษา ฯ เรื่อง "The State of Educational Planning in Thailand" หน้า ๓ รวมกับสถิติการศึกษาที่จัดพิมพ์โดยสภาการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ปี ๒๕๐๗ ถึง ๒๕๑๑

และ ๒๕๑๓ ซึ่งตัวเลขจริงของปีเหล่านี้ควรจะสูงกว่านี้ ตัวเลขของมหาวิทยาลัยปีที่ ๓ ก่อนข้างจะสูงเพราะความผิดพลาดในการนับ รวมกับปัญหาสถิตินักศึกษาที่ตกค้างมามาก

จากตัวเลขดังกล่าวเราก็พอที่จะมองเห็นภาพได้ว่า ในจำนวนนักเรียนที่เริ่มเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ในปี ๒๔๙๗ จบชั้นประถมปีที่ ๔ ในปีการศึกษา ๒๕๐๐ จะมีนักเรียนไม่เกินหนึ่งคนของทุก ๆ สองคนที่เข้าเรียนไป ตัวเลขนี้เป็นตัวเลขหลังจากที่ได้มีการพยายามที่จะปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาในระดับนี้อยู่แล้ว เนื่องจากการศึกษาในระดับดังกล่าวเป็นระดับเริ่มต้นของการศึกษา จึงเป็นตัวเลขที่น่าจะวิตกมาก และการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาในระดับนี้จึงควรที่จะได้พยายามดำเนินการต่อไป ถึงชั้นมัธยมศึกษา ๓ (มัธยม ๖) ผู้ที่เริ่มต้นจากชั้นประถมหนึ่งจะรอดไปได้ไม่เกิน ๑ คน จากทุก ๆ ๑๕ คน ที่เข้าเรียน ตัวเลขนี้เมื่อเทียบกับตัวเลขผู้จบจากชั้นประถมปีที่ ๔ ได้ประมาณ ๑ คน ทุก ๆ ๖ คน ที่จบประถมปีที่ ๔ เมื่อมาถึงชั้นมัธยมศึกษา ๕ (มัธยม ๘) ก็ปรากฏว่าเทียบกับประถมหนึ่งแล้วเหลือเป็น ๑ จาก ๖๗ คน แต่ถ้าหากจะเทียบกับ ม.ศ. ๓ แล้ว ประมาณ ๑ ใน ๕ ซึ่งแสดงว่าผู้สำเร็จการศึกษาในระดับ ม.ศ. ๓ ได้ออกจากการศึกษาสายสามัญไปมาก ครั้นมาถึงระดับผู้จบการศึกษามหาวิทยาลัย จำนวนได้ลดลงเป็น ๑ ใน ๒๖๗ คน ของผู้ที่เข้าเรียนในชั้นประถมปีที่ ๑ ดังนั้นถ้าหากพบเด็กคนหนึ่งที่ไม่เห็นก็ตามถ้ากำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมปีที่ ๑ ก็พอจะทำนายได้ว่าโอกาสที่เขาจะจบปริญญาชั้นเพียง $\frac{๑}{๒๖๗}$ เท่านั้นเอง ความจริงข้อนี้จะเป็นอย่างไรขอให้มาพิจารณาดูในรายละเอียดยิ่งขึ้น

ในจำนวนนักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้นประถมปีที่ ๑ นั้น ถ้าหากคำนวณอย่างคร่าว ๆ ว่า เกษตรกรไทยในปี ๒๕๙๗ มีประมาณ ๘๐% ของประชากรทั้งหมด ฉะนั้นประมาณ ๙๘๖, ๙๖๓ จึงเป็นบุตรหลานของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร ครั้นพอถึงชั้นประถมปีที่ ๔ จำนวนได้ลดลงกว่า ๕๐% ซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งอาจจะมีปัญหาเรื่องตัวของนักเรียนประกอบกันด้วย แต่ถ้าจะพิจารณาดูให้ละเอียดลงไปแล้ว เปอร์เซนต์ที่สอบได้ผ่านชั้นต่างๆ ในระดับประถมศึกษา ของลูกหลานผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมอาจจะต่ำกว่า

นี้ แต่คงไม่มากเพราะส่วนใหญ่ของนักเรียนก็คงเป็นบุตรหลานของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากไม่มีตัวเลขแน่นอนจึงไม่สามารถยืนยันได้ แต่จากสถิติการศึกษาของกระทรวงศึกษา นั้นปรากฏว่าประมาณ ๑๐-๑๕% ของโรงเรียนในระดับนี้เป็นโรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียน สารีตซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนเหล่านี้คงจะมาจากครอบครัวของผู้ที่ได้ประกอบอาชีพ ในการเกษตรและเปอร์เซ็นต์การสอบตกก็คงจะน้อยกว่านี้ ครั้นมาถึงระดับชั้นประถมศึกษาตอน ปลาย (ประถม ๕ ถึง ประถม ๗) โรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนสารีตรับนักเรียนเข้าไปประมาณ ๕๐% ของนักเรียนที่จบประถมศึกษาทั้งหมด ถ้าหากประมาณว่านักเรียนชั้นประถมปีที่ ๔ ๕๐๘, ๗๓๑ ในปี ๒๕๐๐ จบการศึกษาทางสิ้น และ ๗๕% เป็นบุตรหลานของผู้ประกอบอาชีพการเกษตร (ซึ่งความจริงอาจจะต่ำกว่านั้น) จะมีนักเรียน ๓๘๑,๕๔๘ ที่จบประถมปีที่ ๔ และที่เป็นบุตร หลานเกษตรกร และอีก ๑๒๗,๑๘๓ เป็นบุตรหลานของผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ครั้นมาถึง ชั้นประถมปีที่ ๕ ผู้ที่จะเรียนต่อไปซึ่งเป็นบุตรหลานเกษตรกรจะลดลงอย่างรวดเร็ว สมมุติ ว่า ประมาณ ๘๐% ของนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลเป็นนักเรียนที่มาจากครอบครัวทางการ เกษตร ในปี ๒๕๐๑ ซึ่งมีนักเรียนประถมปีที่ ๕ ทั้งสิ้น ๑๒๕,๔๖๐ จะเป็นนักเรียนจากครอบครัว เกษตร ประมาณ ๕๐,๑๘๔ คน เป็นนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีอาชีพอื่น ๆ ๗๕,๒๗๖ คน ดังนั้นจะเห็นได้ว่านักเรียนที่จบประถมปีที่ ๔ ที่มาจากครอบครัวเกษตรกรจะเรียนต่อประถม ปีที่ ๕ เพียง ๑ คน จากทุกๆ ๘ คน ที่จบประถม ๔ เทียบกับอาชีพอื่น ๆ แล้วเพียงประมาณ ๑ คน จากทุกๆ ๒ คนเท่านั้น ที่เริ่มเป็นช่วงห่างที่บุตรหลานผู้มีอาชีพการเกษตรเริ่มแตก ต่างจากบุตรหลานของผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ ครั้นมาถึงในระดับ ม.ศ. ๕ นักเรียนที่มาจากครอบครัว ขาวนาจะลดลงมาก จากสถิติของการสอบร่วมเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๑๑ - ๒๕๑๒ นั้น จากผู้ที่เข้ามาสมัครสอบมีลักษณะดังนี้

จากส่วนกลาง	๑๔,๑๕๔
รัฐบาล	๕,๕๙๐
ราษฎร์	๘,๕๖๔

ส่วนภูมิภาค	๔,๘๘๐
รัฐบาล	๓,๖๒๗
ราษฎร์	๑,๒๕๓
สมัครสอบ	๑,๐๘๐

ในส่วนกลางนั้นก็คงจะมีนักเรียนที่มาจากครอบครัวเกษตรกรอยู่บ้าง แต่คงไม่มากนัก ส่วนในภูมิภาคนั้นก็คงจะมีมากกว่า เนื่องจากไม่มีข้อบังคับแน่นอน สมมุติว่า ๘๐% ของนักเรียนรัฐบาลในส่วนภูมิภาคจากครอบครัวเกษตรกร ซึ่งข้อสมมุตินี้เห็นว่าสูงแต่ยอมให้เป็นการถ่วงเฉลี่ยกับนักเรียนจากครอบครัวเกษตรกรในส่วนกลาง และนักเรียนในโรงเรียนราษฎร์ในส่วนภูมิภาค ส่วนนักเรียนสมัครสอบนั้นส่วนใหญ่เป็นพวกมาจากครอบครัวที่ประกอบการค้าและไม่มีโอกาสเรียนในขณะยังเล็ก เนื่องจากต้องช่วยบิดามารดาประกอบการค้า แต่เนื่องจากอยู่ใกล้ชีวิตวงการศึกษามองเห็นความจำเป็นของการศึกษา จึงได้พยายามฝึกฝนตนเองเมื่อมีโอกาสขึ้นมา กลุ่มนี้จึงนับว่ามีน้อยมากที่จะมาจากครอบครัวเกษตรกร จากจำนวนยอดรวมทั้งหมด ๒๐,๙๓๔ ประมาณจากหลักการข้างบนนี้ว่า ๒,๘๐๒ มาจากครอบครัวเกษตรกร ถ้าหากจะคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็ตกประมาณ ๑๐% ดังนั้น จากจำนวนนักเรียน ม.ศ. ๕ ๑๘,๕๐๖ คน ประมาณ ๑,๕๕๑ คนจึงมาจากครอบครัวเกษตรกร และ ๑๖,๖๕๕ มาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ทั้งนี้ถ้าหากจะเทียบจำนวนเด็กที่มาจากครอบครัวชาวนาแล้วรอดไปถึง ม.ศ. ๕ กับเด็กที่มาจากครอบครัวอื่น ๆ นั้น จะเทียบได้ดังนี้ คือ เด็กที่มาจากครอบครัวเกษตรกร ๕๓๓ จึงจะมีโอกาสเรียนไปได้ถึงชั้นม.ศ. ๕ ๑ คน เทียบกับบุตรของผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งมีโอกาสเรียน ม.ศ. ๕ ๑ คน จากทุก ๆ ๑๕ คน โอกาสของบุตรผู้ประกอบอาชีพอื่นที่จะได้มีโอกาสศึกษาถึง ม.ศ. ๕ จึงดีกว่าบุตรของผู้ประกอบการเกษตรถึง ๓๖ เท่า ถ้าจะหันมาคิดถึงผู้ที่มีโอกาสเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ซึ่งคำนวณโดย อาจารย์ยุคม เกิดพิบูลย์^๖ จะเห็นได้ว่าจำนวนยิ่งเลวลงไปมากกว่านี้อีก กล่าวคือ ในจำนวนประชากร ๑๐๐,๐๐๐ จะมีนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเพียง ๒ คนเท่านั้นที่มาจากครอบครัวเกษตรกร เทียบกับ ๑๐๕ คน จากครอบครัวที่ประกอบกิจ

(๖) Udom Kerdpibule Education and Social Stratification : A Thai Study Department of Economics, Kasetsart University, November 1970

การของตนเอง ๗๒ คนที่มาจากครอบครัวซึ่งรับราชการ และ ๑๐ คนจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างอย่างอื่น เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ อาจารย์อุตม์ชี้แจงว่าอาจจะเป็นเพราะคุณภาพของโรงเรียนในต่างจังหวัดซึ่งมีคุณภาพต่ำกว่าประการหนึ่ง และข้อสอบเข้ามหาวิทยาลัยออกในทำนองความรู้รอบตัวมาก ซึ่งเป็นการลำเอียงที่เข้าข้างเด็กที่มาจากครอบครัวที่อยู่ในเมืองมากกว่าชนบท ดังนั้นจากการคำนวณหาความน่าจะเป็นที่คำนวณไว้เดิม คือทุก ๆ ๒๗/๖ คน ควรจะมีเด็กที่มีโอกาสสอบเข้ามหาวิทยาลัย ๑ คน ถ้าเด็กคนนั้นเป็นบุตรหลานของผู้ประกอบการเกษตร โอกาสจะลดลงไปจากนี้อีกมาก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเกือบเป็นการสิ้นหวังที่จะเห็นบุตรหลานชาวนาเข้าไปเรียนในมหาวิทยาลัย ถ้ามองจากค่านของชาวนาแต่ละคน^๗

หลังจากได้พิจารณาถึงโครงสร้างของนักเรียนแล้ว ขอให้หันมาพิจารณาการใช้จ่ายของรัฐบาลว่ามีการกระจายในลักษณะใดบ้าง เมื่อหาค่าเฉลี่ยระหว่างปี ๒๕๐๔ ถึง ๒๕๑๐ งบประมาณที่รัฐบาลใช้จ่ายเพื่อการศึกษาทั้งสามระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย แยกได้ดังนี้ ประถมศึกษางบประมาณ ๖๗% มัธยมศึกษา ๑๕% และมหาวิทยาลัย ๑๘% เมื่อเป็นเช่นนี้ขอให้คิดตามดูต่อไปว่าผู้ใดได้ประโยชน์อย่างไร เราได้เห็นแล้วว่าในการศึกษาชั้นประถมต้นนั้น นักเรียนมาจากครอบครัวเกษตรกรประมาณ ๘๐% แต่เนื่องจากนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพอย่างอื่นใช้บริการโรงเรียนราษฎร์ประมาณ ๑๐% ดังนั้นในระดับ ๔ ปีแรกนั้น นักเรียนที่มาจากครอบครัวเกษตรกรจะได้รับประโยชน์ประมาณ ๘๘% ของงบประมาณรัฐบาล และนักเรียนจากครอบครัวอื่น ๆ จะได้ประโยชน์ประมาณ ๑๒% ครั้นมาถึงประถมตอนปลาย จำนวนนักเรียนที่มาจากครอบครัวเกษตรกรจะลดลง แต่นักเรียนที่มาจากครอบครัวอื่น ๆ จะใช้บริการของโรงเรียนราษฎร์มากกว่า ในชั้นประถมตอนปลายนี้ นักเรียนที่มาจากครอบครัวเกษตรกรจะได้ประโยชน์จากงบประมาณของรัฐบาล ประมาณ ๗๕% ส่วนนักเรียนที่มาจากครอบครัวอื่น ๆ จะได้ประโยชน์ประมาณ ๒๕% ครั้นมาถึงระดับมัธยมศึกษา

(๗) คำกล่าวข้างต้นนี้อาจจะเกินเลยไปจากความจริงบ้าง เนื่องจากพิจารณาการศึกษาสามมหาวิทยาลัยอย่างเดียว ความจริงแล้วยังมีสายอาชีพศึกษา และฝึกหัดครูซึ่งมีนักเรียนในสาขาเหล่านี้มาจากครอบครัวเกษตรกรเป็นจำนวนมากเหมือนกัน แต่ได้ตัดทิ้งไปเพื่อความสะดวกในการพิจารณา

นักเรียนที่มาจากครอบครัวเกษตรกรได้รับประโยชน์จากงบประมาณของรัฐบาลเพียง ๓๒ % ส่วนนักเรียนจากครอบครัวอื่น ๆ ได้ประโยชน์ ๖๘ % ครั้นถึงระดับมหาวิทยาลัย อัตราส่วนได้ลดไปเหลือเพียง ๙ % ต่อ ๙๑ % ถ้าหากแสดงเป็นตารางแล้วจะได้ตัวเลขดังนี้

ประโยชน์ที่นักเรียนจากครอบครัวต่าง ๆ ได้รับ
ในรูปของงบประมาณการศึกษาของรัฐบาล คิดเป็นเปอร์เซ็นต์

	ครอบครัวเกษตรกร	ครอบครัวที่ไม่ใช่ เกษตรกร	เปอร์เซ็นต์
ประถมศึกษาต้น	๓๓	๕	๓๘
ประถมศึกษาปลาย	๒๒	๗	๒๙
มัธยมศึกษา	๙	๑๑	๑๕
มหาวิทยาลัย	๒	๑๖	๑๘
รวม	๖๑	๓๙	๑๐๐

จะเห็นได้ว่าครอบครัวเกษตรกรได้รับประโยชน์จากการจัดสรรงบประมาณรวมทั้งสิ้น ๖๑ % และครอบครัวที่ไม่ใช่เกษตรกรได้รับการจัดสรรจากรัฐบาลในรูปการจ่ายเงิน (Redistribution) ๓๙ %

เมื่อพิจารณาจากทางด้านกระจายรายได้แล้ว ขอให้ย้อนกลับมาดูว่าใครเป็นผู้เสียภาษีอากรให้กับรัฐบาลบ้าง รายได้ของรัฐบาลส่วนใหญ่มาจากภาษีอากรซึ่งประมาณ ๘๗ % ของรายรับทั้งหมดของรัฐบาล ในยอดภาษีอากรนี้ได้แบ่งจำแนกออกเป็น ภาษีเงินได้ ภาษีการขายทั่วไป ภาษีการขายเฉพาะ ซึ่งจำแนกเป็นภาษีโภคภัณฑ์ภายใน ภาษีทรัพยากรธรรมชาติ ภาษีสินค้าเข้าออก ภาษีสักขณและการอนุญาต และภาษีสักขณะอื่น ๆ^๘

ในเรื่องนี้ภาษีอากรที่เราต้องการศึกษา คือ ภาษีอากรที่ตกอยู่กับเกษตรกรโดยตรง และภาษีอากรที่ตกอยู่กับบุคคลอาชีพอื่น ๆ ก่อนอื่นอาชีพในทางเกษตรกรรมตามคำจำกัด (๘) คุ้ได้จากรายละเอียดของงบประมาณประจำปี ของทุกปี ซึ่งเป็นเอกสารจัดพิมพ์โดยสำนักงบประมาณ

ความในคินี้หมายถึงผู้มีอาชีพในการเพาะปลูก ทำป่าไม้ เลี้ยงสัตว์ และล่าสัตว์ด้วย สำหรับอาชีพเพาะปลูกโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพการทำนาในประเทศไทย ชาวนาไทยได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ ดังนั้น ในหมวดแรก คือภาษีเงินได้ทั้งของบุคคลธรรมดาและห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล จึงเป็นภาษีที่ชาวนาไม่ต้องรับภาระภาษีแต่อย่างใด แต่ชาวนาไปเสียภาษีในรูปอื่นๆ คือ ค่าพรีเมียมข้าว และอากรข้าว สำหรับในคินี้เราก็คงไปถึงเกษตรกร จึงต้องรวมผู้ประกอบอาชีพ ในทางเกษตรอื่นๆ ด้วย ภาระภาษีที่ผู้ประกอบอาชีพเหล่านี้ต้องรับโดยตรงก็ได้แก่ ค่าภาคหลวงไม้ประเภทต่างๆ ค่าอากรยาง ซึ่งปีหนึ่งๆ มีเป็นจำนวนไม่น้อย อากรหนังสือ อากรไม้ ซึ่งรวมอยู่ในยอดอากรขาออก ซึ่งเฉลี่ยแล้วตกประมาณปีละ ๔๐๐ ล้านบาท แต่เนื่องจากตัวเลขที่เก็บได้จากยอดนี้ไม่ค่อยสม่ำเสมอ ในการคำนวณจึงมิได้นำเข้ามาพิจารณา ในการคำนวณจำแนกภาระภาษีนี้นั้น ก็คำนวณจากการเอายอดเงินภาษีอากรทั้งหมดที่รัฐบาลเก็บ ไปหักออกจากภาษีรายได้ซึ่งชาวนาไม่ต้องเสีย หักค่าพรีเมียมข้าว และอากรข้าว ซึ่งชาวนาเป็นผู้รับภาระภาษีโดยตรง ที่เหลือจึงเป็นภาษีทางอ้อมทั้งหมดที่เสียโดยทั้งชาวนาและผู้ประกอบอาชีพอย่างอื่น ๆ เนื่องจากภาษีทางอ้อมนี้เป็นภาษีที่มีลักษณะไม่ใช่ภาษีก้าวหน้า ทุกคนเสียในอัตราเท่าเทียมกันหมด ดังนั้น จึงประมาณได้ว่า ชาวนาเสียภาษีให้รัฐบาลเป็นสัดส่วนกับรายได้ที่ชาวนาได้รับทั้งหมด เนื่องจากรายได้เฉลี่ยจากปัจจัยในทางการเกษตร ระหว่างปี ๒๕๐๔ - ๒๕๐๙ เกษตรกรมีรายได้ประมาณ ๓๓% ของรายได้ประชาชาติทั้งหมด จึงประมาณว่าเกษตรได้เสียภาษีในรูปภาษีการขาย ประมาณ ๓๓% แต่เนื่องจากค่าพรีเมียมข้าวกับอากรข้าวที่รัฐบาลเรียกเก็บไปจากชาวนาสูงกว่าภาษีรายได้ซึ่งชาวนามิได้เสียทุกปี เฉลี่ยตั้งแต่ปี ๒๕๐๐ จนถึงปี ๒๕๑๒ รัฐบาลได้เก็บภาษีไปจากชาวนามิทั้งสิ้นเป็นจำนวน ๓๗% ของเงินภาษีอากรทั้งหมดที่เก็บได้ และเก็บจากบุคคลอื่นที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ประมาณ ๖๓% แต่เนื่องจากยังมีได้รวมอากรขาออกต่างๆ ที่เกษตรกรตามคำจำกัดความในคินี้ หมายถึงเป็นผู้ต้องรับภาษีประกอบกับภาษีทางอ้อมบางประการ ชาวนาอาจจะต้องรับภาระเป็นส่วนใหญ่เพราะเป็นผู้บริโภคสินค้าประเภทนั้นแต่เพียงผู้เดียว เนื่องจากจำนวนของชาวนามิมากกว่า ความโน้มเอียงในการที่จะรับภาระภาษีทางอ้อมเพิ่มขึ้นมากกว่าสัดส่วนของรายได้จึงมีมากกว่า ดังนั้นในที่สุด

อาจจะพอประมาณได้ว่า ชาวนารับภาวะภาษีอากรประมาณ ๔๐% ในขณะที่บุคคลผู้ซึ่งประกอบอาชีพอย่างอื่นรับภาวะภาษีเพียง ๖๐%

ถ้าหากจะมองทางค่านาภาษีแต่เพียงอย่างเดียว ก็ย่อมไม่เป็นการยุติธรรมแต่แรกแล้ว ที่ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะต้องรับภาษีหนักเช่นนี้ เพราะเขาได้รับเพียง ๓๓% แต่ต้องเสียภาษีถึง ๔๐% ภาษีที่เก็บจากผู้ประกอบอาชีพอื่นจึงสูงเกินไป ดังนั้น สาขาเกษตรกรรมของไทยเป็นสาขาที่ถูกเก็บภาษีมากเกินไป แทนที่จะเป็นการเก็บภาษีน้อยเกินไป อย่างที่นักทฤษฎีหลายท่านเข้าใจ เมื่อมองแต่เพียงผิวเผินว่าชาวนาเสียภาษีในรูปค่าพรีเอมิยมข้าวแต่เพียงอย่างเดียว ความไม่สมควรมีนี้น่าหนักมากขึ้น เมื่อผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรมีฐานะเป็นผู้มีรายได้ต่ำของสังคม ดังนั้น ลักษณะของโครงสร้างของภาษีจึงขาดความยุติธรรมเป็นอย่างยิ่งในเมื่อผู้มีรายได้น้อย และมีเป็นจำนวนมากในสังคมต้องเสียภาษีในอัตราที่สูง ในขณะที่ผู้มีรายได้สูงและมีจำนวนไม่มากนักในสังคมกลับเสียภาษีในอัตราที่ต่ำ อย่างไรก็ตามข้อแย้งในข้อนี้ว่า ยอดภาษีรายได้ที่ต่ำนั้นเป็นเพราะว่ามีได้รวมภาษีจากข้าราชการซึ่งรัฐบาลเป็นผู้จ่ายให้และหักเงินต้นทางจึงไม่มีปรากฏในยอดรับของภาษีเงินได้ ถ้าหากนำยอดนี้มาคิดรวมเข้าด้วยกันแล้วก็อาจจะเอาไปหักล้างกับยอดอากรขาออกสำหรับสินค้าเกษตรอื่น ๆ ก็อาจจะหักล้างกันไปได้ เพราะจำนวนข้าราชการในประเทศไทยมีทั้งสิ้นประมาณ ๓ แสนคน ในจำนวนนี้ประมาณ ๒ แสน ๖ หมื่นคนเป็นข้าราชการชั้นจัตวาซึ่งอัตราภาษีที่จะต้องเสียก็อยู่ในระดับต่ำอยู่แล้ว ดังนั้น ยอดภาษีจากบนี้จึงไม่ควรจะมีจำนวนสูงมากนัก

ดังนั้นเมื่อเทียบกับภาวะภาษีที่เกษตรกรเสียไปประมาณ ๓๗% กับการได้รับประโยชน์ทางการศึกษาในรูปที่รัฐบาลให้กลับมาในรูปของการศึกษา ที่จัดโดยรัฐบาลประมาณ ๖๑% ของค่าใช้จ่ายในการศึกษา จึงไม่ทำให้ลักษณะการกระจายรายได้ของผู้ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรมดีขึ้นแต่ประการใด นอกจากนั้นปัญหาของความเหลื่อมล้ำค่าสูงของรายได้เกษตรกรกับผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ ยังมีได้อยู่ที่การกระจายรายได้กลับในรูปของยอดค่างานรวมแต่เพียงอย่างเดียว เพราะถ้าคิดเป็นตัวเงินก็ตกประมาณปีละ ๑,๐๐๐ ล้านบาทที่ชาวนาจะได้รับโดยตรงจากงบประมาณการศึกษาของรัฐบาล เทียบกับภาษีของชาวนาในรูปของค่าพรีเอมิยมข้าวแต่เพียง

อย่างเดียวกันเสมอไปแล้ว ดังนั้นการได้เปรียบในรูปนี้ยังไม่มีประโยชน์เท่าใดเพราะไม่ได้ช่วยให้การกระจายรายได้ไปในทางที่ดีขึ้น ที่ร้ายที่สุดคือ โครงร่างของการศึกษาในปัจจุบันมิได้เป็นในรูปที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการกระจายในทางที่ดีขึ้น ตรงกันข้ามกับเป็นอุปสรรคต่อการกระจายรายได้ที่ดี เพราะการแก้ปัญหารายได้ต่ำในสาขาการเกษตรนั้น ส่วนหนึ่งก็โดยที่ส่งเสริมให้มีการถอนตัวของแรงงานจากการเกษตรให้มากขึ้นในอัตราที่สูงขึ้น การกระทำดังกล่าวได้ก็โดยการศึกษาคือเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้บุตรหลานผู้ประกอบการเกษตรได้มีความรู้กว้างขวางในสาขาวิชาชีพอื่น ๆ เพื่อที่จะได้หลุดพ้นไปจากอาชีพการเกษตรได้ แต่ระบบการศึกษาปัจจุบันแทนที่จะช่วยส่งเสริมกลับเป็นเครื่องขัดขวาง เพราะระบบการศึกษาในปัจจุบันไม่เปิดโอกาสให้บุตรหลานผู้ประกอบการในทางเกษตรได้ก้าวหน้าไปได้ เนื่องจากโอกาสที่จะรอดไปถึงระดับอุดมศึกษานั้นมีน้อยมาก ส่วนใหญ่ต้องหยุดการศึกษาแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ หรือต่ำกว่านั้น ที่เหลือรอดไปได้ก็จะต้องหยุดเพียงแต่ประถมปีที่ ๗ สาเหตุหนึ่งที่เป็นอุปสรรคก็คืองวดการศึกษาของบุตรหลานผู้ประกอบการในทางเกษตร คือต้นทุนในการศึกษาทั้งในก้อน Opportunity Cost และ Out of Pocket Cost สูงเกินไปกว่าที่เกษตรกรจะยอมรับภาระนั้นไป เรามีทางที่จะช่วยแก้ไขในเรื่อง Opportunity Cost ของชาวนาได้ไม่มากนักซึ่งจะกล่าวต่อไปภายหลัง แต่เราสามารถลด Out of Pocket Cost ได้โดยเพิ่มการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาออกไปให้ทั่วถึง โดยการเพิ่มงบประมาณให้แก่การศึกษาในชั้นประถมตอนปลายและมัธยมศึกษา จากตัวเลขที่แสดงไว้ในตาราง ประโยชน์ที่นักเรียนจากครอบครัวต่าง ๆ ได้รับ จะเห็นได้ว่าสำหรับครอบครัวเกษตรนั้น ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนปลายก็ยังไม่วายแรงนัก แต่เมื่อมาถึงระดับมัธยมศึกษา เปอร์เซนต์ที่ได้รับต่ำลงอย่างมาก ดังนั้นจึงจะต้องหาช่องทางสนับสนุนให้รัฐบาลได้ใช้จ่ายเงินเพื่อช่วยเหลือการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาให้มากขึ้น เพราะเป็นช่วงสำคัญที่ตัดโอกาสของชีวิตของบุตรหลานชาวนาให้มีโอกาสหนีไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่มีรายได้สูงกว่าได้ สมมุติว่าการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลแขนงอื่น ๆ ได้ทำไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้จัดไว้ตามลำดับความสำคัญก่อนหลังเรียบร้อยแล้ว โอกาสที่รัฐบาลจะไปเอาเงินมาจากด้านอื่น ๆ ก็ไม่มี การที่จะเพิ่มภาษีในสาขาอาชีพอื่น ๆ

ที่ไม่ใช่เกษตรกร รัฐบาลก็ไม้อาจจะทำได้เนื่องจากเกรงปัญหาทางการเมือง หรือเกรงว่าจะก่อให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจ เช่น ภาวะเงินเฟ้อ หรือเงินฝืด ถ้าหากเป็นกรณีเช่นนั้นก็อาจจะแก้ไขได้โดยหันมาค้ำจุนค่าใช้จ่ายทางการศึกษาเอง ก่อนอื่นกระทรวงศึกษาธิการอาจจะทำได้โดยการเอาเงินที่จะใช้สำหรับโครงการอาชีวศึกษามาเป็นการใช้จ่ายเพื่อมัธยมศึกษา

ในปัจจุบันการอาชีวศึกษาในประเทศไทยยังไม่ประสบผลดีเท่าที่ควร เนื่องจากต้นทุนการผลิตต่อหัวของนักเรียนอาชีวศึกษานั้นค่อนข้างสูง นอกจากต้องใช้เครื่องมือเข้าประกอบการสอนมากมาย จากตัวเลขในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ซึ่งเป็นปีที่ตัวเลขนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมีจำนวนปกติ เนื่องจากนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระบบเก่าหมดไปแล้ว และตัวเลขงบประมาณของมหาวิทยาลัยชั้นสูงมากเนื่องจากการได้รับการสนับสนุน ตัวเลขค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยประมาณ ๑๓,๐๐๐ บาท เทียบกับนักเรียนอาชีวศึกษาซึ่งมีค่าใช้จ่าย ๕,๓๐๐ บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินเกือบครึ่งหนึ่งของนักศึกษามหาวิทยาลัย เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักเรียนมัธยมศึกษาประมาณ ๒,๐๗๐ บาท ซึ่งตัวเลขเหล่านี้อาจจะสูงเกินความจริงเพราะตั้งอยู่บนข้อสมมุติฐานว่า ๕๐% ของนักเรียนมัธยมศึกษาทั้งหมดเป็นนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ เพราะถ้าเฉลี่ยจากจำนวนทั้งหมดแล้วต้นทุนจะลดลงมาเหลือ ๑,๐๓๕ ซึ่งอาจจะผิดความจริงไปมาก อย่างไรก็ตามก็ได้รับไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะจากสถิติการว่างงานของกรมแรงงานในปี ๒๕๑๑ เปิดเผยว่าผู้ที่ว่างงานที่สำเร็จการศึกษาในระดับ ม.ศ. ๕ ประมาณ ๔.๑๕% อาชีวศึกษาชั้นสูง ๘.๘๒% และมหาวิทยาลัย ๒.๘๑% ดังนั้นผลงานทางด้านอาชีวศึกษาจึงนับได้ว่าเป็นการลงทุนที่สูงแต่ได้ผลลัพท์ที่ไม่น่าพอใจ สาเหตุของการว่างงานของผู้ที่จบอาชีวศึกษานั้น เนื่องจากไม่มีกิจการใดต้องการรับเพราะไม่มีความถนัดและจะต้องจ้างในอัตราที่สูงเกินไป เหตุผลก็คือทางโรงเรียนอาชีวศึกษาไม่สามารถที่จะอบรมให้นักเรียนมีความถนัดในอาชีพเฉพาะอย่างได้ เนื่องจากมีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของ อุปทานและ อุปสงค์ ของแรงงานเฉพาะอย่างในตลาด โรงเรียนจึงต้องอบรมอาชีพอย่างกว้าง ๆ โดยหวังว่านักเรียนจะได้รับการฝึกฝนต่อไป หลังจากที่ได้ทำงานแล้ว ประการที่สอง โรงเรียนไม่อาจจะให้การอบรมประเภทนั้นได้ เพราะโรงเรียนไม่มีประสบการณ์ทางด้านความถนัดเฉพาะอย่างมากเพียงพอเหมือนประกอบกิจการ

จริง ๆ ปัญหาเรื่องนี้ Professor Blaug ได้เสนอว่าการแก้ไขปัญหาช่างฝีมือระดับกลางด้วยวิธีแบบของกรมแรงงานเป็นวิธีที่ดีกว่า คือ มีการฝึกพร้อมกันระหว่างโรงงานกับสถาบันการศึกษาของรัฐบาล โดยมีโรงงานร่วมออกค่าใช้จ่ายเป็นลักษณะ Off the job training เมื่อนักเรียนสถานฝึกอาชีพเหล่านี้สำเร็จการศึกษาแล้วทางโรงงานจะรับไปทันที เพราะได้ลงทุนไว้มากแล้ว ในกรณีเช่นนี้ต้นทุนในการผลิตถ้ามองทางด้านรัฐบาลก็จะลดลงไปได้มาก และปัญหาการว่างงานเพราะความถนัดก็จะลดน้อยลง เพราะนักเรียนได้ฝึกงานตามความต้องการของบริษัทโดยตรง ดังนั้น การที่จะเพิ่มค่าใช้จ่ายหรือขยายกิจการทางด้านอาชีวศึกษาจึงเป็นการดำเนินการไปในทางที่ดียิ่งขึ้น เพราะทางที่ถูกแล้วควรจะลดลงมาเพิ่มให้กับการศึกษาทางด้านมัธยมศึกษา แต่เนื่องจากในบทความนี้มีได้พิจารณาปัญหาทางด้านอาชีวศึกษาให้ละเอียดแต่เริ่มต้น จึงจะยุติประเด็นนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้

หนทางที่สองที่จะแก้ไขได้ในกระทรวงศึกษาธิการเอง คือ ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายของการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เพราะถึงแม้ต้นทุนในปัจจุบันจะค่อนข้างต่ำอยู่แล้วก็ยังมีทางลดลงได้อีกถ้าหากมีการจัดการที่ถูกต้อง จากข้อเสนอของกระทรวงศึกษาธิการเองที่จะจัดให้มีการศึกษาในระดับนี้สองรอบในโรงเรียนรัฐบาลซึ่งเป็นความคิดที่ดี และควรจะได้รีบจัดทำเพราะโรงเรียนราษฎร์อื่น ๆ ก็ได้จัดทำไปแล้วหน้าก่อนแล้วในรูปของโรงเรียนกวดวิชา ผลดีในเรื่องการลดต้นทุนคือ ต้นทุนที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ อาคารเรียนและโต๊ะเก้าอี้ของโรงเรียน หลังจกเลิกเรียนตามปกติแล้วก็วางอยู่เฉย ๆ ถ้าหากจะไปสร้างโรงเรียนขึ้นมาใหม่ต้นทุนยิ่งสูงขึ้นไปอีก เพราะมิใช่จะเสียแค่ค่าอาคารเรียนและอุปกรณ์ในการเรียน อาจจะต้องเสียค่าซื้อที่ดินและค่าบูรณะที่ดินให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ดังนั้นก็จะทำให้ค่าใช้จ่ายยิ่งสูงขึ้นไปมาก ประการที่สอง ปัญหาเรื่องการขาดครูน้อยลงไปเพราะสามารถใช้ครูคนเดียวกันสอนโดยให้ค่าจ้างสอนเป็นพิเศษ จึงเป็นผลดีแก่ตัวครูเองที่ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และค่าจ้างสอนที่กระทรวงศึกษาธิการจะต้องจ่ายเพิ่มก็ไม่ต้องเพิ่มขึ้นถึงสองเท่า การกระทำดังกล่าวอาจจะช่วยลดต้นทุนได้ประมาณ ๒๕ - ๕๐% ของต้นทุนปัจจุบัน ข้อจำกัดก็มีอยู่ว่าโรงเรียนในลักษณะดังกล่าวจะทำให้ได้แก่ในเขตชุมชนที่มีประชาชนอยู่หนาแน่น ส่วนในที่ ๆ ประชาชนอยู่ไม่มากนักก็คงจะดำเนิน

การในรูปนี้ไม่ได้แต่ก็ยังเป็นการสมควรที่จะทำ เพื่อจะได้เอาเงินในส่วนที่ประหยัดได้นี้ไปขยายกิจการโรงเรียนมัธยมในส่วนภูมิภาคต่อไป ข้อเสียอาจจะมีบ้าง แต่ข้อดีอื่น ๆ ก็ยังมีอีกมากซึ่งเป็นผลจากการกระทำในลักษณะดังกล่าว ซึ่งอยู่นอกเหนือจากบทความนี้

แหล่งต่อไปที่ควรพิจารณาเป็นแหล่งภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ คือมหาวิทยาลัย จะเห็นแล้วว่ามหาวิทยาลัยเป็นแหล่งที่บุคลากรชานชาวนามีโอกาสเข้ามาอย่างน้อยที่สุด ชานชาวนาได้รับประโยชน์จากสถาบันเหล่านี้ในรูปของเงินงบประมาณเพียง ๒% เทียบกับครอบครัวอื่น ๆ ซึ่งได้รับประโยชน์ถึง ๑๖% โดยที่เกษตรกรเองก็มีเปอร์เซ็นต์ส่วนใหญ่คือ ๘๐% เมื่อเป็นเช่นนี้ มหาวิทยาลัยจึงเป็นเครื่องมือที่จะส่งเสริมการกระจายของรายได้ที่ไม่ยุติธรรมอยู่แล้วให้เลวลงไปอีก เพราะไม่เปิดโอกาสให้บุคคลจากพื้นฐานของสังคมได้ใช้สิทธิมากนัก เนื่องจากถูกตัดขาดในช่องการศึกษาตอนกลาง มหาวิทยาลัยจึงเป็นแหล่งที่รวมของบุคลากรผู้ที่มีรายได้ระดับสูงอยู่ในสังคมแล้วทั้งสิ้น จากบทความของนาย Richard J. Kraft^(๔) ได้พูดถึงว่า ๘๐% ของประชากรไทยมีรายได้ต่ำกว่า ๕๐๐ บาท ต่อเดือน หรือน้อยกว่านั้น แต่มีนักศึกษามหาวิทยาลัยเพียง ๕-๖% เท่านั้นที่มาจากรอบครัวที่มีรายได้ระดับนี้^(๑๐) เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ถ้าหากเรามองในแง่ของการกระจายรายได้แล้วเราจะยังควรสนับสนุนกิจการประเภทนี้หรือไม่ เพราะผลประโยชน์ทั้งหลายไปตกอยู่กับชนกลุ่มน้อยในสังคมเพียงกลุ่มเดียว และยังเป็น การสกัดกั้นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมไม่ให้มีโอกาสที่จะก้าวหน้าขึ้นไปด้วย ในบทสรุป อาจารย์อุดม เกิดพิบูลย์ ได้เขียนไว้ว่า “จากการศึกษาดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาไม่ช่วยให้ประสบความสำเร็จ ในการทำให้ช่องความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมลดลง เพราะโอกาสที่จะได้รับการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน ทำให้การแบ่งขีดชั้นในสังคมยิ่งมากขึ้น ชนชั้นใหม่ในสังคมก็มาจากชนชั้นเดียวกัน มีส่วนน้อยมากที่มีโอกาสก้าวขึ้นไปได้ ดังนั้นความแตกต่างดังกล่าวจึง

(๔) Richard J. Kraft. "Student Background and University Admission." Education in Thailand Publication No 6. P. 21. Educational Planning Office, Ministry of Education Bangkok Thailand.

(๑๐) ตัวเลขนี้อาจจะกำกวมไปสำหรับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ตัวเลขของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คงจะไม่สูงไปกว่านั้นมากนัก

เป็นความแตกต่างลักษณะที่ถาวร"^{๑๑} ถ้าหากรัฐบาลยังให้เงินอุดหนุนในรูปแบบนี้ ก็เท่ากับเป็นการอุดหนุนให้มีความแตกต่างกันมากอย่างเดิม เนื่องจากนักศึกษาในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่จะสามารถรับภาระการศึกษาในระดับนี้ได้ และการศึกษาในระดับดังกล่าวย่อมให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้ที่ศึกษา จากตัวเลขจะเห็นได้ว่าผู้ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมีเปอร์เซ็นต์การว่างงานต่ำที่สุด นอกจากนั้นผลตอบแทนในรูปแบบตัวเงินก็ค่อนข้างสูงเทียบกับการศึกษาในระดับอื่นๆ ดังนั้นจึงมีความสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ผู้ที่มิสิทธิที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายของตนเอง การแก้ไขดังกล่าวจะเป็นการเพิ่มภาระภาษีให้แก่กลุ่มที่มีใช้เกษตรกรให้เพิ่มขึ้น เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เสียภาษีน้อยเกินไป (Under Tax) เนื่องจากมีรายได้ ๖๗% แต่เสียภาษีเพียง ๖๐% ของรายได้ และภาษีนี้อีกเป็นภาษีที่ยุติธรรม เพราะเป็นการเรียกเก็บเอาจากผู้ที่ได้ใช้ประโยชน์โดยตรง ฉะนั้นงบประมาณที่มหาวิทยาลัยได้รับอยู่ทั้งหมดในปัจจุบัน ถ้าหากนำมาใช้สำหรับการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษา ก็จะเปิดโอกาสให้ลูกหลานเกษตรกรสามารถที่จะมีโอกาสอย่างน้อยได้ศึกษาในชั้นการศึกษาที่สูงขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นสามารถที่จะประกอบอาชีพอย่างอื่นได้นอกจากอาชีพในทางเกษตร และถึงแม้จะกลับไปประกอบอาชีพในทางเกษตรก็จะได้เกษตรกรที่มีคุณภาพดีกว่าปัจจุบัน ส่วนการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยนั้นควรจะจัดเป็นแบบมหาวิทยาลัยของเอกชนในต่างประเทศ คือ ดำเนินการโดยมูลนิธิที่ไม่เป็นการแสวงหากำไร อาจจะมีรัฐบาลเป็นผู้ควบคุมดูแลในด้านคุณภาพของนักศึกษา และให้การช่วยเหลือในรูปแบบการให้ทุนแก่บุตรหลานของผู้มีอาชีพทางเกษตรกรรมที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนการศึกษาเป็นต้น หรือในรูปแบบช่วยเหลือทางด้านการศึกษาและจัดหาอาจารย์ที่มีคุณภาพดีมาช่วยทำการสอนเพิ่มขึ้น ในประเทศที่ยังเจริญมากยิ่งขึ้นพยายามให้การศึกษาในระดับอื่นๆ ให้พร้อมเพรียงก่อน ตัวอย่างเช่น ในสหรัฐอเมริกา แต่ละรัฐจะจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมถึงมัธยมให้แก่ประชาชนอย่างพอเพียง โดยประชาชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด รัฐมีรถรับส่งจากบ้านถึงโรงเรียน และยังมีตำราเรียนและอุปกรณ์การเรียน ในบางระดับรัฐจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนฟรีด้วย ดังนั้นความ

(๑๑) Udom Kardpibul, Education and Social Stratification, A Thai Study, P. 13

แตกต่างกันในเรื่องโอกาสของการศึกษาจึงไม่มีมากนัก นอกจากในรูปของ Opportunity Costs ซึ่งค่อนข้างสูงสำหรับคนจนในสหรัฐอเมริกา เพราะโอกาสผู้ที่มีความรู้ต่ำจะหางานทำที่พอที่จะทำให้รายได้พอสมควรก็ยังมีมาก ฉะนั้นจึงไม่มีความแตกต่างในเรื่อง Out of Pocket Costs แต่อย่างใด ครั้นมาถึงระดับการศึกษาในมหาวิทยาลัย ทางรัฐก็มีการจัดให้มีมหาวิทยาลัยของรัฐเช่นกัน แต่นับว่ายังไม่มากนักเมื่อเทียบกับจำนวนมหาวิทยาลัยของเอกชน ที่ประเทศมีอยู่นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศสหรัฐก็ยังไม่เหมือนกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย กล่าวคือ ค่าเล่าเรียนต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยเรียกเก็บจากนักศึกษาชั้นยังมีอัตราส่วนค่อนข้างสูงมาก ถ้าเทียบกับทุนในการบริหารงานมหาวิทยาลัยในประเทศไทยแล้ว จะเห็นว่าประมาณ ๘๐% ของรายได้ของมหาวิทยาลัยมาจากรัฐบาล ส่วนมหาวิทยาลัยของรัฐ ของสหรัฐนั้นได้รายได้ประมาณ ๕๐-๗๐% เท่านั้น ดังนั้นค่าเล่าเรียนที่มหาวิทยาลัยเรียกเก็บจึงมีอัตราค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับของไทย แต่สำหรับประเทศไทยถึงแม้จะจัดการศึกษานานคมมหาวิทยาลัยของรัฐนั้นก็ยังไม่เป็นการสมควร เพราะยังให้การศึกษาในระดับอื่นๆ ไม่เพียงพอ เป็นการตัดทอนโอกาสความก้าวหน้าของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งมีผลต่อการกระจายของรายได้ในสมัยเริ่มพัฒนาประเทศของสหรัฐ จึงจะเห็นได้ว่าสหรัฐเองก็ไม่ค่อยมีมหาวิทยาลัยของรัฐ ดังนั้น มหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นแรกจึงเป็นมหาวิทยาลัยของเอกชน มหาวิทยาลัยแห่งแรกของสหรัฐที่มีชื่อเสียงถึงปัจจุบัน คือ Harvard University ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยของเอกชน ส่วนมหาวิทยาลัยของรัฐนั้น เริ่มตั้งขึ้นก็เพื่อส่งเสริมอาชีพการเกษตรกรรมก่อนอื่น มหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศสหรัฐแต่แรกจึงเป็นรูป Land Grant College คือรัฐบาลให้ที่ดินให้มหาวิทยาลัยไปหาผลประโยชน์ พร้อมทั้งให้เงินอุดหนุนจำนวนหนึ่ง โดยมหาวิทยาลัยมีข้อผูกมัดที่จำต้องเสริมค้นคว้าวและอบรมอาชีพในทางเกษตร และฝึกฝนเกษตรกรให้มีความสามารถมากขึ้น หลังจากประเทศได้พัฒนาไปพอสมควร มหาวิทยาลัยก็มีหน้าที่ที่จะให้ความรู้ทางด้านวิศวกรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมการกสิกรรมของประเทศ ดังนั้น มหาวิทยาลัยของรัฐ ของอเมริกาจึงประกอบด้วย คณะเกษตรและวิศวกรรม เป็นสองคณะแรก ถ้าจะเปรียบกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยก็คงเปรียบได้กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ถ้าหากมหาวิทยาลัย

ทั้งสองแห่งได้ดำเนินการโดยให้การศึกษาแก่บุตรหลานผู้มีอาชีพทางกสิกรรมอย่างจริงจัง เช่น Land Grant College ของสหรัฐอเมริกา ก็ควรจะไม่น่ามีข้อโต้แย้ง กลับเป็นข้อที่น่าสนับสนุน แต่ตามข้อเท็จจริงในปัจจุบันผู้ที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยทั้งสอง ถึงแม้จะมีบุตรหลานเกษตรกร เป็นส่วนใหญ่เทียบกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ทั้งหมดยกเว้นวิทยาลัยครู ก็ยังมีเปอร์เซ็นต์ต่ำมาก เทียบกับนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยนั่นเอง มหาวิทยาลัยเกษตรมีเพียง ๙.๔๐%^{๑๒} ดังนั้นมหาวิทยาลัยที่เข้าข่ายที่จะได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาล นอกจากวิทยาลัยครูซึ่งมีได้อยู่ในขอบเขตของการศึกษานี้ ก็มีมหาวิทยาลัยขอนแก่นแต่เพียงแห่งเดียว ดังนั้นถ้าหากจะทำตามคำแนะนำก็ควรที่จะพยายามให้มหาวิทยาลัยหารายได้จากค่าบำรุงการศึกษาเลี้ยงตัวเองให้มากที่สุด ยกเว้นมหาวิทยาลัยที่อยู่ในข่ายที่จะได้นับความสนับสนุน ส่วนเงินที่ประหยัดได้จากการนี้ก็ควรจะไปช่วยการศึกษาในระดับกลางซึ่งมีความขาดแคลนอย่างมาก

จากตัวเลขงบประมาณ จะเห็นได้ว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาได้รับ ไปเพียง ๑๕% ในขณะที่มหาวิทยาลัยได้รับถึง ๑๘% ถ้าหากเงินจำนวนนี้ตกไปอยู่แก่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งปัจจุบันดำเนินการโดยโรงเรียนราษฎร์ประมาณ ๕๐% ก็จะสามารถจัดปัญหาโรงเรียนราษฎร์ซึ่งเรียกเก็บค่าเล่าเรียนสูง (บางโรงเรียน) และมีครูที่มีคุณภาพต่ำ (ทุกโรงเรียน) กว่าระดับโดยเฉลี่ยเมื่อเทียบกับโรงเรียนรัฐบาลออกจากระบบการศึกษาระดับมัธยมได้ และถ้าหากกระทรวงศึกษาสามารถลดต้นทุนการผลิตด้วยวิธีที่กล่าวมาแล้ว กับเอาเงินส่วนที่จะขยายโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มาใช้ในกิจการมัธยมศึกษาแล้ว จะเป็นการเพียงพอในการแก้ปัญหา โอกาสในการศึกษาหาความรู้ของบุตรหลานของผู้ประกอบการอาชีพในการเกษตร จะเพิ่มโอกาสให้บุตรหลานผู้ประกอบการอาชีพในการเกษตร ที่จะศึกษาจนถึงขั้นมหาวิทยาลัยมีมากขึ้น เมื่อถึงเวลานั้นแล้วรัฐบาลจึงจะควรเข้ามาช่วยเหลือให้มากขึ้นสำหรับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย

ในเรื่องนี้ นาย Richard J. Kraft เองก็ได้เสนอแนะในหนังสือที่อ้างถึงว่าวิธีที่จะแก้ความเหลื่อมล้ำค่าสูงอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นได้ ถึงแม้ว่าจะมีมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด (Regional University) เช่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหา-

(๑๒) จากตัวเลขของอาจารย์ อุดม ซึ่งคัดลอกมาจากรายงานของสภาการศึกษา ปี ๒๕๐๔ - ๒๕๑๐

วิทยาลัยเชียงใหม่ นักศึกษาในมหาวิทยาลัยเหล่านี้ก็มาจากครอบครัวในเมืองหลวงที่ไม่สามารถสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัยในเมืองหลวงได้ ดังนั้นคนในต่างจังหวัดเองก็ยังไม่มีโอกาสเข้าในมหาวิทยาลัยเหล่านี้ ดังนั้นจึงควรที่จะมีนโยบายที่มหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดเหล่านี้จะกำหนดนโยบายอย่างกว้าง ๆ ที่จะรับนักศึกษาจากท้องถิ่นนั้นเองให้มากยิ่งขึ้น ข้อเสนอที่นับว่าเป็นวิธีแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำค่าสูงของโอกาสที่บุคลากรของผู้ที่ประกอบอาชีพในทางเกษตรจะได้มีโอกาสได้ศึกษาสูงขึ้นไป เพื่อเป็นการปรับปรุงรายได้และสภาพในสังคมของกลุ่มชนที่มีอาชีพในทางเกษตร นอกจากวิธีแก้ไขโดยตรงที่เสนอไปแล้ว

สำหรับเรื่อง Opportunity Costs ของผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมนั้นไม่มีวิธีการแก้ไขโดยตรง แต่มีวิธีการที่จะช่วยเหลือนหรือผ่อนคลายเป็นหนักเป็นเบา เนื่องด้วยเกษตรกรรมมี Opportunity Costs อันเกิดจากการใช้เวลาในการศึกษาความรู้สูง เมื่อเทียบกับบุคคลผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ เพราะรายได้ของเกษตรกรรมต่ำประกอบกับความต้องการแรงงานมาช่วยในการเกษตรที่สูง เนื่องจากการประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรมของไทยยังมีลักษณะเป็นการใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก (Labor Intensive) การที่จะลด Opportunity Costs ลงก็โดยการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร และลดลักษณะการทำการเกษตรในรูปการใช้แรงงานเป็นจำนวนมากลง

ปัญหาประการแรกนั้น จากสภาพการที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังมีหนทางที่จะแก้ไขได้ เนื่องจากปัจจุบันมีภาษีบางอย่างที่มีลักษณะไม่ยุติธรรม และไม่เหมาะสมที่จะเป็นภาระภาษีของชาวนา ภาษีที่ว่านั้นก็ได้แก่ค่าพริเมียมข้าว และอากรขาออกจากผลผลิตการเกษตรทั้งสิ้น นอกจากเหตุผลทางรายได้ของรัฐบาลและเหตุผลที่จะลดต้นทุนในการผลิตของสาขาอื่น ๆ แล้ว รัฐบาลไม่มีเหตุผลที่ดี (ตามปรัชญาของภาษีที่ดี) ที่จะเรียกเก็บจากชาวนาเลย เพราะถ้าพูดถึงรายได้ก็ไม่ถูกต้องเพราะรายได้ของชาวนาอยู่ในระดับต่ำ ถ้าหากพูดถึงการกระจายรายได้ยิ่งเลวร้ายหนักขึ้น เพราะทำให้รายได้ขาดความยุติธรรมมากขึ้น ถ้าจะพิจารณาคู่ทางต้านผลตอบแทนชาวนาก็ไม่ได้รับผลตอบแทนอย่างไรในการที่จะต้องเสียค่าพริเมียมข้าวนี้ ถึงแม้รัฐบาลจะได้มีการลงทุนในการสร้างเขื่อนไปบ้าง แต่เขื่อนที่สร้างขึ้นมาส่วนใหญ่ก็ใช้ผลิตไฟฟ้า ประชาชนที่

ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการมีกระแสไฟฟ้าใช้ก็มีใช้พวกเดียวกับชาวนา นอกจากนั้น เขื่อนเหล่านี้ยังไม่ได้มีการขุดคลองชลประทานให้ถูกต้องตามโครงการ เป็นเหตุให้ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาอุทกภัยแก่ชาวนาได้ ปัญหาของชาวนาก็ยังคงเป็นปัญหาต่อไป ดังนั้นจึงเกือบไม่มีข้อสนับสนุนการเก็บค่าพรีเมียมในแง่ภาษีที่ดี นอกจากนั้นข้อเสียที่ตามมายังมีปัญหาในเรื่องทำให้ตลาดในต่างประเทศไม่แน่นอนและเสียเปรียบแก่คู่แข่ง ในปัจจุบันในประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย ไม่มีการเก็บภาษีแก่สินค้าที่ส่งออก ฉะนั้นการเก็บค่าพรีเมียมข้าวจึงเป็นการยุติธรรมอย่างยิ่ง ถ้าหากเลิกพรีเมียมข้าว รวมทั้งยกเลิกอากรขาออกต่าง ๆ ได้ ชาวนาก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะความเชื่อมั่นว่ากำไรส่วนเกินจะตกไปอยู่ที่พ่อค้าคนกลางย่อมไม่เป็นความจริง^{๑๓} ดังนั้นถ้าหากยกเลิกพรีเมียมข้าว ชาวนาจะต้องได้รับรายได้ที่เพิ่มขึ้นเป็นส่วนมากแน่นอน เมื่อชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้น Opportunity Costs ของชาวนาในการที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือนาน ๆ ก็ลดน้อยลง

สำหรับปัญหา Opportunity Costs สูง อันสืบเนื่องมาจากวิธีการเกษตรกรรมที่ใช้แรงงานเป็นจำนวนมากนั้น ไม่มีอะไรจะแก้ไขได้โดยตรงนอกจากจะรอให้ชาวนามีการศึกษาดีขึ้น รู้จักใช้เครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมและมีทุนเพียงพอที่จะใช้เครื่องทุ่นแรงได้

บทความนี้จึงพยายามชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าการกระจายรายได้ในปัจจุบันภายหลังจากที่ได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจไปแล้ว มีแนวโน้มที่จะแตกต่างกันออกไปมากขึ้น ซึ่งจะนำผลเสียมาสู่ระบบเศรษฐกิจในรูปที่ Effort ในการพัฒนาประเทศไม่บรรลุถึงเป้าหมาย คือ การให้สวัสดิภาพของชนในชาติถึงจุดสูงสุดก็ตาม แต่ก็ยังไม่เป็นการสายเกินไปที่จะหาทางแก้ไขให้แนวโน้มของความแตกต่างกันลดลง วิธีการอย่างหนึ่งคือควรจะได้พิจารณาอย่างละเอียดจากสภาพโครงร่างของการศึกษา และได้มีการพิจารณาว่าเราควรจะจัดการศึกษาในรูปใดจึงจะทำให้

(๑๓) ในเรื่องนี้จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนพบมาได้พบว่า ส่วนแตกต่างระหว่างราคาข้าวที่ขายจนถึงผู้บริโภค กับราคาข้าวที่ชาวนาได้รับถึงแม้จะเป็นจำนวนมาก แต่ก็มีได้เกิดจากการผูกขาดของพ่อค้าคนกลาง แต่เกิดจากปัญหา Inefficiency of Marketing Process ข้อเท็จจริงทั้งหมดถ้าจะบรรยายในรายงานฉบับนี้ก็จะเป็นการเสียเวลาและไม่เกี่ยวข้องกันโดยตรง

ให้แนวโน้มที่เป็นอยู่ในลักษณะปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งหนทางที่จะแก้ไขในปัจจุบันก็ยังพอมีอยู่ จึงไม่เป็นการสายเกินไปเสียเลยทีเดียวที่จะไม่ยอมทำอะไรเลยเพื่อจะแก้ไข เพียงแต่จะต้องอาศัยความตั้งใจจริงของรัฐบาล และความเสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนของผู้ประกอบอาชีพในสาขาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกร ถ้าหากไม่มีการแก้ไขภาวะการดังกล่าว ก็จะยิ่งเลวร้ายยิ่งขึ้น เพราะระบบการศึกษาในปัจจุบันเป็นเครื่องสนับสนุนให้เกิดภาวะการดังกล่าวอยู่แล้ว

ในสุดท้ายของบทความนี้ใคร่จะขออัญเชิญพระนิพนธ์ของ ม.จ. สิทธีพร กฤษดาการ จากบทความเรื่องปัญหาชาวนาในสายตาของพรรคสัมมาอาชีพช่วยชาวนา ที่ได้ลงในวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับชาวนาไทย ในฐานะผู้แทนของพรรคว่า “เวลานี้รัฐมนตรีเกษตรก็ยอมรับว่า ภาระลูกหนี้ของชาติเหลือแต่กระดูกจริงๆ” ผู้เขียนมีความเห็นต่างไปเล็กน้อย หลังจากได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจไปแล้ว ภาระลูกหนี้ก็อาจจะมึ้นเนื้อหนังหุ้มกระดูกมากขึ้น ปัญหาก็คือว่า ส่วนอื่นของร่างกายเจริญเติบโตเร็วไปกว่าการเจริญเติบโตของกระดูกสันหลังมาก ถ้าหากไม่ทำให้กระดูกสันหลังแข็งแรงพอ ภาระลูกหนี้ก็อาจจะไม่สามารถทนทานน้ำหนักได้ และอาจจะทำให้น้ำอกรวบลงมาเพราะกระดูกสันหลังหัก เนื่องจากไม่สามารถจะรับน้ำหนักของการเจริญส่วนอื่นๆ ของร่างกายได้

การวางแผนการศึกษา และแผนกำลังคน ในระดับอุดมศึกษา ในประเทศไทย*

* จะตีพิมพ์ซ้ำอีกในหนังสือ เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์ คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๗

ขณะนี้ผู้เขียนสอนอยู่ในคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เขียนใคร่จะขอขอบคุณ
Professor Anthony M. Tang แห่งมหาวิทยาลัย Vanderbilt ในการสนับสนุนและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ
เรื่องที่ได้ศึกษา

ตอนที่ ๑ ความนำ

รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นความสำคัญของการวางแผนกำลังคน โดยได้มีการเริ่มกล่าวถึงเรื่องนี้ตั้งแต่ครั้งการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในแผนที่สองช่วงที่สอง ตั้งแต่ปี ๒๕๐๗ - ๒๕๐๙ ซึ่งได้มีระบุไว้ในตอนหนึ่ง มีใจความว่า

“ความสำเร็จในการบริหารงานตามโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ นั้น ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพและความสามารถของกำลังคนที่มีอยู่แล้วเป็นอย่างมาก การฝึกฝนอบรมและการใช้กำลังคนในทางที่ถูกต้อง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อความพยายามในการพัฒนาประเทศในทุกลักษณะ การขาดแคลนกำลังคนที่ได้รับการฝึกฝนอบรมที่เหมาะสมนั้น ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศยิ่งเสียกว่าการขาดแคลนปัจจัยประเภททุนหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ความข้อนี้เป็นความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่ต้องการเร่งรัดอัตราการเติบโตของประเทศ เพื่อที่จะเพิ่มพูนมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชากรอย่างรวดเร็ว”^๑

ถึงแม้จะมีเป้าหมายที่เด่นชัดเช่นนั้น การวางแผนดังกล่าวมิได้ประสบผลดีเท่าที่ควร ความล้มเหลวนั้นสืบเนื่องมาจากสาเหตุใหญ่ ๆ สองประการ ประการหนึ่งเนื่องจากยังไม่มีวิธีการที่เหมาะสมและถูกต้องเพียงพอตามทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการวางแผน ประการที่สองเนื่องจากขาดข้อมูลที่จะใช้ประกอบการวางแผนให้ถูกต้องยิ่งขึ้น

การศึกษานี้จะไม่พยายามศึกษาการวางแผนกำลังคนและแผนการศึกษาสำหรับประเทศไทยทั้งหมด แต่จะพยายามศึกษาถึงข้อเสนอนี้ที่จะนำมาใช้ในการศึกษาการวางแผนกำลังคนซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์สำหรับประเทศไทย การศึกษาที่มีลักษณะอยู่ในขั้นทดลองเช่นนี้จะมุ่งหนักไปในทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยจะเน้นถึงปัญหาการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้เป็นไปในทางที่ทรัพยากรที่จะถูกนำมาใช้เพื่อการศึกษาในระดับนี้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

^๑ Thailand, The National Economic Development Board. Office of the Prime Minister, The National Economic Development Plan 1961 - 1966, Second Phase : 1964 1966 (Bangkok, Thailand : Government House Printing Office, 1964), P. 44.

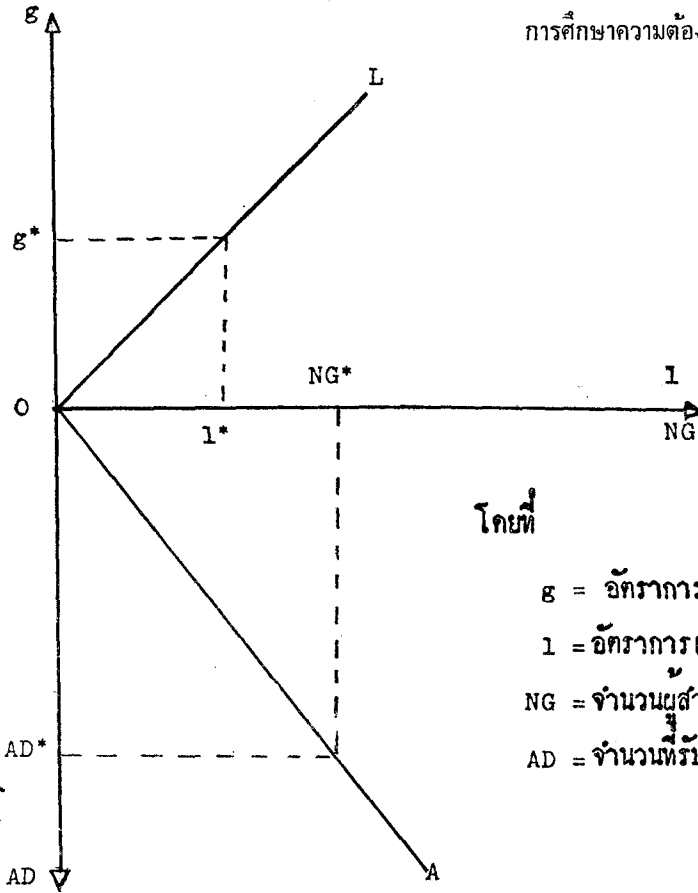
ในตอนที่ ๒ จะได้กล่าวถึงวิธีการที่นำมาใช้ในการวางแผนการศึกษาและกำลังคนอย่างกว้างขวางในหลายประเทศคือ วิเคราะห์ต้นทุนกำไร (Cost – Benefit Analysis) และวิธีศึกษาแบบความต้องการกำลังคน (Manpower – Requirement Approach) ในตอนที่ ๓ จะได้พิจารณาต่อไปว่า จะมีวิธีการอย่างไรหรือไม่ ที่จะรวมทั้งสองวิธีเข้าด้วยกัน เพื่อที่จะลดข้อบกพร่องนั้นของทั้งสองวิธีและรักษาข้อดีของทั้งสองวิธีเอาไว้ ตอนที่ ๔ จะรายงานผลของการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการจ้างงาน และค่าจ้างในตลาดของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทย การทดสอบนี้มีความจำเป็นมากในการศึกษา^๕ เพราะว่าการวิเคราะห์ต้นทุนกำไรจะทำได้โดยถูกต้องเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับผลของการทดสอบนี้ ในขั้นต่อไปจะได้แสดงถึงผลของการคำนวณ “อัตราผลตอบแทนต่อสังคม” (Social Rate of Return) โดยคำนวณตัวเลขโดยประมาณ ตอนที่ ๕ จะได้แสดงให้เห็นว่า หุ่นจำลองที่มีลักษณะผสม (ระหว่าง Cost – Benefit Analysis และ Manpower Requirement Approach) จะใช้ประโยชน์ในการที่จะตอบปัญหาที่มีลักษณะเจาะจงลงไปว่า ควรจะรับนักเรียนในสาขาใด จำนวนเท่าใด หลังจากที่ได้วางนโยบายเกี่ยวกับอัตราผลตอบแทนต่อสังคมและอัตราการเจริญเติบโตของประเทศ

ตอนที่ ๒

วิธีศึกษาโดยศึกษาแบบความต้องการกำลังคน และการวิเคราะห์ต้นทุนกำไร

การศึกษาความต้องการกำลังคนนั้น คือการคาดอุปสงค์ล่วงหน้า แล้วก็เปลี่ยนตัวเลขนั้นเป็นอุปทานของผู้สำเร็จการศึกษาที่จะต้องผลิตให้เพียงพอ ในการศึกษาจากข้อมูล วิธีการเช่นนี้จะประกอบด้วยส่วนประกอบของอุปสงค์และอุปทาน วิธีการที่พบเห็นอยู่เสมอคือมีการตั้งสมมติฐานว่า อุปทานของกำลังคน (ซึ่งมีพื้นฐานความรู้ต่างกัน) เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ในการผลิตที่มีลักษณะ มีตัวประกอบคงที่ (Fixed Coefficient Production Function) ของขบวนการผลิตในระบบการศึกษา ส่วนอุปทานนั้นถูกกำหนดโดยผลิตผลรวม

การศึกษาความต้องการกำลังคนแบบที่พบเห็นโดยทั่วไป

โดยที่

- g = อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์รวมของชาติ
- l = อัตราการเติบโตของความต้องการกำลังคน
- NG = จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา
- AD = จำนวนที่รับเข้าศึกษา

ของชาติ (Cross Domestic Product) โดยปรับด้วยดัชนีที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ (เป็นต้นว่า อัตราการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพในการผลิต) รูปที่ ๑ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวิธีศึกษาแบบความต้องการกำลังคนอย่างง่าย ๆ

ในตอนบนของรูปนี้ OL แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในทางบวกระหว่างอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์รวมของชาติ และอัตราการเติบโตของความต้องการกำลังคน ความสัมพันธ์ในลักษณะเส้นตรงแสดงถึงความสัมพันธ์ ลักษณะที่เป็นสัดส่วนคงที่ระหว่างอัตราทั้งสอง อุทานที่ใช้โดยทั่วไปนั้นมีลักษณะเช่นแสดงอยู่ในตอนล่างของรูปนี้ โดย OA แสดงถึงอัตรา

ส่วนประกอบที่คงที่ ระหว่างจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนและผู้สำเร็จการศึกษา ถ้าหาก AD และ NG มีมาตราส่วนอย่างเดียวกัน OA จะมีมุมเกินกว่า ๔๕° จากแกน NG เพราะจำนวนรับเข้าโดยทั่วไปจะต้องสูงกว่าจำนวนที่สำเร็จการศึกษา

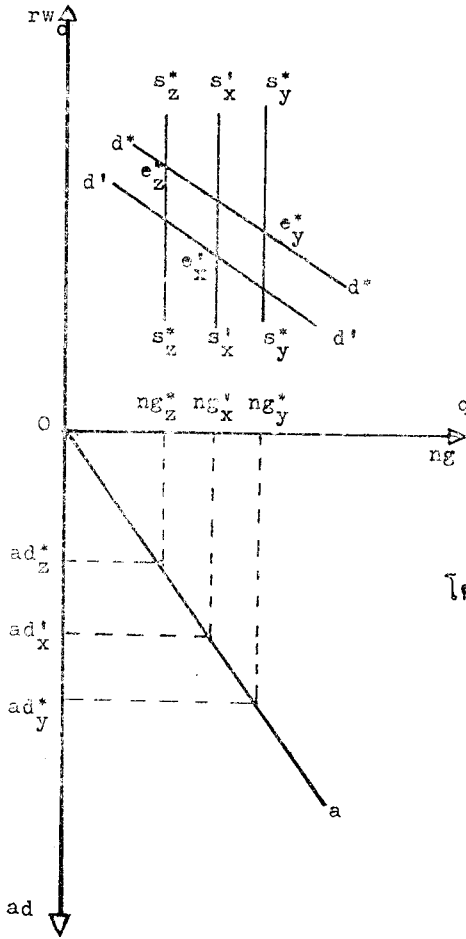
หลังจากที่อัตราการเติบโตของผลผลิตรวมของชาติ, g^* ได้ถูกกำหนดลงไปแล้ว อัตราความเติบโตที่ต้องการสำหรับกำลังคนที่ได้รับการศึกษาอบรม, 1^* ก็จะถูกกำหนดเช่นกัน หลังจาก 1^* ถูกกำหนดลงไปแล้ว NG^* คือจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาที่ต้องการก็สามารถคำนวณหาออกมาได้ และหลังจากนั้นก็สามรถกำหนดจำนวนนักเรียนที่จะรับเข้า AD^* เพื่อที่ให้อัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตรวมต่อไปจะใช้อักษรตัวเล็ก (ng และ ad) เพื่อแสดงถึงกลุ่มย่อยของผู้สำเร็จการศึกษาจากหุ่นจำลองรวมในภาพต่อไป

การวิเคราะห์ในลักษณะนี้ ได้รับการวิจารณ์ว่า มิได้รวมเอาตัวแปร ค่าจ้าง เข้ามาประกอบในการวิเคราะห์ด้วย^๒ ตามวิธีการนี้ การเปลี่ยนแปลงค่าจ้างไม่มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์นี้ เพราะได้ถูกกำหนดล่วงหน้าโดยอัตราความเจริญเติบโตของผลผลิตรวมของชาติ g^* ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นนโยบาย และอัตราส่วนประกอบที่คงที่ระหว่าง g^* ถึง 1^* เพื่อที่จะให้มีการพิจารณาถึงตัวแปร ค่าจ้าง อย่างมีความหมายจะต้องยอมให้มีการใช้แทนกันระหว่างปัจจัยการผลิตที่เป็นกำลังคน และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ได้ หลังจากแก้ไขในข้อนี้ และแบ่งแยกตลาดแรงงานให้เป็นหน่วยเล็ก ๆ ที่เหมือนกันแล้ว การที่จะพิจารณาการเปลี่ยนแปลงค่าจ้าง ย่อมจะทำได้อย่างมีความหมาย หุ่นจำลองนี้จะเรียกว่าหุ่นจำลองความต้องการกำลังคนที่ได้รับการแก้ไข

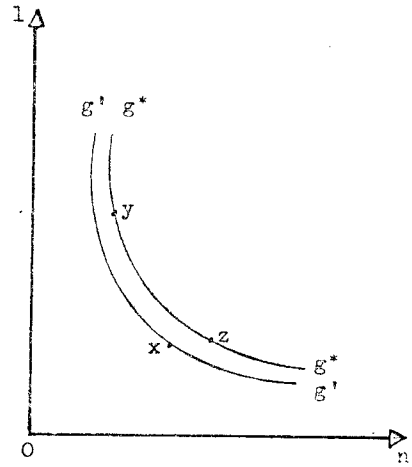
^๒ ความพยายามในการที่จะนำเอาตัวแปรค่าจ้างเข้ามาประกอบในการวางแผนกำลังคนเป็นครั้งแรก นั้น เริ่มจากการศึกษาของ Carnoy และ Thais คูประภอบจาก Martin Carnoy และ Hans Thais, "Educational Planning with Flexible Wages : A Kenya, Example." *Economic Development and Cultural Change*, XX (April, 1972), 438 - 73.

ภาพที่ ๒

วิธีศึกษาความต้องการกำลังคนแบบที่ได้รับการแก้ไข

2(a)

2(b)

โดยที่

- rw_0 = ค่าจ้างที่แท้จริงของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา
- d = อุปสงค์ของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา
- s = อุปทานของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา
- n = อัตราการเจริญเติบโตของทรัพยากรอื่นๆ

ในรูป ๒ (a) ของรูป ๒ ได้เปลี่ยนจากส่วนบนของรูปที่ ๑ โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุปทานและอุปสงค์ของกลุ่มผู้สำเร็จการศึกษาที่มีลักษณะเหมือนกัน การที่แยกออกมาเป็นกลุ่มย่อยๆ โดยใช้ลักษณะของวิชาที่ได้รับการศึกษาอบรมเป็นเครื่องแบ่ง เช่นนี้ จะแสดงโดยการใช้อักษรตัวเล็กเป็นเครื่องหมายแทนเส้นอุปสงค์มีลักษณะความชันเป็น

ลบ ตามลักษณะทั่วไป เพื่อให้การวิเคราะห์ง่ายขึ้น สมมติว่าอุปทานของผู้สำเร็จการศึกษา มีความยืดหยุ่นเป็นศูนย์ และถูกจำกัดโดยจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาในแต่ละปีการศึกษา ตอน b ของรูป ๒ คือส่วนที่ได้รับการแก้ไขจากรูป ๑ ซึ่งแสดงถึงความเท่าเทียมกันในอัตราความเติบโตของผลผลิตของชาติ ในอัตราการผสมระหว่าง 1 และ ๒ ที่ต่างกัน

ตอนบนของรูป ๒ (a) $d'd'$ คือเส้นอุปสงค์ที่เป็นผลจากความต้องการ อัตราความเจริญเติบโต $g'g'$ โดยที่อัตราส่วนผสมระหว่างแรงงานและปัจจัยอื่น ๆ ถูกกำหนดที่ \bar{x} คุณภาพของค่าจ้างที่แท้จริงอยู่ที่จุด e'_x และจำนวนที่จะรับเข้าศึกษาคือ ad'_x ถ้าหากสมมติว่าจะให้อัตราความเติบโตเป็น g^* เส้นอุปสงค์จะเคลื่อนจาก $d'd'$ มาเป็น d^*d^* ถ้าหากผู้วางแผนจะเลือกเอา \bar{x} มาเป็นจุดที่มีการผสมทางเทคนิคของปัจจัยการผลิต $s_y^*s_y^*$ ก็จะกลายเป็นเส้นอุปทานของผู้สำเร็จการศึกษาใหม่ แต่ถ้าหากมีการเลือกเอา \bar{x} แทน \bar{x} , $s_2^*s_2^*$ ก็จะเป็นเส้นอุปทานใหม่ เมื่อใช้หุ่นจำลองในรูปที่ได้รับการแก้ไขแล้วเช่นนี้ ผู้วางแผนจะสามารถบอกได้ไม่เฉพาะแต่จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาที่ต้องการ แต่อาจจะบอกถึงคุณภาพของค่าแรงที่แท้จริง อันสืบเนื่องมาจากเทคนิคในการผลิตที่ได้รับการคัดเลือกก็ได้ วิธีการเช่นนี้ชัดเจนยิ่งกว่าวิธีการก่อนที่มีการแก้ไข อย่างไรก็ตาม ก็ยังกล่าวได้ว่าวิธีนี้คือวิธีศึกษาความต้องการกำลังคน เพราะว่าหลังจากเลือกอัตราการเติบโตและเลือกเทคนิคในการผลิต ผลที่จะตามมาก็คือจะต้องผลิตแรงงานจำนวนหนึ่งมาสนองความต้องการ โดยมีต้องคำนึงถึงว่าการใช้ปัจจัยที่ผลิตของแรงงานในลักษณะนี้ จะได้ผลตอบแทนสูงกว่าทางเลือกอื่น ๆ หรือไม่ และอาจจะเป็นไปได้ที่เทคนิคในการผลิตจะถูกเลือกโดยที่มีได้ก่อให้เกิดมีการใช้ทรัพยากร โดยได้รับผลตอบแทนสูงสุด

การวิเคราะห์ต้นทุนกำไร

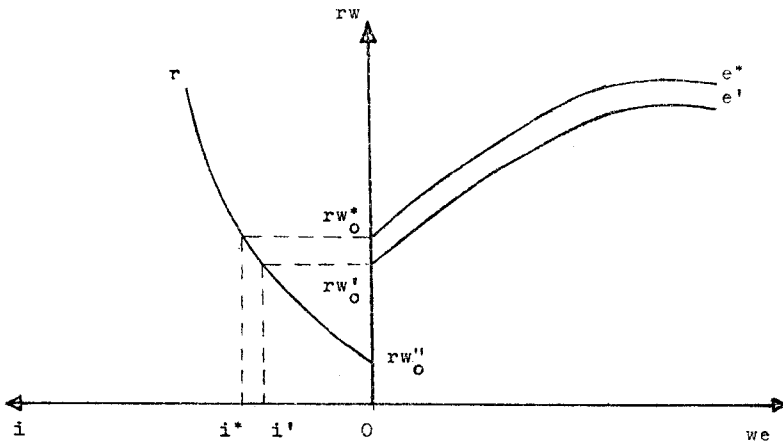
วิธีการวิเคราะห์ต้นทุนกำไรเป็นการวิเคราะห์ในลักษณะคุณภาพ ซึ่งนำมาใช้โดยมีแนวความคิดที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ หลักสำคัญของวิธีการนี้ก็คือการหาหลักเกณฑ์ในการจัดลำดับความสำคัญในการลงทุน โดยการนำเอาต้นทุน

และกำไรของโครงการลงทุนต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกัน ในหลักการ ถ้าหากกำหนดอัตราความเติบโตที่ต้องการลงไปได้แล้ว และสามารถจัดลำดับความสำคัญของโครงการต่างๆ ในลักษณะที่จะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดแล้ว ผลที่ได้รับจะเป็นไปอย่างที่ต้องการ กฎเกณฑ์ที่ได้รับความนิยมมากในการจัดระดับความสำคัญของการลงทุนก็คือ กฎอัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return Rule)

ในการคำนวณอัตราผลตอบแทนภายในจากการศึกษานั้น รายได้ทั้งหมดในอนาคตที่คาดว่าจะได้รับรวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยทางอ้อมต่างๆ (External Benefits) นั้นถือว่าเป็นผลตอบแทนจากการลงทุนทางการศึกษา หลังจากที่เราทราบต้นทุนทั้งหมดแล้ว ก็สามารถที่จะคำนวณอัตราผลตอบแทนภายในได้ ความสัมพันธ์อย่างง่ายตายได้แสดงให้เห็นในรูปที่ ๓

รูปที่ ๓

การวิเคราะห์ต้นทุน กำไร แบบที่พบเห็นโดยทั่วไป

โดยที่

we = จำนวนเงินที่ประสบความสำเร็จต่างงาน

i = อัตราผลตอบแทนภายใน

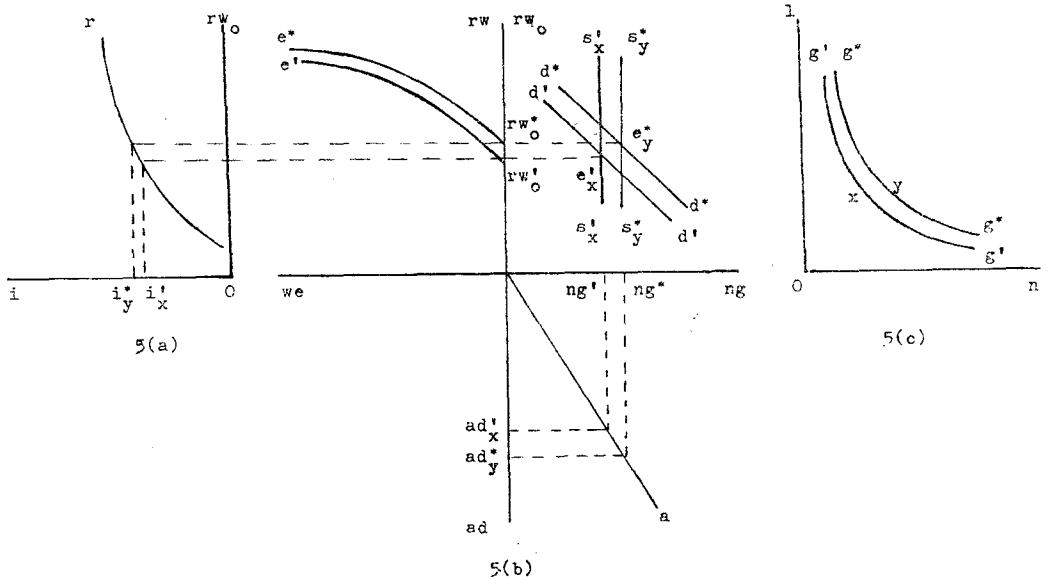
e = เส้นแสดงรายได้

โดยทั่วไปแล้ว การวิเคราะห์ต้นทุนแบบกำไร เริ่มจากรูปทางขวามือของรูป ๓ โดยแสดงให้เห็นถึงรายได้ที่ได้รับเพิ่มขึ้นพร้อมกับจำนวนปีที่ได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น รูปร่างของเส้นรายได้โดยทั่วไปมักจะเพิ่มขึ้นรวดเร็วในตอนต้นของอายุการทำงาน โดยที่การเพิ่มอยู่ในอัตราที่ลดทุกที รายได้จำนวนเต็มอาจลดลงได้เมื่อเกือบถึงระยะเวลาหมดอายุการทำงาน เส้นแสดงรายได้นี้ แสดงรายได้เป็นตัวแทนเงินจากการศึกษา ซึ่งสมมติให้มีจำนวนเท่ากับประสิทธิภาพในการผลิตที่เพิ่มขึ้นของผู้ที่ได้รับการศึกษานั้น หลังจากที่ได้รวมเอารายได้ก้อนอื่น ๆ และต้นทุนอื่น ๆ เข้าด้วยแล้ว ก็สามารถที่จะคำนวณหาอัตราผลตอบแทนภายใน i ได้ นักวิเคราะห์ต้นทุนกำไรมักจะตั้งข้อสมมติฐานโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายเสมอว่า รูปร่างของเส้นรายได้จะไม่มีเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อีกนัยหนึ่งก็คือถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงในรายได้ขั้นต้น เส้นทั้งเส้นก็ต้องขยับสูงขึ้นโดยที่ความชันของเส้นบนแต่ละจุดจะไม่เปลี่ยน ถ้าหากข้อสมมติฐานนี้เป็นความจริง และสามารถคำนวณต้นทุนในการศึกษาออกมาได้ ก็สามารถที่จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง rw_0 และ i ในด้านซ้ายของรูป ๓ ได้ แต่ละครั้งที่ rw_0 เปลี่ยนไป ถ้าหากปัจจัยอย่างอื่นคงที่ ก็สามารถจะคำนวณหาค่า i ได้ ซึ่งความสัมพันธ์นี้มีลักษณะเป็นไปในทางบวกและในทิศทางเดียว เมื่อได้ความสัมพันธ์ $i - rw_0$ นักวิเคราะห์ต้นทุนกำไร ก็สามารถที่จะกำหนดทิศทางของความเปลี่ยนแปลงได้หลังจากที่กำหนดเป้าหมายสำหรับค่า i สมมติว่า i^* เป็นค่าของเป้าหมายของ rw_0^* ก็จะเป็นเป้าหมายของรายได้แท้จริงสำหรับผู้แรกสำเร็จการศึกษา เนื่องจาก rw_0^* สูงกว่า rw_0' ในการที่จะเพิ่ม rw_0' ไปถึง rw_0^* จึงจำเป็นที่จะต้องผลิตผู้สำเร็จการศึกษาให้น้อยลง คำถามที่แน่นอนว่าลดลงจำนวนเท่าไรไม่สามารถจะตอบได้ เพราะว่าไม่มีส่วนประกอบของอุปทานและอุปสงค์ที่จะแสดงให้เห็นได้ชัด

เนื่องจากนักวิเคราะห์ต้นทุนกำไรเองก็ถูกโจมตีในแง่ที่มีได้ทดสอบ ข้อสมมติฐานว่าตลาดแรงงานนั้นแข่งขันโดยสมบูรณ์ ถ้าหากจะนำส่วนประกอบในลักษณะของอุปสงค์และ

อุปทานเข้าช่วยอธิบายหรือสมมติคุณภาพของอุปสงค์และอุปทานในตลาดแรงงาน ดังนั้น จึงหลีกเลี่ยงที่จะไม่นำเอาส่วนประกอบของอุปสงค์และอุปทานมารวมเข้าไว้ด้วย เป็นการทำให้การวิเคราะห์ใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้น^๓

รูป ๔
การวิเคราะห์ต้นทุนกำไรแบบที่ได้รับการแก้ไข

การนำส่วนประกอบของอุปทานและอุปสงค์มาแสดงไว้ในรูป ๔ (b), ๔ (c) และ (d) นั้น เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณภาพในตลาดของผู้ที่สำเร็จการศึกษาที่มีประสบการณ์ในการ

๓ การวิเคราะห์ทำนองนี้ได้มีการศึกษาโดย Mark Blaug, *An Introduction to the Economics of Education*. (London : Allen Lane, The Penguin Press, 1970), pp. 178-179 อย่างไรก็ตาม Blaug ได้ร่วมเอา "ตลาดการศึกษา" เอาไว้ในหุ่นจำลองของเขาด้วย และได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าในปัจจุบันกับอัตราส่วนระหว่างอัตราดอกเบี้ยในตลาดกับอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคล Private Rate of Return แทนที่จะเป็นแบบ $rw_0 - i$ ในส่วนที่ ๒ ของรูป ๔ (a)

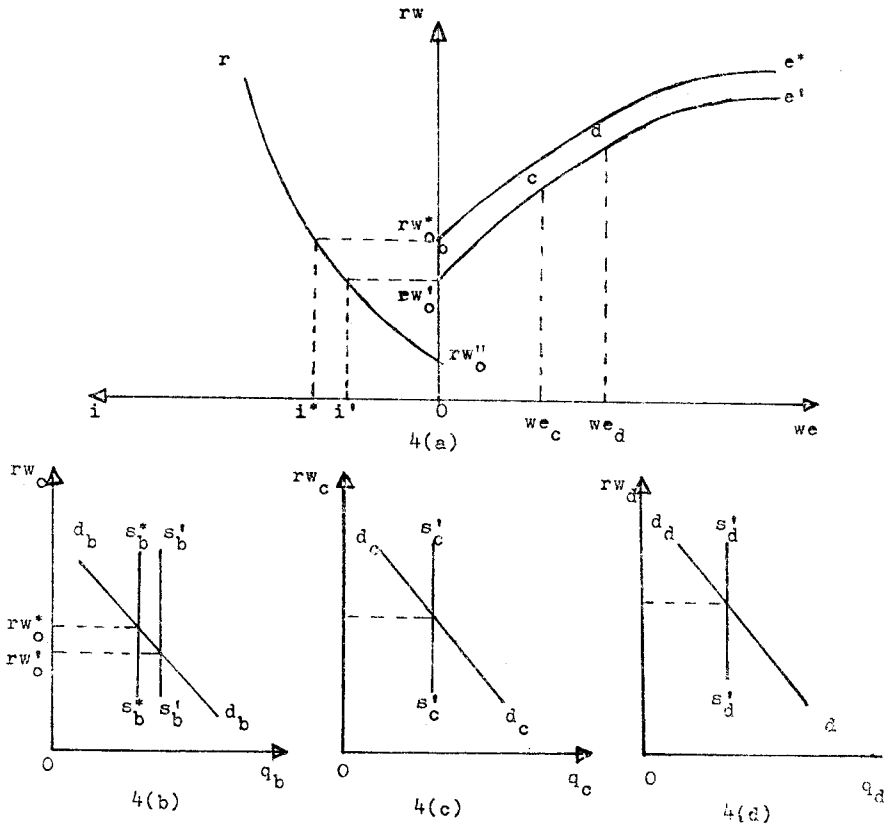
ทำงานแตกต่างกัน จุดศูนย์กลางเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงว่าจุด b , c และ a บนเส้นรายได้ rw_0' e' ในทางขวามือของรูป ๔ (a) นั้น ถูกกำหนดขึ้นมาได้อย่างไร โดยปกติแล้วทุก ๆ จุดบนเส้น $rw_0' e'$ จะต้องได้จากจุดศูนย์กลางต่างๆ ของอุปทานและอุปสงค์เหล่านี้ แต่ในทางปฏิบัติเนื่องจากความจำกัดของตัวเลขที่เกี่ยวกับเวลา (time - series) ในหลายประเทศ จึงไม่สามารถที่จะสร้างหุ่นจำลองอุปสงค์อุปทานนี้ได้ ถึงแม้จะจำกัดเฉพาะผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาก็ตามที ข้อเท็จจริงนี้ชี้ให้เห็นว่า ทำไมนักวิเคราะห์ต้นทุนกำไร จึงมิได้ทดสอบข้อสมมติฐานอันสำคัญนี้ ถึงแม้ว่าผลที่จะได้รับจากการกระทำดังกล่าวมีมากมาย ตัวอย่างเช่น อย่างน้อยก็เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า กลไกเกี่ยวกับตลาดดำเนินการเป็นอย่างไร ในตลาดของผู้ที่สำเร็จการศึกษาไป และทำงานไปคนละมากกว่าหนึ่งปีแล้ว และถ้าหากมีส่วนประกอบของตลาดนี้จะบอกได้ว่า จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา $s_b^* s_c^*$ นั้นควร จะได้รับการผลิตขึ้นมา

ตอนที่ ๓

หุ่นจำลองผสม

หลังจากที่พิจารณาทั้งวิธีการวิเคราะห์ต้นทุนกำไร และวิธีความต้องการกำลังคน สิ่งที่ได้ชี้ชัดก็คือ การวิเคราะห์ที่ขาดหายไปจากการศึกษาทั้งสองแบบ คือสัมพันธของอุปสงค์และอุปทานในตลาดของผู้เพิ่งสำเร็จการศึกษา ในการผสมทั้งสองวิธีเข้าด้วยกันเราจึงเพียงแต่เอาความสัมพันธ์นี้มาแสดงไว้ในช่องแรกของรูป ๕ (b) ส่วนความสัมพันธ์ $i - rw_0$ ของวิธีการวิเคราะห์แบบต้นทุนกำไร และความสัมพันธ์ทางเทคนิคระหว่างอัตราความเติบโตตามวิธีความต้องการกำลังคนเพียงแต่นำเข้ามาใส่ไว้ในรูป ๕ (a) และ ๕ (c) ตามลำดับ ถ้าหากพิจารณาทั้ง ๓ รูป ของรูป ๕ เป็นรูปเดียวกัน ก็จะได้หุ่นจำลองผสม ซึ่งจะนำมาใช้ในการศึกษานี้

รูปที่ ๕
ทุนจำลองผสม

ในรูป ๕ นี้ เริ่มต้นด้วยการที่อัตราส่วนทางเทคนิคถูกกำหนดจุด x บนเส้นอัตราความเติบโตเท่ากัน $g'g'$, ng'_x และ ad'_x ในส่วนที่ ๔ ของ รูป ๕ (b) แสดงถึงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาและจำนวนที่รับเข้าศึกษาตามลำดับ rw'_o และ i'_x แสดงถึงคุณภาพของค่าจ้างที่แท้จริง และอัตราผลตอบแทนภายในตามลำดับ สมมติว่า g^* ถูกกำหนดโดยปัจจัยภายนอก ระบบนี้เส้นอุปสงค์จะเคลื่อนจาก d' ไปยัง d^* ถ้าหากผู้วางแผนเลือกจุด x เป็นจุดอัตราส่วนทางเทคนิค เส้นอุปทานก็จะเคลื่อนจาก $s'_x s'_x$ ไปเป็น s_y, s_y, rw_o และ i_y จะเป็นคุณภาพใหม่ของค่าจ้างที่แท้จริง และอัตราผลตอบแทนภายในตามลำดับ โปรดสังเกตว่า i_y นั้นมิได้ถูกกำหนดโดย g^* แต่โดยอัตราส่วนทางเทคนิค y ที่ได้รับการเลือกขึ้นมา ถ้าหาก g

นั้นถูกกำหนดมาให้ ผู้วางแผนก็สามารถเลือกจุดบนเส้น g^* ที่ทำให้ได้ผลลัพธ์ i^* ซึ่งเป็นจุดที่ทรัพยากรถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดได้ ดังนั้นถ้าหาก i^* จึงรู้ได้ทันทีว่าจะผลิตผู้สำเร็จการศึกษาเท่าใดจึงจะทำให้บรรลุถึงเป้าหมาย g^* และทรัพยากรถูกใช้ไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ตอนที่ ๔

ผลจากการทดสอบกลไก ในตลาดของผู้สำเร็จการศึกษา

เนื่องจากความจำกัดของข้อมูลการคำนวณหาของอุปสงค์ความสัมพันธ์ (Demand Function) ในตลาดแรงงานโดยหาจากรายรับในรูปของผลิตผลที่เพิ่มขึ้น (Marginal Revenue Product) จึงไม่สามารถที่จะทำได้ ดังนั้นการศึกษาอุปสงค์ที่มีต่อผู้ที่สำเร็จการศึกษาจึงต้องคำนวณจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในตลาด อาจจะเป็นไปได้ที่การศึกษาอุปสงค์ในลักษณะเช่นนี้ อาจจะไม่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการผลิตที่เพิ่มขึ้นของแรงงานกับค่าจ้างที่แท้จริง และถ้าหากเป็นเช่นนั้นจริง การวิเคราะห์ต้นทุนทุนกำไรจะไม่เป็นการถูกต้อง วิธีที่ควรทำคือการทดสอบการตอบสนองของตัวแปรค่าจ้างกับการจ้างงานในความสัมพันธ์ของอุปสงค์ ถ้าหากผลปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองมีนัยสำคัญ ก็อาจจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่ามีการแข่งขันในตลาดดังกล่าว และถ้าหากการแข่งขันนั้นมีลักษณะใกล้เคียงกับการแข่งขันที่สมบูรณ์ ก็อาจจะสรุปได้ว่าประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นของแรงงานนั้นจะไม่ต่างไปจากค่าจ้างที่แท้จริง

ในการศึกษานี้ได้แบ่งผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ สองประเภท คือ สังคมศาสตร์ (Social Sciences – SS) และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Sciences – NS) ในสาขาสังคมศาสตร์นั้นแยกออกเป็น ๕ แขนง คือ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี (CAA) เศรษฐศาสตร์ (ECO) นิติศาสตร์ (LAW) แขนงย่อยของสังคมศาสตร์ (SSS) ซึ่งประกอบด้วย รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน เป็นต้น แขนงสุดท้ายได้แก่ ศิลปศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ (AAH) ในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติแยกออกเป็น ๖ แขนง ประกอบด้วย วิศวกรรมศาสตร์ (ENN) เกษัตริ

กรรมศาสตร์ (PHA) สถาปัตยกรรมศาสตร์ (ARC) วิทยาศาสตร์ (SCI) แพทย์ศาสตร์ (MED) และเกษตรศาสตร์ (AGR) การทดสอบเน้นกระทำเฉพาะกลุ่มของผู้ที่สำเร็จการศึกษาและประกอบอาชีพในเขตกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ ซึ่งมีผู้สำเร็จการศึกษาประกอบอาชีพอยู่ประมาณ ๗๘% ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยทั้งหมด การทดสอบนี้จะทำเฉพาะใน “ภาคเอกชน” เท่านั้น ซึ่งรวมทั้งรัฐวิสาหกิจเข้าไปด้วย การที่ไม่รวมภาครัฐบาลเข้าไปด้วยนั้น ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนการจ้างงานสูงกว่าก็ตามที แต่ลักษณะการจ้างงานในภาครัฐบาลนั้นมิได้เป็นไปตามกลไกของตลาดจึงไม่มีความจำเป็นที่จะไปทำการทดสอบ

เนื่องจากอุปทานของผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ ถูกกำหนดโดยตัวแปรทางด้านนโยบาย ดังนั้นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างค่าจ้างและการจ้างงาน จากสมการอุปสงค์อย่างเดียว จึงเป็นการเพียงพอ หลังจากที่สมารถหาค่าความสัมพันธ์ของอุปสงค์ได้แล้ว อัตราผลตอบแทนต่อสังคมก็สามารถกำหนดให้เป็นไปตามต้องการได้โดยการเปลี่ยนแปลงค่าของอุปทาน ซึ่งจะทำให้ค่าจ้างเปลี่ยนไปได้

ความสัมพันธ์ของอุปสงค์ได้กำหนดไว้ดังนี้

$$D = f(RW, RY)$$

D = อุปสงค์จากภาคเอกชนของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาในเขตนครหลวงใหญ่^๔

RW = ค่าจ้างที่แท้จริง (เป็นรายปี) ของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา

RY = อัตราผลผลิตรวมที่แท้จริงจำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ (Real Gross Sectoral Domestic Product) ซึ่งใช้เป็นตัวแปรของรายได้ในสมการอุปสงค์ โดยเลือกสาขาที่จ้างงานผู้สำเร็จการศึกษาที่มีอัตราส่วนการจ้างงานสูงที่สุด^๕

^๔ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ

^๕ จากค่าจำกัดความนี้ สาขาที่จ้างผู้สำเร็จการศึกษา พาณิชยศาสตร์และการบัญชี เศรษฐศาสตร์ และแขนงย่อยของสังคมศาสตร์คือ การธนาคารประกันภัย, ผู้สำเร็จการศึกษา นิติศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และมานุษยวิทยา และสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาการขนส่งและคมนาคมเป็นสาขาที่จ้างงานในอัตราสูงที่สุด สาขาที่อุตสาหกรรมจ้างงานผู้สำเร็จการศึกษา วิทยาศาสตร์ และเภสัชกรรมศาสตร์ และเกษตรศาสตร์ ในอัตราส่วนที่สูงที่สุด สาขาการไฟฟ้าและประปา และอุตสาหกรรมบริการ มีการจ้างงานผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิศวกรรมศาสตร์ และการแพทย์ในอัตราสูงที่สุดตามลำดับ

เนื่องจากได้สังเกตเพิ่มเติมว่าลักษณะการเปลี่ยนแปลงของค่าจ้าง ของผู้สำเร็จการศึกษาในกลุ่มย่อยในแต่ละกลุ่มใหญ่ คือ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ นั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อให้ข้อสรุปของผลการศึกษากว้างและมีน้ำหนักเพียงพอ จึงได้รวมเอาตัวเลขภายในแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน และเพื่อที่จะยอมให้มีมีความแตกต่างกันในค่าจุดตัด (Intercept) และค่า ความชัน (Slope) ของ RY ของแต่ละแขนงวิชาย่อยในกลุ่มใหญ่ จึงใช้วิธีแยกค่าความชันและจุดตัดโดยวิธีการใช้ตัวแปรคัมมี^๖ ผลจากการศึกษาปรากฏว่า ความสัมพันธ์ระหว่างค่าจ้างและการจ้างงานสำหรับกลุ่ม SS ปรากฏว่า CAA, SSS และ AAH มีนัยสำคัญ ส่วนกลุ่ม NS นั้น ENN, PHA, ARC และ SCI มีนัยสำคัญ^๗

SS

$$\begin{aligned} \ln D = & 3.1672 - 0.62221 \ln RW + 0.7552 \ln RY \\ & (1.7445) \quad (-2.1168) \quad (5.7875) \\ + & 0.5683 \ln RY_{SSS} + 1.8299 \ln RY_{AAH} \\ & (3.0770) \quad (6.510) \\ - & 6.1983 X_{SSS} - 18.2565 X_{AAH} \\ & (-4.6714) \quad (-8.0776) \end{aligned}$$

Adjusted R ²	= 0.9002
Standard error of estimation	= 0.4645
F - Value	= 85.2324
Number of observations	= 57

ตัวเลขในวงเล็บคือ ค่า t

RY และ X ซึ่งมีตัวอักษรห้อยท้ายคือ ตัวแปรคัมมีของค่าความชัน และจุดตัดตามลำดับ CAA เป็นกลุ่มที่อ้างอิง (Reference Group) ในสมการนี้

๖. ศึกษาเรื่องนี้ได้จาก J. Johnton, *Econometric Methods* New York : Mc Graw Hill Book Company, Inc., 1963, pp. 221 - 28.

๗. รายละเอียดสำหรับเรื่องนี้ ศึกษาได้จาก Apichai Pantasen, "Manpower and Educational Plannig : An Application of A Simple Integrated Model to Selected Groups of. Thai University Graduates." Unpublished Ph.D. Disserlation, Vanderbilt University, 1973 pp, 60-66

$$\begin{aligned}
 \ln D &= 3.4125 - 0.6073 \ln RW + 0.7962 \ln RY \\
 &\quad (2.4155) \quad (-1.9115) \quad (4.9158) \\
 &+ 1.0512 \ln RY_{PHA} + 1.8037 \ln RY_{ARC} \\
 &\quad (2.6265) \quad (5.6494) \\
 &+ 1.7441 \ln RY_{SCI} - 13.8370 X_{PHA} \\
 &\quad (5.1317) \quad (-3.7514) \\
 &- 20.0333 X_{ARC} - 21.1505 X_{SCI} \\
 &\quad (-7.4606) \quad (-6.8255)
 \end{aligned}$$

$$\text{Adjusted } R^2 = 0.8330$$

$$\text{Standard error of estimation} = 0.5472$$

$$F - \text{value} = 47.7751$$

$$\text{Number of observations} = 76$$

ENN กลุ่มที่อ้างอิงในสมการนี้

นอกจากจะเป็นการยืนยันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างค่าจ้างและการจ้างงานมีนัยสำคัญในฟังก์ชันของอุปสงค์ทั้งสองแล้ว ผลการศึกษาข้างนี้ชี้ให้เห็นว่าความยืดหยุ่นของค่าจ้างในฟังก์ชันของอุปสงค์ทั้งสองมีค่าเกือบเท่ากันคือ ประมาณ -0.6 ค่าความยืดหยุ่นที่ค่อนข้างต่ำนี้ไม่สนับสนุนข้อที่เคยเชื่อกันว่าค่าความยืดหยุ่นของค่าจ้างในฟังก์ชันของอุปสงค์นี้ โดยทั่วไปแล้วจะใกล้เคียงกับค่าอนันต์ (Infinity)^๘ ผลจากการทดสอบนี้ยอมรับว่าการคำนวณหาอัตราผลตอบแทนต่อสังคมตามวิธีการวิเคราะห์ต้นทุนกำไรนั้น กระทำได้สำหรับกลุ่มผู้สำเร็จการศึกษา

^๘ ผลจากการทดสอบนี้ แสดงให้เห็นว่าหุ่นจำลองที่สมมติให้ความยืดหยุ่นของค่าจ้างมีค่าสูงเหมือนอย่างแบบของ Bowles นั้นไม่สามารถจะนำมาใช้ได้กับกรณีของประเทศไทย ดูจาก S.S. Bowles, *Planning Educational Systems for Economic Growth* (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1969) pp. 37-86

ในแขนงวิชาเหล่านี้ หลังจากที่มีการคำนวณหา “ต้นทุนของสังคม” สำหรับการศึกษาชั้น
อุดมศึกษาในแต่ละแขนงวิชาแล้วก็สามารถที่จะคำนวณอัตราผลตอบแทนต่อสังคมได้จากคุณภาพ
ของค่าจ้างที่แท้จริงในตลาดแรงงานของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา หลังจากทราบลักษณะของเส้น
รายได้แล้ว แต่เนื่องจากไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะสร้างเส้นรายได้ สำหรับกลุ่ม SSS และ ARC
ดังนั้น ผลอัตราผลตอบแทนต่อสังคมจึงคำนวณได้จากกลุ่มแขนงวิชาต่าง ๆ ที่เหลือหักกลุ่มคือ
ENN, CAA, AAH, PHA และ SCI ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๒๗, ๒๑, ๑๘, ๑๘ และ ๑๖ % ตาม
ลำดับ^๕

ตอนที่ ๕

การแสวงหาวิธีการใช้ทุนจำลองแบบผสม

เนื่องจากโดยปกติแล้ว จะใช้เวลาสี่ปีในการที่เปลี่ยนสภาพจากผู้สำเร็จการศึกษา
มัธยมศึกษา ให้กลายเป็นผู้สำเร็จการศึกษาชั้นอุดมศึกษา ดังนั้นถ้าหากจะมีการวางแผนการรับ
เข้าศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ผู้สำเร็จการศึกษาก็จะไม่ออกไปสู่ตลาดจนกระทั่งปี ๒๕๒๒ ถ้า
หากมีการวางแผนในระยะ ๕ ปี ก็จะต้องมีการคาดการณ์จำนวนอุปสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษา
ล่วงหน้าจากปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๖ และถ้าหากเลือกอัตรา ๑๘ % เป็นเป้าหมายของ
อัตราผลตอบแทนต่อสังคม และให้อัตราความเติบโตในอนาคตเท่ากับอัตราความเติบโตใน
ปัจจุบัน ตารางที่ ๑ ก็จะแสดงถึงอุปสงค์ของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาในภาคเอกชนในอนาคต

^๕ การวิเคราะห์โดยละเอียดคงได้จากวิทยานิพนธ์ของ อภิชาติ พันธเสน ที่อ้างถึงใน ๗ หน้า ๗๐-๘๘

ตาราง ๑
การประเมินค่าของอุปสงค์ของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาจากภาคเอกชน
(ในนครหลวงใหญ่) ๒๕๒๒ - ๒๕๒๖

พ.ศ.	แขนงวิชา				
	CAA	AAH	ENN	PHA	SCI
๒๕๒๒	๘๖๘	๔๒๑	๕๑๓	๑๓๙	๑๙๒
๒๕๒๓	๙๕๙	๔๘๓	๕๘๙	๑๕๕	๒๑๖
๒๕๒๔	๑,๐๕๘	๕๕๓	๖๖๗	๑๗๓	๒๕๔
๒๕๒๕	๑,๑๓๖	๖๓๕	๗๘๒	๑๙๓	๒๙๗
๒๕๒๖	๑,๒๒๓	๗๒๙	๙๐๓	๒๑๖	๓๔๙

หลังจากการประเมินค่าของอุปสงค์จากภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ แล้ว ก็สามารถหาค่าอุปสงค์ทั้งหมดได้โดยแสดงใช้ในตาราง ๒ ข้างล่างนี้

ตาราง ๒
ประเมินอุปสงค์ของผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาในประเทศไทย
พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๖

พ.ศ.	แขนงวิชา				
	CAA	AAH	ENN	PHA	SCI
๒๕๒๒	๑,๔๗๒	๑,๔๒๖	๙๗๗	๒๕๖	๑,๒๙๖
๒๕๒๓	๑,๖๐๐	๑,๕๗๒	๑,๐๙๒	๒๗๗	๑,๔๒๖
๒๕๒๔	๑,๗๓๘	๑,๗๓๒	๑,๒๒๖	๓๐๑	๑,๖๑๒
๒๕๒๕	๑,๘๕๗	๑,๙๑๒	๑,๓๙๕	๓๒๖	๑,๘๒๑
๒๕๒๖	๑,๙๘๘	๒,๑๑๑	๑,๕๖๐	๓๕๕	๒,๐๕๙

การคำนวณหาตัวเลขการรับเข้าศึกษา ก็อาจจะทำได้โดยหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาและผู้เข้ารับการศึกษา แล้วก็แทนค่าตัวเลขเหล่านั้นลงไปเท่านั้น

บทสรุป

ที่ได้พยายามในการศึกษาครั้งนี้เพื่อที่จะหาวิธีการวางแผนศึกษาและกำลังคนที่แตกต่างกันไปจากวิธีการที่เคยใช้อยู่ อย่างไรก็ตามยังมีข้อสมมติอีกหลายประการ ที่ใช้ในวิธีวิเคราะห์ต้นทุนกำไรและวิธีความต้องการกำลังคน ซึ่งยังคงจะต้องรักษาเอาไว้ในวิธีนี้ ข้อสมมติฐานที่สำคัญก็คือ

ข้อสมมติฐานตามวิธีวิเคราะห์ต้นทุนกำไร กล่าวคือลักษณะของเส้นรายได้คงที่ตลอดเวลาในช่วงเวลาที่ทำการวิเคราะห์ กล่าวคือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรายได้ขึ้นต้นเส้นทั้งเส้นจะขยับสูงขึ้น ถ้าปราศจากข้อสมมติฐานที่ว่านี้จะไม่มีความที่จะเชื่อมโยงวิธีการศึกษาทั้งสองแบบ (วิเคราะห์ต้นทุนกำไรและความต้องการกำลังคน) เข้าด้วยกันได้เลย อย่างไรก็ตามหุ้่นจำลองแบบผสมนี้ก็ได้รับการปรับปรุงในการลจจุค่อนของแต่ละวิธีลงไปได้มาก ตัวอย่างเช่นได้ตอบคำถามในเรื่องประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร ในขณะที่เดียวกันก็พิจารณาจากแง่ความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจด้วย นอกจากนี้ปัญหาการกระจายรายได้ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาก็อาจจะพิจารณาได้จากหุ้่นจำลองนี้ด้วย ซึ่งในแง่ทั้งสองวิธีคือวิเคราะห์ต้นทุนกำไรและความต้องการกำลังคนไม่อาจจะทำได้เลย ทั้งนี้ เพราะวิธีผสมนี้ได้นำเอาวิธีการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงค่าจ้างเบื้องต้นเข้ามาศึกษาด้วย ดังนั้นในการพูดถึงนโยบายทั้งหมดนอกจากจะพูดถึงนโยบายในเรื่องอัตราผลตอบแทน และอัตราความเติบโตแล้ว ยังสามารถรวมเอานโยบายการกระจายรายได้เข้าไว้ได้ด้วย

เนื่องจากแบบผสมนี้มีลักษณะที่จะให้บริการในการวางแผนการศึกษาและกำลังคนได้ดีกว่าวิธีที่เคยใช้กันมาแล้ว จึงน่าที่จะได้มีการศึกษาค้นคว้าปรับปรุงการศึกษานี้ให้มีประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อไป ทั้งนี้จนกว่าจะพบวิธีอื่นที่ดีกว่า^{๑๐}

๑๐ วิธีการปรับปรุงที่เด่นชัดถ้า (หากทำได้) คือการศึกษาจากค่าจ้างเงา (Shadow Wages) แทนที่จะศึกษาจากค่าจ้างที่แท้จริง แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การคำนวณ “ค่าจ้างเงา” ซึ่งจะต้องคิดมาจากความสัมพันธ์การผลิต (Production Function) ในหลายกรณีไม่สามารถจะทำได้ เพราะการหาความสัมพันธ์ในการผลิตในลักษณะที่จะหาค่าแนวหา “ค่าจ้างเงา” ได้นั้นไม่สามารถทำได้โดยง่าย เนื่องจากความจำกัดของข้อมูล อย่างไรก็ตาม ผลที่จะได้รับนั้นดีมาก เพราะไม่ต้องใช้วิธีอ้อมอย่างเช่นในกรณีนี้ ก็จะต้องไปทดสอบสมมติฐานระหว่างอุปสงค์และอุปทานในตลาด การศึกษาโดยใช้ค่าจ้างเงามีลักษณะกระทำได้กว้างกว่า เพราะสามารถใช้คำนวณวิเคราะห์ต้นทุนกำไรได้ในกรณีนี้ไม่จำกัดเฉพาะแต่บางกลุ่มที่ผ่านการทดสอบเช่นที่ได้ทำการศึกษาในที่นี้